

Chudoba a její vliv na rodiny s nezaopatřenými dětmi ve Zlínském kraji

Bc. Martínková Anna

Diplomová práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Anna Martínková**
Osobní číslo: **H140290**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Chudoba a její vliv na rodiny s nezaopatřenými dětmi ve Zlínském kraji**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti sociální politiky, chudoby a rodiny.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GOJOVÁ, Alice, Vendula GOJOVÁ a Marie ŠPILÁČKOVÁ EDS., 2014. O způsobech zvládnání chudoby z perspektivy rodin – podněty pro sociální práci. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-492-4.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN 97880-247-1369-4.

KELLER, Jan, 2011. Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-059-9.

KREBS, Vojtěch, 2005. Sociální politika. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI. ISBN 80-735-7050-5.

MAREŠ, Petr, 1999. Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-61-3.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2014. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál. ISBN 978-802-6206-972.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

1. prosince 2015

Termín odevzdání diplomové práce:

15. dubna 2016

Ve Zlíně dne 1. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně6. 4. 2016.....

....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Předložená diplomová práce je zaměřena na aktuální problematiku chudoby a jejího sociálního dopadu na rodiny s nezletilými dětmi ve Zlínském kraji v kontextu lokálního prostředí. Práce se dále věnuje historickému vývoji, příčinám vzniku chudoby, sociální politice a způsobům podpory rodin s dětmi. Cílem výzkumu je zjistit, jak chudoba ovlivňuje současné rodiny s dětmi, jaké jsou příčiny a následky sociální diskvalifikace u těchto rodin v rámci České republiky. V praktické části pak zkoumáme zájem a pohled na tuto problematiku u rodičů dětí navštěvující základní školy ve Zlínském kraji. Současně se jedná o subjektivní vnímání chudoby orientované na rodiče z městského prostředí a vesnice. Tato práce se snaží ilustrovat nejen význam historického fenoménu chudoby v teoretické rovině, ale chce přispět k náhledu na sladování sociální sféry a rodiny, které se mohou vzájemně obohatit.

Klíčová slova: Chudoba, rodina, sociální rizika, sociální politika, lokální prostředí

ABSTRACT

The thesis is focused on the current issues of poverty and its social on families with minors in Zlín region in the context of the local neighbourhood. It also deals with the historical development, the causes of poverty, social policy and ways to support families with children. The aim of the research is to determine how poverty affects the contemporary families with children as well as the causes and consequences of social exclusion connected with these families in the Czech Republic. In the practical part the interest and perspective on this issue are explored in case of parents whose children attend the primary school in Zlín region. The subjective view of poverty from the parents' perspective either from urban or rural areas is also described. This thesis attempts to illustrate not only the historical phenomenon of poverty in theory but also wants to contribute to the view of social sphere and family harmonization that can enrich themselves.

Keywords: Poverty, family, social risk, social policy, the local neighbourhood

Motto:

„Kdo nemá peněz, je chudý. Kdo nemá přátel, je chudší. Ale kdo nemá srdce, je nejchudší na světě.“

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Především bych ráda poděkovala PhDr. Heleně Skarupské, Ph. D. za skvělé odborné a podnětné vedení, vstřícnost a lidskou podporu, kterou mi poskytla při zpracování této diplomové práce.

Mé díky také patří Hance Suchánkové za technickou podporu, nabídnutou pomoc a motivaci k dokončení práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 POJETÍ CHUDOBY JAKO SOCIÁLNÍ PROBLÉM.....	13
1.1 CHUDOBA JAKO SOCIÁLNÍ A MATERIÁLNÍ DEPRIVACE.....	15
1.2 KLASIFIKACE CHUDOBY	17
1.2.1 Subjektivní koncept chudoby	17
1.2.2 Objektivní koncept chudoby	18
1.2.3 Absolutní pojetí chudoby	18
1.2.4 Relativní pojetí chudoby	19
1.2.5 Stará a nová chudoba.....	20
1.3 CHUDOBA A SOCIÁLNÍ RIZIKA.....	21
1.4 RIZIKOVÉ SKUPINY OHROŽENÉ CHUDOBOU A SOCIÁLNÍ EXKLUZE V ČR.....	23
1.5 SHRNUÍ.....	28
2 PROMĚNY SOUČASNÉHO RODINNÉHO SOUŽITÍ.....	29
2.1 DOMÁCNOSTI	30
2.1.1 Domácnost bez přívlastku	31
2.1.2 Domácnost společná.....	31
2.1.3 Domácnost rodinná	31
2.2 PROMĚNY SOUČASNÉ RODINY	32
2.3 RODINY A DOMÁCNOSTI OHROŽENÉ CHUDOBOU.....	33
2.4 NÁSTROJE PRO PODPORU RODIN S DĚTMI. ZPŮSOBY PODPORY RODIN S DĚTMI.	36
2.4.1 Dávky sociálního systému	38
2.4.1 Sociální služby jako podpora členů domácností	40
2.5 SHRNUÍ.....	41
3 ROSTŘEDÍ JAKO FAKTOR OVLIVŇUJÍCÍ CHUDOBU.....	42
3.1 LOKÁLNÍ A REGIONÁLNÍ PROSTŘEDÍ A JEHO FUNKCE	42
3.1.1 Lokální prostředí a jeho struktura	43
3.2 SOCIOKULTURNÍ PROMĚNY VESNICE A MĚSTA	45
3.3 ZLÍNSKÝ KRAJ A JEHO SOUČASNÝ STAV NA REGIONÁLNÍ A LOKÁLNÍ ÚROVNI.....	47
3.4 SHRNUÍ.....	47
II PRAKTICKÁ ČÁST	49
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	50

4.1	POPIS PROBLÉMU A ZACHYCENÍ DOSAVADNÍHO STAVU POZNÁNÍ.....	50
4.2	CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÝ PROBLÉM	51
4.3	HLAVNÍ A DÍLČÍ VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	52
4.4	STANOVENÍ HYPOTÉZ	52
4.5	VÝZKUMNÁ STRATEGIE A TECHNIKA SBĚRU DAT	53
4.6	PŘEDVÝZKUM.....	54
4.7	VÝZKUMNÝ SOUBOR	54
4.8	REALIZACE DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	55
5	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT.....	56
5.1	SOCIODEMOGRAFICKÉ ÚDAJE VÝZKUMNÉHO VZORKU	56
5.2	POPISNÁ STATISTIKA.....	61
5.3	ZPRACOVÁNÍ HYPOTÉZ	82
6	SHRNUTÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI SE ZAMĚŘENÍM NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	89
6.1	DISKUSE	92
6.2	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	93
7	ZÁVĚR.....	95
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	97
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	103
	SEZNAM OBRÁZKŮ	104
	SEZNAM TABULEK.....	105
	SEZNAM GRAFŮ	106
	SEZNAM PŘÍLOH.....	107

ÚVOD

Tematické zaměření diplomové práce se soustřeďuje na problém chudoby a její sociální diskvalifikaci v rodinách s nezaopatřenými dětmi ve Zlínském kraji.

Fenomén chudoba a její projevy jsou bezesporu hybnou silou lidstva, která nás provází nejen současností. Počátky chudoby bychom měli hledat již v zárodcích lidské existence. V minulosti šlo především o nedostatečný přístup k základním životním potřebám. V současnosti chudoba znamená celospolečenský problém v podobě nedostatečného přístupu ke zdrojům soudobé společnosti. Na současné probíhající změny je pak člověk nucen se v novém prostředí orientovat a reagovat na měnící se společenské vztahy a sociální problémy přetvářející celkovou strukturu společnosti.

Výzkum chudoby v České republice prošel v minulosti četnými ekonomickými a politickými výkyvy. Tato nestabilita se promítla v sociální oblasti a příjmech obyvatel. Značná pozornost byla věnována chudobě jako sociálnímu problému již v období před 2. světovou válkou. Velký podíl na rozvoji v oblasti sociální politiky měla Alice Masaryková a Masarykova akademie práce (1920). Předválečný systém sociálního pojištění patřil nejen k relativně vyspělým, ale také štedrým. Po roce 1948 byl výskyt chudoby tehdejším režimem potlačen a prezentován jako obraz kapitalismu. Po roce 1989 již nic nebránilo objektivní analýze chudoby v českých domácnostech.

Míra ohrožení chudobou se v České republice (2014) pohybuje ve srovnání s ostatními zeměmi evropské unie zatím relativně nízko, ovšem v porovnání s celkovým počtem obyvatel ČR míra ohrožení chudobou i počet nezaopatřených dětí oproti srovnání se zeměmi evropské unie značně stoupá. Chudobou nejvíce ohrožené rodiny přitom žijí v pohraničí. (Mahdalová, 2014)

Obsah diplomové práce směřuje k vymezení, prozkoumání a porozumění pojmu chudoba, zachycení dopadů sociálních rizik na rodiny s nezaopatřenými dětmi. Jako neméně důležitý ukazatel zachycující chudobu v rodinách nám bude sloužit lokální prostředí.

Hlavním tématem je porovnání názorů rodičů s nezaopatřenými dětmi na chudobu promítající se do jejich praktického života, a to z pohledu lokálního prostředí.

Cílem je pak zjistit, zda rodiny s dětmi žijící ve městě vnímají ohrožení chudobou více, než rodiny na vesnici. Byť je zřejmé, že se v tomto případě bude jednat o subjektivní ná-

hled jednotlivých rodičů, jejichž názory mohou být ovlivněny dle stupně vzdělání, věkem, životními prioritami.

Ptáme-li se dnes, co spojuje tyto tři aspekty: chudoba – rodiny - prostředí, nalezneme odpověď právě v odvětví sociální pedagogiky. Vycházíme z **paradigmatu Zlatice Bakošové – Sociální pedagogika jako životná pomoc**, jež vyplývá z pozitivní pedagogiky, jejímž cílem je poskytnout komplexní péči a pomoc všem věkovým kategoriím v různých typech prostředí a podporu při hledání optimálních forem pomoci a kompenzování nedostatků. Výchova je jedním z hlavních činitelů v přeměně lidí a společnosti. Chudoba v rodinách s nezaopatřenými dětmi je v současnosti palčivý problém naší společnosti, kterému je potřeba věnovat nemalé úsilí. Úkolem sociálního pedagoga je pochopení jak jejich příčin, tak důsledků ovlivňujících chudobou ohrožené a diskvalifikované rodiny.

Z výsledků srovnání bydlení ve městě nebo na vesnici (2013) vyplývá, že měsíční výdaje na osobu ve městě činily v průměru o 2 500 korun více než u obyvatel na vesnici. (Mediafax, ©2013)

Domníváme se tedy, že lokální prostředí může být v určitém směru důležitým atributem v ovlivňování chudoby rodin s nezaopatřenými dětmi a ovlivnit jejich budoucnost. Cílem diplomové práce je pohled na subjektivní chudobu očima rodičů z městského a venkovského prostředí. Dále si pak tato diplomová práce klade za cíl zjistit, jak vybrané faktory (počet dětí, úplnost rodiny, dosažené vzdělání) souvisí s lokálním prostředím.

Poznatky z dané práce mohou sloužit k porovnání vývoje relativní chudoby s předcházejícími projekty. K tomuto účelu lze využít prostředků pozorování života rodin, které se cítí být chudobou ohrožené, na lokální úrovni. Právě prevence a pomoc ohroženým skupinám v oblasti chudoby může předejít sociálnímu vyloučení, kterým jsou nejvíce ohroženy právě děti, které si přenáší negativní dopad exkluze dále do svého budoucího života.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POJETÍ CHUDOBY JAKO SOCIÁLNÍ PROBLÉM

Jestliže je naším záměrem vymezit pojem chudoba, který je v současné době již postupně nahrazován termínem sociální exkluze, budeme na ni pohlížet jako na sociální problém ve společnosti. Pro snadnější uchopení se krátce zmíníme o problému nerovnosti a sociální stratifikaci. Pokud by ve společnosti neexistovala nerovnost, nebyla by ani chudoba, která je vnímána jako jeden z faktorů sociálního vyloučení.

Sociologie popisuje termín sociální stratifikace jako nerovnost různých vrstev společnosti. Toto téma je samo o sobě velmi obsáhlé a my se zaměříme především na pojem sociální nerovnost, jako jeden z aspektů sociální stratifikace. Již hluboko v historii lidstva se objevují zmínky a diskuze o rovnosti a nerovnosti moci a získávání hmotných prostředků. Jak uvádí Mareš (1999, s. 16), nerovnost v pojetí J. J. Rousseaua je výplodem lidského vývoje, nikoliv přirozeným stavem lidstva. Zvyšující se touha po blahobytu je zdrojem rozvoje společenských vztahů, ale také vynaloženého úsilí vytěžit co nejvíce ve svůj prospěch. Tak vzniklo soupeření na jedné straně a rozpor zájmů na straně druhé, a to byl následek rodící se nerovnosti, ať už individuální, třídní, či stavovské.

Fenomén chudoba je i v 21. století velmi rozmanitý a stále se inovující pojem. Nejenže je různě interpretován v odborné literatuře, ale do jisté míry ji odlišně vnímá společnost a jinak, subjektivně je prožívána přímými, chudobou postiženými aktéry. Vytyčení hranic, kde chudoba začíná a kde končí, není tak jednoznačné. V moderních a ekonomicky vyspělých státech může být považováno za chudobu to, co se v chudších zemích považuje za projev životního standardu, popř. blahobytu. Je velice obtížné vystihnout definici chudoby náhledem jediného autora. Za všechny jsme vybrali jednu definici, s níž se ztotožňujeme, a domníváme se, že chudoba je jev, který si neradi připomínáme, ale zároveň v nás budí oprávněné obavy pro svou všudypřítomnost a globální charakter. Krebs a kol. (2005, s. 107) odráží požadavek současné chudoby a uvádí, že *chudoba je stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělovanému bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky) a kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin zvýšit (stáří, invalidita, péče o dítě aj.) a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši uznanou společností jako minimální. Z toho důvodu je chudoba spojována s deprivací, se sociální diskvalifikací a hmotnou nouzí.*

Česká republika má zatím nejnižší hodnoty v rámci zemí evropské unie 28 a podíl osob ohrožených chudobou či sociálním vyloučením v ČR v roce 2011 (poslední dostupná data) činil 15,3 %, zatímco ve zbytku EU byl průměr 24,8 %. Celkové vyjádření odpovídá počtu asi 1,580 milionů osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením. Do příjmovou chudobou a materiální deprivací nejohroženější skupiny populace se dlouhodobě řadí zejména osoby bez stálého zaměstnání a neúplné rodiny s dětmi. Sociolog D. Prokop upozorňuje na důsledky zvyšování cen produktů. V rozmezí let 2005 až 2012 zdražily potraviny o více než 25 %, bydlení a energie o 60 % a zdraví nás stálo o 62 % více. Náklady na život vzrostly chudým lidem a domácnostem 1,5násobně více než průměrnému Čechovi. (Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, s. 8).

Úkolem společnosti je umět vhodně odlišit chudé od nechudých a mít přehled o jejich životní situaci. Podle toho volit adekvátní sociálně politická opatření s cílem problémy nerovnosti zmírnit.

Rizika růstu chudoby totiž neznamenají jen nižší životní standard, nýbrž může být spojen s pesimistickým pohledem do budoucnosti, negativně ovlivnit postoje a chování lidí a ohrozit výchovné funkce rodiny. Vlivem těchto aspektů se může stát do určité míry faktorem oslabujícím stabilitu rozvoje společnosti (Krebs a kol., 2005, s. 123).

Přestože problém chudoby v České republice není nijak dramatický, není vhodné jej brát na lehkou váhu. Pomyslné nůžky se sociální nerovností se rok od roku více rozevírají. Tudíž nelze pohlížet na chudobu jen z hlediska příjmů, ale roli hrají i další okolnosti doprovázející změny ve společnosti i celém sociálním systému státu.

Krebs a kol. (2005, s. 123) hodnotí tento fakt jako zhoršující se dostupnost spotřebního zboží a služeb v cenově dostupné hladině, dále také změny ve financování v oblasti zdravotnictví, systému dávek státní sociální podpory, či valorizace důchodů. Neméně závažné riziko je samozřejmě také spojeno s dostupností nákladného bydlení pro rodiny s malými dětmi a také nárůst dlouhodobé nezaměstnanosti.

Domníváme se, že chudoba a dlouhodobější nezaměstnanost je způsobená nedostatečným vzděláním. Česko patří k zemím, kde jsou děti rodičů bez vysokoškolského vzdělání ohroženy chudobou mnohem více než ve zbytku evropské unii, jak naznačují průzkumy.

Na základě studie, kterou zpracoval Výzkumný ústav práce a sociálních věcí a Národní centrum sociálních studií (2013), lze konstatovat: čím vyšší vzdělání, tím vyšší šance

uplatnit se na trhu práce. *Vzdělání neexistuje proto, aby prospívalo ekonomice, naopak, ekonomika je tu od toho, aby nám umožnila prohlubovat vzdělání*, podotýká David Graeber z London School of Economics v tomto materiálu.

Při porovnání míry ohrožení chudobou a její závislosti na vzdělání rodičů v různých evropských zemích se Česká republika ocitá na předních místech. Děti, jejichž rodiče nemají vysokoškolské vzdělání, jsou po Rumunsku a Slovensku třetími nejohroženějšími z evropské osmadvacítky. Podíl vysokoškoláků má ČR stále jeden z nejnižších v Evropě uvádí Datová žurnalistika (2015) ve spolupráci s organizací EDUin, dostupné na <http://www.eduin.cz>.

Zajímavé závěry výzkumu v oblasti chudoby a inteligence publikoval Anandi Mani et al. v **americkém časopise Science** (341/2013, s. 976-980) pod názvem „Poverty Impedes Cognitive Function (Chudoba ochromuje kognitivní funkce)“, jež poukazují na vliv chudoby spojené s poškozením poznávacích schopností (lidského intelektu) a snížení schopnosti samostatně se rozhodovat. V širším slova smyslu to de facto znamená, že starosti spojené s chudobou odčerpávají naše mentální rezervy. Výsledek studie potvrzuje vyšší náchylnost chudých oproti ostatním k chování, které může vést k jejich diskvalifikaci.

Jak vyplývá z výše uvedeného, ohrožení chudobou zůstává i do budoucna velmi aktuálním tématem. Současně bude výskyt chudoby ovlivněn podle toho, jak budou nastaveny hranice chudoby, jelikož chudoba je relativní.

1.1 Chudoba jako sociální a materiální deprivace

Pokud nejsou uspokojovány sociální potřeby, mezi které řadíme mezilidské vztahy, jež jsou vyjadřovány prostřednictvím sociálních skupin, jako je rodina, škola, pracoviště, objevuje se sociální deprivace.

Dříve byla chudoba spojována pouze s nedostatkem materiálních statků. Postupem času se od tohoto pojetí upouštělo, jelikož lidé takto postižení trpí nejen tím, že si nemohou opatřit běžné prostředky denní spotřeby, ale souží je i nedostatek tělesné a psychické pohody, nemoci, chybějící, či narušené sociální vazby. Takto hendikepovaní lidé jsou více zranitelní ve vztahu k ostatním formám deprivace – sociální a psychické.

Obě složky deprivace - sociální i ekonomická - spolu velmi úzce souvisí ve smyslu nerovnoměrného rozdělení příjmů.

Pobyt v chudobě pro většinu lidí znamená být materiálně deprivován. Materiální deprivace znamená žít bez toho, co je pro nás nezbytné a zároveň i společensky uznávané. Na druhou stranu nemusí mít deprivovaní lidé nutně nízký příjem, tedy záleží na rozsahu a intenzitě deprivace, kterou lidé trpí, proto je chudoba definována **jako multidimenzionální deprivace**. Představuje tedy celý soubor deprivací (zdravotní problémy, nedostatek jistoty a bezpečí, úcty atd.) Signalizace těchto faktorů může být v menší, či větší míře ukazatelem potencionální chudoby (Mareš, 1999, s. 74-76).

Krebs (2005, s. 107) uvádí, že chudoba je tedy spojována s deprivací, hmotnou nouzí, s vyloučením jedinců či určitých sociálních skupin od materiálních zdrojů.

Mareš (1999, s. 70) hodnotí deprivaci jako pokles úrovně pod životní standard většiny ve společnosti. Současně uvádí, že příjmy nemusí vždy znamenat sociální diskvalifikaci v rámci přístupu k sociálním kontaktům, institucím a životním šancím. Nemají dané hranice a mohou se prolínat. V důsledku materiální deprivace mají lidé zpravidla omezené podmínky pro život – jako je bydlení, strava, ošacení. Narušení možnosti účastnit se standardního společenského života může přivést obyvatele k problémům sociální izolace, diskriminace, nedostatku příležitostí pro vzdělání i pracovních příležitostí, pak se jedná o **sociální deprivaci**.

Townsendův index deprivace (Townsend, 1993 cit. podle Mareš, 1999, s. 77) by měl splňovat dvě podmínky:

- Dokázat měřit různé typy veřejných a soukromých zdrojů, které ovlivňují životní standard a jsou ve společnosti nerovně distribuovány.
- Nalézt definici životního stylu, která je členy dané společnosti obecně akceptována, a zjistit, zda na škále distribuce zdrojů existuje bod, který je pro akceptovatelný životní styl kritický.

V návaznosti na toto vymezení se domníváme, že ne vždy je snadné určit relevantní rozlišení míry deprivace z důvodu přesného vymezení jednotlivých sociálních vrstev v souladu se základním sociálním standardem skupin obyvatel.

1.2 Klasifikace chudoby

Významem klasifikace chudoby se nesnažíme jen o určení podílu chudých, ale o celkové uchopení a diferenciaci konceptu chudoby. Jde především o třídění dle řady kritérií, která se překrývají.

Z odborného pohledu lze klasifikaci chudoby rozdělit do kategorií konceptů chudoby (Mareš, 1999, s. 110):

- objektivní a subjektivní,
- absolutní a relativní,
- přímé a nepřímé,
- preskriptivní a konsensuální.

V rámci naší práce bude stěžejní subjektivní chudoba, jejíž podstatou je zachytit komplexně problémy rodin, jejich subjektivní vnímání významu chudoby ve vlastních domácnostech. Významnou roli zde může sehrát lokální prostředí, ve kterém se domácnost nachází.

1.2.1 Subjektivní koncept chudoby

Zjišťování chudoby subjektivní metodou odráží osobní pohled na chudobu nebo přímé zkušenosti, zakládající se na hodnocení vlastní životní situace. Fenomén chudoba vychází z analýz socioekonomických informací v oblasti sociologie, která zkoumá mimo jiné otázky chudoby a sociální exkluze na základě demografických údajů.

Neměli bychom zapomínat, že osobní názory lidí mohou být ovlivněny právě prostředím (místem, kde bydlí; sousedy), ale také velikostí rodiny, příjmy domácnosti. Tyto faktory mohou korelovat právě se subjektivním hodnocením a životní zkušeností obyvatel.

Výzkumy a jejich závěry nám naznačují, že takto naměřená chudoba udává vyšší hodnoty, než při měření standardními metodami v závislosti na tom, co skutečně domácnosti vlastní a jaká mají očekávání. Dále je prokázána proměnlivost subjektivní chudoby, která se v průběhu životní trajektorie mění. V období středního věku zpravidla klesá a zhruba po padesátém roce života opět stoupá a ve stáří se stává trvalým jevem, kdy 60 až 70 % seniorů žije pod subjektivní hranicí chudoby (Mareš, 1999, s. 119).

Rozdíl mezi objektivním a subjektivním měření chudoby spočívá v měřitelnosti dle kritérií, která jsou daná normou.

1.2.2 Objektivní koncept chudoby

Česká republika patří dlouhodobě mezi země v evropské unii s malou mírou příjmové chudoby (pohybuje se v rozmezí 9 až 10 %). Mnozí z nás dospějí k závěru, že přes menší problémy (převážně rizikové a sociálně vyloučené skupiny obyvatel) se nám vlastně vede docela dobře a chudoba nás na první pohled netrápí tolik jako mnohé jiné, nestabilní oblasti současného světa.

Na chudobu jako nežádoucí jev je nahlíženo jak objektivně, tak i subjektivně. Objektivita je zde měřena nezávisle na procítění a mínění aktérů, kteří by se mohli za chudé považovat. Základní měrnou hodnotou je chudoba příjmová. Ovšem to neznamená, že pokud jsme ohroženi chudobou v České republice, tak na tom budeme stejně v jiném státě. Vychází z analýz socioekonomických informací o domácnostech, které určuje stát. Na základě zjištěných údajů je pak zřejmé, jaké skupiny obyvatel mají nárok na sociální pomoc od státu (Kotýnková, 2007, s. 18-19).

Rozhodující pro objektivní hledisko je chudoba absolutní, kdežto subjektivní hledisko je spojeno s chudobou relativní.

V další části se proto budeme věnovat chudobě absolutní a relativní.

1.2.3 Absolutní pojetí chudoby

Pokud lidé nemají možnost uspokojit základní životní potřeby (jídlo, bydlení, oděvy) a žijí tak delší dobu, může to pro ně znamenat v krajním případě i přímé ohrožení na životě. Absolutní chudobu a mnoho lidských životů jí poznamenaných najdeme ve větší míře především v rozvojových a jiných neprosperujících zemích.

Jedním z těch, kdo oponoval zažitě konceptu relativní chudoby, byl Sen. Poukazoval na předpoklad, že chudoba se mění tak, jak společnost bohatne. Vysvětluje to tím, že pokud obyvatelé chudnou, klesá životní úroveň celé společnosti, se kterou je standard chudých porovnáván. V opačném případě, kdy v nadstandardně bohaté společnosti mohou být lidé označeni za chudé jen proto, že si nemohou dopřát luxusu v podobě nehmotných statků každý rok (Sen, 1983, cit. podle Mareš, 1999, s. 112).

V případě, že postižený člověk v důsledku nízkého příjmu, či nepříznivého zdravotního stavu nedisponuje majetkem tak, aby mohl získat prostředky k zajištění základních životních potřeb, se dostane do tzv. sociální nouze. Z hlediska profesní angažovanosti je vhodné využít takovou formu sociální pomoci, která bude eliminovat nežádoucí následky diskvalifikovaného jedince.

1.2.4 Relativní pojetí chudoby

Životní realita posouvá chudobu do popředí společenského dění. A proto je velmi těžké odpovědět na otázky, kolik je ve společnosti chudých a kolik z nich je chudých oprávněně. Rozdíly mezi oběma skupinami vychází ze srovnání životní úrovně a určitého standardu v dané společnosti.

Simmel, jak uvádí ve své publikaci Mareš (1999, s. 111), zastává názor, že chudí nejsou jen ti, kteří se nacházejí na „dně“ celé společnosti, ale i ti v každé sociální vrstvě, u nichž se chudoba vyskytuje. Vždy je totiž velmi pravděpodobné, že se objeví jedinci, či skupiny obyvatel určité sociální vrstvy, kteří se budou cítit chudí ve srovnání s ostatními, kteří budou mít více než oni sami.

Jednotlivci a domácnosti, kteří se zařadí se svými příjmy mezi chudé, jsou odkázáni na pozici na okraji společnosti, a tudíž nemohou uspokojovat své sociální a materiální potřeby, tzv. existenční minimum, jehož výpočet souvisí s mírou chudoby. Statistika se opírá o relativní koncept chudoby spojený s příjmem osob.

A. Budinová (2012, s. 11) se ve své studii zabývá rizikem chudoby v České republice a chudobou žen. Poznamenává, že právě sociální transfery tvoří „záchranné lano“ ve formě sociálních dávek. Ty drží jedince a domácnosti nad hranicí chudoby. Brání tomu, aby se fyzicky zařadili mezi chudé.

K měření chudoby v České republice se primárně používá Evropskou unií stanovená hranice, jež je považována za normu při dosažení max. 60 % průměrného příjmu ve společnosti. Jedná se o pohyblivý ekvivalent, který reaguje na změnu úrovně životního minima. (Kotýnková, 2007, s. 15-16).

Od roku 2000 se postupně příjmová chudoba neustále zvyšuje. Dokazují to i nejnovější poznatky ve statistice, která uvádí, že počet obyvatel ohrožených chudobou v naší zemi roste.

Nové údaje o hranici příjmové chudoby přináší výsledky výběrového šetření Životní podmínky 2014 v článku: Proč chudoba roste, když rostou příjmy? Dostupné na <http://www.statistikaamy.cz>, zveřejněný Českým statistickým úřadem. Zatímco v roce 2013 bylo stanoveno 8,6 % obyvatel pod hranicí chudoby, v loňském roce vzrostlo množství o desetinu, konkrétně na 9,7 %. Statistické údaje vychází z takzvané příjmové chudoby, tedy finanční částky, kterou má jedinec k dispozici na živobytí. Částka v současnosti dosahuje 9 901 korun měsíčně na osobu. Pro dva dospělé činí částky 14 852 korun, pro samoživitele s dítětem do třinácti let věku 12 872 korun a pro čtyřčlennou rodinu 20 793 korun. Ohrožení chudobou jsou také rodiče se třemi dětmi, kteří nedosáhnou na částku 27 724 korun měsíčně. (Šustová, 2015)

1.2.5 Stará a nová chudoba

V souvislosti s příjmovou chudobou je nezbytné zmínit pojetí staré a nové chudoby. Nová chudoba je uváděna nejčastěji s novými poznatky ve spojení se sociálními riziky. O nových sociálních rizicích se dovídáme koncem 20. století.

V případě staré chudoby donedávna spočívalo riziko v tom, že chudobou trpěli lidé, kteří neměli práci, ať již z důvodu nezaměstnanosti, staroby, či nemoci (Keller, 2010, s. 146).

Významné poznatky v oblasti novodobého sociálního rizika přinesl Keller (2010, s. 146), který uvádí, že nová chudoba má podobu pracující chudoby. Nová sociální rizika se vztahují nejčastěji k trhu práce a představují situaci, kdy má člověk práci, ovšem její charakter a odměna za ni mu neumožňují hradit náklady na živobytí, aniž by využil sociálních dávek. Existuje riziko, že zestárne v chudobě, ač po celý život pracoval a odváděl daně i pojistné.

Nová chudoba je označována jako vertikální a je spojena nejen s pozicí jedinců, ale i celých skupin na trhu práce. Krebs (2002) vysvětluje pojem nové chudoby jako protiklad chudoby staré. V souvislosti se starým rizikem byli ohroženi nejvíce lidé s nejnižším vzděláním, kterým se dostalo špatného, nebo žádného zaměstnání. Oproti tomu je nová chudoba podmíněna trvale znevýhodněnou pozicí na trhu práce spojenou s dlouhodobou nezaměstnaností (Nedomová, Špiláčková, 1/2014, s. 2).

Usuzujeme, že vývoj zaměstnanosti a nezaměstnanosti je ovlivněn technickým rozvojem, jehož důsledkem je nahrazování lidské práce technikou. Trh práce reaguje na poptávku a nabídku v souvislosti s ekonomickým vývojem v zemi. Bohužel ne vždy zaměstnání chrání před chudobou. Zaměstnání, která mají malou prestiž, nezaručují ekonomický standard a jistotu. Jen si představme naši společnost ve chvíli, kdy by profese jako např.: uklízečky, pekaři, vrátní, hlídači nebo třeba pracovníci v přímé obslužné péči ze dne na den přestaly existovat a zůstali by jen samí manažeři a obchodníci.

1.3 Chudoba a sociální rizika

Zjištění, že se chudobě vyhneme, pokud budeme mít prestižní zaměstnání a uplatnění na trhu práce, je v současnosti zavádějící. Nárůst sociálních rizikových jevů souvisejících se sociální, ekonomickou či bytovou nestabilitou a nejistotou se dotýká nejen jednotlivců, ale především domácností a rodin s více dětmi, osamělých matek a sociálně vyloučených osob. Výše zmíněné rizikové jevy narušují stabilní sociální struktury, jež tvoří pevný rámec sociální integrace.

Keller (2011, s. 35) vymezuje nová sociální rizika jako takové, které nelze účinně zvládnout tradičními metodami, jako jsou sociální stát a systém pomáhajících profesí, a to včetně solidarity v rodině. Upozornil na běžné sociální problémy, jako jsou chudoba, bída a sociální zranitelnost, přičemž pracuje i s novými sociálními jevy, které jsou vázány na fáze životního cyklu. Definice spočívá nejen v materiálním nedostatku, ale i v rizicích, která se s chudobou pojí, a v přímém ohrožení chudobou.

V důsledku hrozby nových rizik Keller (2010, s. 146-149) připomíná slábnoucí vliv sociálního státu. Uvádí dvě dílčí rizika:

- riziko adekvátního pojištění – kdy se jedná o ochromení pojistných mechanismů, které ještě minulou generaci vcelku dobře zajišťovaly. Mechanismy jsou ochromovány jednak svou masovostí staro-nových rizik a jednak zásahy, jež vedou k redukci sociálního státu;
- druhým staro-novým rysem sociálních rizik je vědomí, že vina za ně je přičítána samotným obětem. Obvinění těch, kdo jsou sociálními riziky postiženi, umožňuje stigmatizaci až kriminalizaci oběti.

Přestože texty v odborné literatuře poskytují čtenáři výčet sociálních rizik, omezují se jen na jejich projevy, aniž by zkoumaly hlubší příčiny jejich vzniku, a chybí nám zpětná vazba na otázky, proč lidem jejich zaměstnání čím dál častěji neposkytuje pocit jistoty a proč chybí adekvátní pojištění ze strany státu ve vztahu k nezaměstnanosti a předpokladu vyšší míry ohrožení chudobou.

Toto potvrzují i T. Sirovátka a J. Winkler (2010, s. 10), kteří upozorňují na význam nových sociálních rizik v současné společenské vědě. Poukazují na jednostrannou vědeckou interpretaci, která postrádá věcný rozbor fenoménu mezi představiteli různých přístupů k problematice a definování nových sociálních rizik. Přitom významnou oblastí, v níž se podstatně zvýšilo riziko a nejistota, je oblast domácností a manželství. Vývoj přispívá ke změně struktury domácností, tudíž se zvyšuje počet domácností osamělých žen s dětmi i starších osamělých žen. Šíří se naléhavost nových otázek vzhledem ke změně sociálně politických vzorců chudoby (Mead 1993, 2007) a transformaci sociálních potřeb chudých nebo neúplných rodin s dětmi (Esping-Andersen 1990).

Na počátku 21. století se rizika přetransformovala v důsledku změn v ekonomii, demografii i sociálních strukturách moderní společnosti. V porovnání s obdobím před 30 – 50 lety to pro dnešní populaci není moc potěšující informace.

V důsledku rizik dochází k růstu sociálních skupin vstupujících do rizikových situací a sociální rizika spojená s postavením těchto skupin je směřují k chudobě (Sirovátka, Winkler, 2010, s. 13).

Keller (2011, s. 140-142) uvádí jako preventivní opatření proti chudobě, kterou nová sociální rizika představují, dvě strategie, kterými jsou maximální dosažené vzdělání a strategie bezdětnosti.

Jak jsme již v úvodu poznamenali, chudoba není jen izolovaný jev, ba naopak souvisí s mnoha dalšími faktory, které chudobu podporují, rozvíjejí či způsobují. Klíčovými strategiemi, které se v budoucnu stanou předmětem dalšího bádání, jsou snaha předcházet ohrožení chudobou a následně schopnost chudobu zvládnout. Lidem, kteří dlouhodobě setrvávají v krizové situaci, hrozí sociální vyloučení. Nejohroženější jsou ti, kteří nedovedli krizi překonat a zvládnout vlastními silami a k jejichž nedořešeným problémům se přidávají další, s původními problémy více, či méně související.

1.4 Rizikové skupiny ohrožené chudobou a sociální exkluze v ČR

Životní situace na pokraji chudoby, v níž se nachází lidé z vyloučených lokalit, je bez vnější podpory a pomoci zúčastněným velmi nesnadná. Je velmi důležité si uvědomit, že k tomuto fenoménu je potřeba přistupovat komplexně, s ohledem na zájmy a bezpečnost majoritní společnosti.

Za sociálně vyloučenou lokalitu je považována v rámci Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR taková lokalita, kde dochází ke **koncentraci více než 20 osob žijících v nevyhovujících podmínkách** (v závislosti na příspěvku na živobytí), které obývají fyzicky či symbolicky ohraničený prostor (Analýza sociálně vyloučených lokalit, 2015, s. 14).

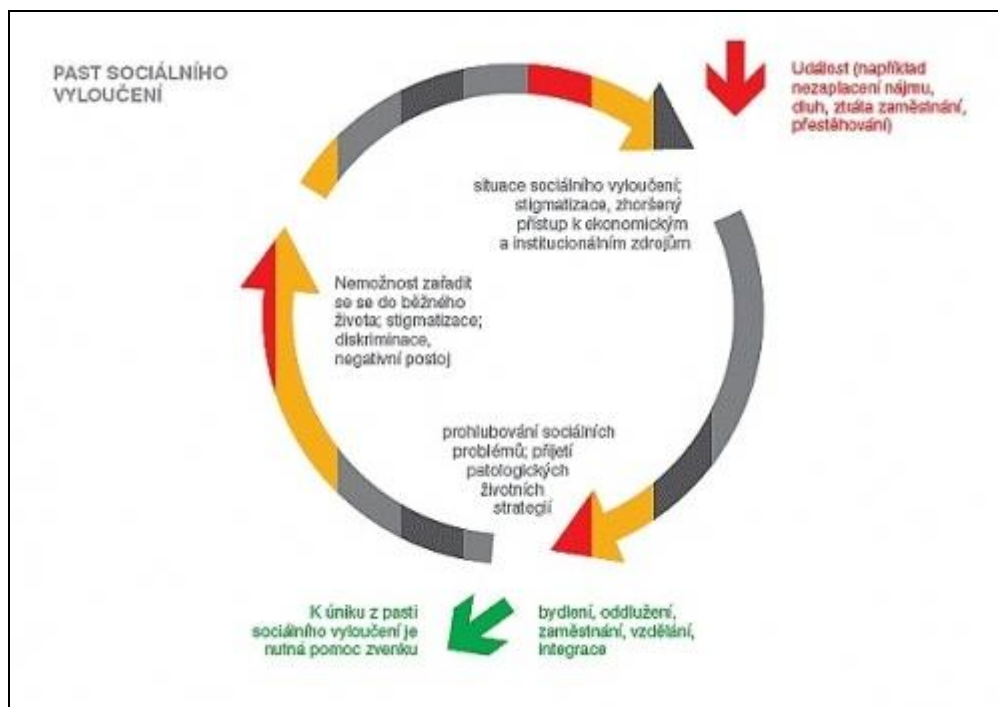
Podle statistických analýz se zvyšuje počet těch, kteří jsou vykázáni na okraj společnosti nejen fyzicky, ale i prostorově. Klíčovým faktorem je deprivace, kdy dochází k omezení občanských, sociálních a politických práv. Byť je evidentní, že poslední desetiletí dochází v mnoha směrech k pozitivním změnám, zatím se situace v České republice výrazně nelepší.

Definici sociální exkluze lze chápat mnoha způsoby, avšak autoři se většinou v základním pojetí definice shodují na tom, že se jedná o nedostatečné podílení jedinců a celých skupin v těch oblastech společenského života, kde se běžně očekává (Mareš, Horáková, Rákoczyová, 2008, s. 11-12).

Sociální exkluze je proces, během kterého jsou jednotlivci či celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti a je jim ztížen či omezen přístup ke zdrojům a příležitostem, které jsou běžně dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje je řazeno především zaměstnání, bydlení, sociální ochrana, zdravotní péče a vzdělání (Strategie sociálního začleňování 2014-2020, s. 4).

Proč je chudoba nahrazována sociální exkluzí a proč se v současnosti stává tolik diskutovaným tématem, vysvětluje Room (1990 cit. podle Mareš, 2000, s. 285 - 286) následovně: *Přesun od konceptu chudoby ke konceptu sociální exkluze je výsledkem snahy zachytit nové rysy rostoucí chudoby 80. let našeho století: její přetrvávání v čase a prostorovou koncentraci doprovázenou zde marginalizací, patologickým jednáním a vzdorováním normám hlavního proudu společnosti, ale současně i závislostí na sociálním státu a rozpadem tradičních sociálních institucí, jako je rodina.*

Obr. 1 Past sociálního vyloučení

Zdroj: Příručka pro sociální integraci, 2010.

Mareš, Horáková a Rákoczyová (2008, s. 8) upozorňují na fakt, kdy problém sociální exkluze v jeho prostorovém aspektu není definitivně řešitelný, ale je ve společnosti permanentně přítomný jako extrémní výraz sociální diferenciacce společnosti – ať již na základě materiálních (rozdíly v příjmu, majetku), etnických a kulturních rozdílností či rozdílností ve způsobu života.

Problémy těchto lidí často pramení z hluboké minulosti, kdy oni sami nebo jejich rodiče mohli být izolováni a neschopni uchopit vlastní život do svých rukou a nést za něj odpovědnost. U takových jedinců je pak v dospělosti mnohem menší pravděpodobnost úspěšného začlenění do života společnosti.

Jde především o jedince postižené frustrací z dětství, osoby s narušeným rodinným zázemím, mentálně a tělesně oslabené, jedince neschopné navázat mezilidské vztahy apod. Do rizikové skupiny patří zejména lidé opouštějící dětské domovy (týrané, zneužívané děti), zdravotně postižení, alkoholici, drogově závislí, delikventi. Lidé, neschopní nalézt uplatnění na trhu práce, osoby předdůchodového věku a samotní senioři, či poněkud kontroverzní skupina - matky samoživitelky (Krebs a kol., 2005, s. 128).

Nově vydaná publikace letošní Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR (dále jen Analýza) informuje právě o aktuálním vývoji sociálního vyloučení v ČR a snaží se poskytnout komplexní informace k této problematice. Zároveň umožňuje lepší vhled do rozsahu regionálního rozložení sociálně vyloučených lokalit.

Jedním z přidružených rysů sociálního vyloučení je **etnicita**, zejména ta prisouzená. Ta je často spojována s „protěžovaným“ pojmem „sociálně nepřizpůsobiví.“ Krebs a kol. (2005, s. 126) konstatuje, že velká část populace v ČR se domnívá, že se jedná primárně o problém etnický, nikoliv sociální. Vezmeme-li v potaz romskou komunitu, důvodem chudoby a vyloučení není sociální situace, ale etnický původ. V současnosti je již zřejmé, že ne všichni Romové žijí v sociálně vyloučeném prostředí a zároveň ne každý, kdo je chudý a nachází se v podmínkách sociálního vyloučení, je Rom.

Přestože etnicita ve vztahu k sociálnímu vyloučení je poněkud specificky nezpochybnitelná, v porovnání s rokem 2006 přibývá lokalit, kde Romové netvoří většinu obyvatel, byť jsou tyto lokality stále v menšině. Ve vyloučených lokalitách obecně přibývá chudých, nezaměstnaných lidí, jejichž životní situace v zásadě odpovídá situaci romské populace (zadluženost, nízké vzdělání, apod.). V lokalitách se také zvyšuje počet seniorů z majoritní populace (Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, s. 12).

Dovolujeme si dále citovat závěrečná zjištění z Analýzy (2015, s. 11-13), která nám objektivně přispějí k dokreslení situace problematiky sociálního vyloučení v naší zemi.

- *Z hlediska věkové struktury přibývá v sociálně vyloučených lokalitách seniorů, ačkoli stále platí, že v porovnání s majoritní populací na tuto věkovou skupinu v SVL připadá výrazně nižší procento (sedm procent oproti 24 procentům v populaci jako celku).*
- *Byl identifikován enormní **nárůst** počtu lidí žijící v ubytovnách. V roce 2008 bydlelo v jiné formě bydlení, kam patří i ubytovny, 7 115 dospělých osob a 3 912 dětí (celkem 11 027 osob), které pobíraly doplatek na bydlení. V prosinci 2014 už bydlelo v jiných formách bydlení celkem 28 600 příjemců doplatku na bydlení, to jest včetně společně posuzovaných osob 47 500 lidí. Z toho 27 000, včetně společně posuzovaných osob, bydlelo na ubytovnách. Mezi příjemci doplatku na bydlení v jiné formě bydlení jich celkem 7 300 mělo v péči nezletilé dítě, z toho 2 700 jich bydlelo na ubytovnách.*
- *Podíl nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách je v průměru přibližně 80 až 85 procent. **Nezaměstnanost je vyšší v etnicky homogenních lokalitách***

a ve venkovských lokalitách, kde je nedostatek pracovních míst. Nejvyšší průměrnou nezaměstnanost vykazovaly obce v Moravskoslezském, Ústeckém, Karlovarském a Olomouckém kraji.

- *Přibližně 15 až 20 procentům sociálně vyloučených, ale ani zapojení do trhu práce nezaručilo vymanění se ze sociálně vyloučeného prostředí. Většina jejich zaměstnání je krátkodobá, nebo má nejistou délku trvání a generuje velmi nízký výdělek.*
- *Naprostá většina dospělých obyvatel sociálně vyloučených lokalit dosáhla maximálně základního vzdělání. Existují dokonce důkazy o poklesu jejich úrovně vzdělanosti v uplynulých dvou dekadách.*
- *Vliv na školní úspěšnost sociálně vyloučených dětí má docházka do mateřských škol. Tento vliv však výrazně roste s dobou, kterou děti v předškolních zařízeních tráví.*
- *Domácnosti v sociálně vyloučených lokalitách jsou obecně hůře vybaveny pro přípravu dětí na školu. Celkem 22 procent ze všech žáků vyrůstajících v prostředí sociálně vyloučených lokalit se vzdělává v silně etnicky homogenních školách. V absolutních počtech to může znamenat celkem 3 000 až 3 500 žáků.*
- *V odlehlých oblastech či vnitřních periferiích mohou vznikat klastry sociálně vyloučených lokalit sice s nižší hustotou, ale s větší celkovou rozlohou než v městských lokalitách. V menších městech a odlehlých regionech je limitována nabídka sociálních služeb. Pokrytí sociálními službami, a to zejména službami sociální prevence a sociálního poradenství, je na území krajů i obcí s rozšířenou působností nerovnoměrné.*
(Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, s. 11-13)

Pro dokreslení situace jsme z analýzy porovnání výsledků vybrali oblasti nejvíce zasažené sociálním vyloučením. Jejich seznam předkládáme níže ve formě tabulky a mapy.

Tab. 1 Změny počtu sociálně vyloučených lokalit v jednotlivých krajích

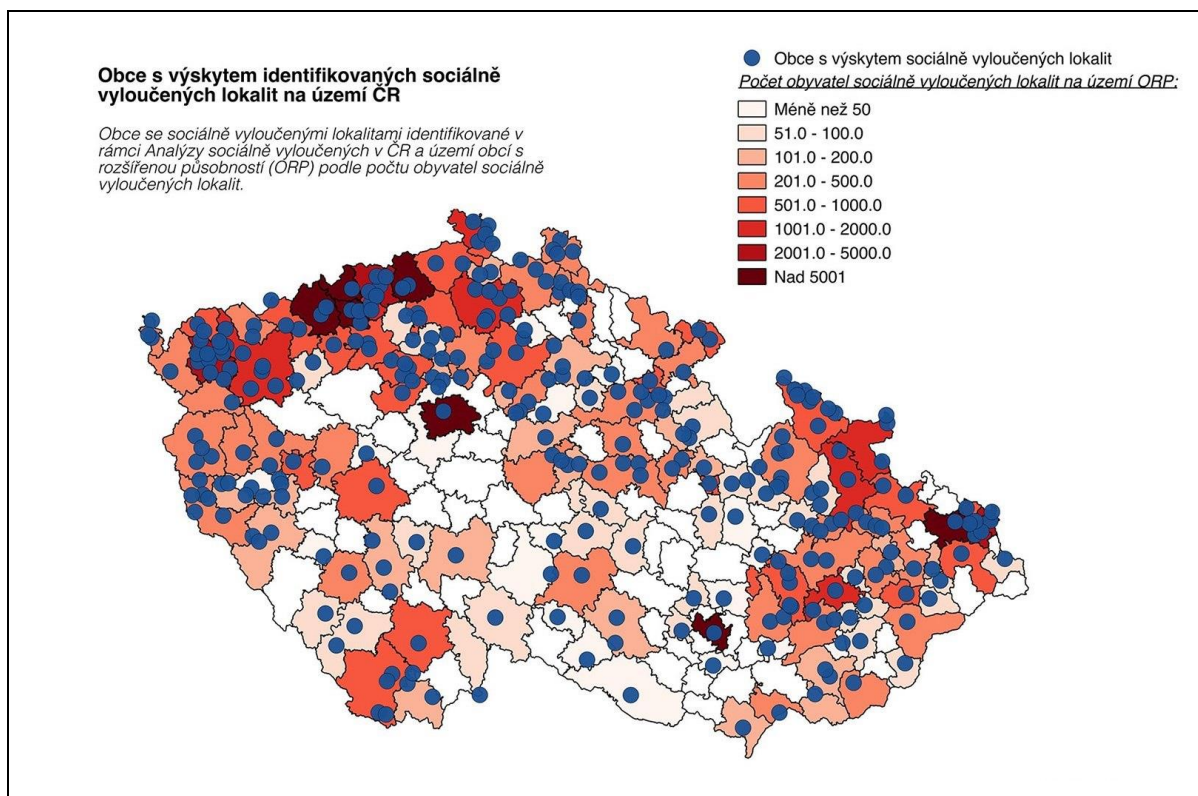
Kraj	Počet lokalit		
	2006	2014	Index změny
Hl. město Praha	6	7	1,17
Jihočeský	16	16	2,38
Jihomoravský	11	28	2,55
Karlovarský	18	61	3,39
Královéhradecký	25	36	1,44
Liberecký	26	48	1,85
Moravskoslezský	28	72	2,57
Olomoucký	27	62	2,30
Pardubický	15	24	1,60
Plzeňský	17	42	2,47
Středočeský	36	64	1,78
Ústecký	63	89	1,41
Vysočina	11	13	1,18
Zlínský	11	22	2,00
CELKEM	310	606	2,01

Zdroj: Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, vlastní zpracování

Naším cílem není zahltit čtenáře přílišným množstvím informací, ale rádi bychom jen poskytli stručný vhled do aktuální situace sociálního vyloučení v České republice a nyní ji konfrontovali se situací ve Zlínském kraji.

Jak ukazuje průzkum jednoho z autorů Demografického informačního centra Daniela Hůle (2015) v článku: *Zlínský kraj je protipól Ústeckého*, který je dostupný na: <http://idnes.cz>. Zlínský kraj má nejmenší počet sociálně znevýhodněných rodin a dětí. Nejlépe jsou na tom Luhačovice a 8 obcí, které pod ně spadají. Žije zde nejméně lidí ve špatné životní situaci z celé země. Zlínský kraj je na tom velmi dobře i co do kvality života a vzdělanosti. Je to opak Ústeckého kraje, podotkl Daniel Hůle. Vyšší koncentrace sociálně vyloučených lokalit je pouze na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Bystřicku, ale i tak patří do nižšího průměru v zemi. (Procházková, 2015)

Obr. 2 Mapa s výskytem sociálně vyloučených lokalit na území ČR.

Zdroj: Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015.

1.5 Shrnutí

Skutečností je, že lidé neschopní odpovědnosti za svůj život jsou odkázáni na pomoc státu. Domníváme se, že pozornost by měla být soustředěna na ohrožené skupiny obyvatel postižené „novými sociálními riziky.“ Naše práce zpracovává téma rodin s nezaopatřenými dětmi, u nichž jsou sociální dávky jako podpůrný prostředek již nedostačující.

Šetření, které zveřejnila Armáda spásy na stránkách <http://www.armadaspasy.cz>, poukazuje na fakt, že přibývá stále více rodin s více než třemi dětmi a rodičů samoživitelů neschopných splácet své finanční pohledávky spojené s bydlením. To je nejčastější důvod, proč rodiny přijdou o bydlení a ocitají se v azylových domech (Armáda spásy, ©2013).

Chudoba a sociální vyloučení rodin s nezaopatřenými dětmi jsou pro naši společnost velmi aktuální, jelikož nejvíce zatíženy jsou děti, jež si tento model přenáší dále do života. Z pozice sociální práce je důležitá prevence sociálního vyloučení v návaznosti na podporu a pomoc k návratu do standardního, důstojného společenského a sociálního života.

2 PROMĚNY SOUČASNÉHO RODINNÉHO SOUŽITÍ

Současná rodina prochází v posledních desetiletích významnými změnami v důsledku demokratických procesů, což sebou nese rizika narušení hodnot tradiční rodiny a snížení její společenské vážnosti ve prospěch párovosti. Domníváme se ovšem, ať jde o jakékoli soužití rodičů s dítětem, že je důležité, aby i nadále byli schopni poskytnout dítěti co možná nejvíce kvalitních možností pro jeho vývoj a eliminovali tak negativní dopad nežádoucích sociálních událostí ve společné domácnosti.

Podstatou této části práce není vypisovat různé definice rodin, v rámci naší práce nám postačí, zaměříme-li se na základní vymezení, kudy vede hranice mezi rodinou, domácností a společenstvím.

De facto každá definice může mít svá úskalí, jelikož je považována za „definitivní.“ Sociolog Ivo Možný (2008, s. 18-22) konstatuje, že **rodina se z lidského páru zakládá až narozením prvního dítěte** a dále se soustřeďuje na manželské páry s dětmi (rodiny), které tvoří jen asi čtvrtinu všech domácností. Autor současně výrazněji vnímá často opomíjený **význam rodiny a rolí, kterou plní, tj. bezpečí a citová podpora, jež svým členům poskytuje.**

Oproti tomu A. R. Pernerová (2000, s. 146 cit. Sekera, 2010, s. 9) pokládá rodinu za místo, *kde se projevování citů odnaučuje i přesto, že je ve společnosti zakotvena představa jejího intimního a emocionálního účelu.*

Domníváme se, že výklad pojmu rodina není v souvislosti s jeho proměnou jednoznačný a záleží na úhlu pohledu. Zkusme se rozpomenout, zda i v našich rodinách považujeme vzájemnou citovou a emocionální podporu a předávání hodnot za pouto vzájemné soudržnosti a bezpečí.

Existují také soužití, přičemž **domácnost tvoří bezdětný pár** – osoby, který spolu hospodaří (společně platí náklady na bydlení aj.) Mohou tvořit spokojenou domácnost - rodinu, ale skutečnost, že nemají děti, tím nezmění. Gojová (2014, s. 22) ve své práci uvádí **domácnost rodinnou**, jež může být tvořena 1 úplnou rodinou, v níž mohou figurovat osoby v neformálním soužití jako např.: druh a družka, registrovaní partneři, případně osoby stejného pohlaví v jiné formě neformálního soužití, nebo 2 a více rodin, ať už s dětmi, nebo bez dětí, a to ve všech případech. Vztahy v rodině i v komunitě se označují běžně za širší **společenství.**

2.1 Domácnosti

V nadcházející části bychom rádi zaměřili pozornost směrem k různým typům domácností ve vztahu k jejich vyššímu potenciálu ekonomického a materiálního ohrožení. Po prostudování vědecké literatury jsme došli k závěru, že materiální stránka v rodinách a domácnostech velmi často neodpovídá standardu tvořícímu naši společnost.

Za klíčový je považován Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. (dále jen ObčZ), jenž určuje práva a povinnosti rodinné domácnosti. Ta je odpovědná za péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

Pod pojmem domácnost si v dnešní době člověk vybaví spoustu modelů rodinného soužití. Ani v aktuálním občanském zákoníku není pojem domácnost řádně vymezena. Obecně lze chápat domácnost jako obydlí, které si lidé uzpůsobili k bydlení, či jako společenství osob, které spolu žije a hospodaří. Spojením daných možností lze domácnosti definovat jako obydlí, ve kterém pospolu žije společenství osob (Eliáš, 3/2007, s. 69).

Tudíž bylo možné pojem domácnost zaznamenat na různých místech s rozdílným významem, které bylo možné rozkódovat jen na základě daného kontextu. To byl jeden z důvodů absence legální definice v novém občanském zákoníku. Omezení dvojsmyslnosti pojmů tak, aby byly používány pro stejné termíny shodné významy.

Přičemž ve staré úpravě ObčZ 1964 pojem domácnosti existuje a lze předpokládat, že se stala inspirací i pro novou úpravu. V § 115 ObčZ 1964 se uvádí, že *domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby*. Hlavní znak definice tvoří důraz na soužití dvou a více fyzických osob a tím pádem i společnou úhradu nákladů na své potřeby (Fiala, Kindl, 2009, s. 337).

Srovnáme-li tradiční a současnou definici, jeví se tato jako užší, jelikož se omezuje pouze na osoby hradící společné náklady (Eliáš, 3/2007, s. 69).

Domácnost je podmíněná existenční stabilitou v čase. Proto nelze konstatovat v případech krátkodobého soužití, či nahodilých situacích vzniká domácnost. Situace se pojí k výměnným studijním pobytům v cizí rodině, bydlení studentů na kolejích apod. (Hrušáková et al., 2015, s. 114).

Pro lepší přehlednost a srovnání na základě výše uvedeného textu soustředíme pohled k výrazu domácnost, který lze dále třídit do tří skupin.

2.1.1 Domácnost bez přívlastku

Co pro řadového občana znamená v aktuálním znění občanského zákoníku pojem domácnost bez přídomku „*společná*“ nebo „*rodinná*“? Dvořák (2013, s. 246) poznamenává, že není směrodatné, zda je osobní jednotka tvořena pouze jedním člověkem, nebo větším množstvím lidí.

Chápání takové události se opírá o další ustanovení v novém občanském zákoníku, jež by v případě nepřipuštění existence jednoho člena v domácnosti bránila danému jedinci jeho práva.

2.1.2 Domácnost společná

Základem naplnění podstaty společné domácnosti, je třeba u osobnostní jednotky požadovat společné soužití alespoň dvou osob. Společně se podílející na úhradách nákladů vzniklých z jejich soužití (Dvořák, 2013, s. 246).

Současně však dodáváme, že i za předpokladu splnění výše uvedených znaků se nemusí jednat o společnou domácnost. Existují situace, jak jsme již výše uvedli, kdy lze za takový případ považovat společné bydlení studentů, nebo pracovníků na ubytovně. Jedná se o časově omezený pobyt.

2.1.3 Domácnost rodinná

Rodinná domácnost je specifická především tím, kdo tvoří okruh osob této domácnosti. Hlavním specifíkem pro existenci rodinné domácnosti se především uvádí rodinný nebo podobný poměr. Do této skupiny jsou zahrnuti též manželé, jimž vyplývá z § 690 ObčZ skutečnost přispívat dle svých schopností na potřeby života v rodině i v rodinné domácnosti tak, aby životní úroveň členů rodiny byla srovnatelná. Rodinnou domácnost tvoří také další osoby dokládající dle § 885 ObčZ, který uvádí péči o dítě jen jedním z rodičů, následně se pak podílí na péči i výchově o dítě manžel nebo partner rodiče dítěte, žije-li s ním v rodinné domácnosti. Situace platí i pro toho, kdo s rodičem dítěte žije bez uzavření manželství, nebo registrovaní partneři žijící s dítětem v rodinné domácnosti.

V naší práci vycházíme z předpokladu, že podmínkou rodinného života v současnosti již není spojení manželů zákonným manželským svazkem, z toho vyplývají také změny v uspořádání českých domácností.

2.2 Proměny současné rodiny

Nad procesem proměn struktury rodiny v současnosti se zamýšlí mnoho autorů. V celoevropském měřítku se hovoří o zvyšujícím se počtu neúplných rodin.

Jedním z faktorů je zvyšující se počet dětí narozených mimo manželství. V roce 2007 se počet vyšplhal na téměř 40 tisíc, tj. 34,5 % všech dětí. Zásadní vliv na tyto hodnoty mělo snížení plodnosti provdaných žen, dále se v tomto vývoji odrazil stále se snižující počet uzavíraných sňatků. Naopak intenzita plodnosti nevdaných žen se zvýšila (Šťastná, 2009, s. 8).

Výše uvedený trend mimo jiné reflektuje vznik nových forem rodinného soužití - nesezdané páry, neúplná rodina po rozvodu, osamělé rodičovství. Usuzujeme, že v takových situacích je žádoucí, aby docházelo k reflexi státu, respektive státní politiky a rodiny. Z pohledu celoevropského měřítku je možná inspirace u jiných států, kde je zřetelná zpětná vazba v poměru délky doby trvání.

Z hlediska proměn se přikláníme k názoru Masákové (2011, s. 27-29), kdy se rodina otevírá směrem ven a snižuje se potřeba seberealizace rodičovství v několika bodech:

- Posun věkové hranice pro založení rodiny (upřednostňují možnost cestování do zahraničí – zkušenosti).
- Závislost na svých rodičích – přetrvává zproštění odpovědnosti rodiči i v dospělosti (nezralí jedinci).
- Změna struktury rodiny – klesající porodnost, zvýšení průměrného věku prvorodiček, trend – rodina a jedno dítě.
- Změna v pojetí rodičovských rolí.
- Vícegenerační rodiny na ústupu.
- Dvoukariérová rodina – děti hlídají prarodiče či chůvy.
- Rodiče kompenzují časový deficit liberální výchovou.

Proměna hodnot současné rodiny vlivem demokratizace způsobila, že vysoce prestižní záležitostí, ne-li hodnotou se stává blahobyt, úspěch a sociální status. Tradiční hodnoty jako jsou úcta, pokora, svědomí a morálka, zdá se, ztrácí na síle.

2.3 Rodiny a domácnosti ohrožené chudobou

S proměnou rodinného uspořádání domácnosti jsou spojena nová sociální rizika (viz výše). Tato kapitola se snaží nabídnout pohled na rodiny, které jsou negativně ohroženy ekonomickým rizikem, jež vlivem destabilizace zapříčiňuje vyšší neúspěšnost na trhu práce a obtížnější začlenění do pracovního procesu. Právě nízké příjmy představují při péči o děti v rodině značné břemeno, stejně tak i pro pracujícího rodiče samoživitele.

Na základě mezinárodního výzkumu organizovaného TÁRKI (2010) institutem v Maďarsku jsou právě děti téměř všech zemí Evropy ohroženy chudobou více než lidé v důchodovém věku, či celá populace obecně (Mitchell, Hamplová, Chaloupková, Kotýnková, 2012, s. 89).

Míru chudoby v domácnostech bezesporu ovlivňuje množství faktorů. Z globálního hlediska se jedná o celkovou úroveň nerovnosti ve společnosti zastoupenou aspekty, z nichž jmenujme věk, vzdělání, zdravotní stav, vztah k bydlení, složení domácnosti a ekonomickou aktivitu rodičů. Mitchell, Hamplová, Chaloupková, Kotýnková (2012, s. 89) vyzdvihnou z těchto ukazatelů poslední ze zmíněných činitelů, tj. ekonomickou aktivitu rodičů (především matek), kterou považují za nejvlivnější. Ta poskytuje nejlepší prevenci před dětskou chudobou.

Bäckman a Ferrarini (2010, cit podle Gojová, 2014, s. 16) upozorňují, že chudoba může ovlivnit další život dětí. Riziko spojené s chudobou a sociálním vyloučením se do jisté míry rozvíjí již v dětství, kdy se formují kognitivní schopnosti jedince. Přetrvávající chudoba zvyšuje pravděpodobnost snížené přizpůsobivosti v dětství, což má za důsledek problémy při řešení obtížných situací v dospělosti.

Rodinný poradce František Macháček (Novinky.cz, ©2015) podotýká, že *děti z rodin, které jen s obtížemi vycházejí se svými příjmy, mají často problémy ve vztazích ve škole. Protože nemají značkové oblečení, poslední modely mobilů, nejezdí o prázdninách k moři, mohou se cítit jako spolužáci druhé kategorie, nebo se stávají i oběťmi šikany... Někdy to řeší i agresivitou.*

Nyní se zaměříme na některé typy domácností a potíže, které je provázejí. V současnosti se ve společnosti zvyšuje počet dětí narozených mimo manželství. Tato tendence poukazuje na vznik **neúplných domácností**, tvořených převážně matkami. Řada neúplných rodin

kombinuje příjmy ze zaměstnání s příjmy od sociálního státu. (T. Sirovátka et. al., 2006, s. 36)

Šťastná (2009, s. 17) dále rozvíjí pojem **neúplné rodiny starého typu**, za kterou považuje obecně jednoho z rodičů a nezletilé dítě (děti), ať je příčinou nechtěné otěhotnění, úmrtí jednoho z rodičů, či rozpad manželství. Zvláštní pozornost zasluhuje druhý typ neúplné domácnosti, **domácnost samoživitelů**, jež vzniká v důsledku stoupající rozvodovosti.

Rozvedené matky samoživitelky jsou především závislé na kombinaci příjmů a sociálních dávek. Takové domácnosti se stávají častěji chudými a jsou obecně ohroženy chudobou, což je zjevné z výzkumu Českého statistického úřadu. Podle něj hrozí chudoba téměř **třetině členů neúplných rodin**. To znamená, že skupiny neúplných domácností s dětmi mají celkově problém vyjít s příjmy, jde o 54,6 % rodin. Problémy narůstají s počtem dětí. Současně podle ČSÚ ale v roce 2014 příjmy domácností rostly, a to i reálně. Nejnižší roční příjmy na osobu mají v ČR **neúplné domácnosti se dvěma a více dětmi, které mají k dispozici 88,1 tisíce korun na osobu**. *U neúplných rodin snižuje průměrný příjem právě chybějící příjem druhého partnera v domácnosti*, dodává analytik Home Credit Michal Kozub. Dále následují **úplné rodiny se třemi a více potomky, jejichž roční příjmy představují 99,4 tisíce korun na osobu**. Přitom **průměr v Česku je 153 269 korun**. Za rok 2014 přibližně 31 % českých domácností s dětmi vycházelo se svými příjmy jen s obtížemi. Lépe na tom byly úplné rodiny, 26 % rodin s jedním dítětem vycházelo se svými příjmy s problémy. Při **třech a více dětech** je problematické vyjít s příjmy už pro **44,5 % rodin**. *Ukazuje se tak, že právě třetí a další dítě může být zlomové pro rodinný rozpočet*, říká analytik Kozub (Byznys.ihned.cz ©2015).

Situace domácností v letech 2005 - 2010 poukazuje na stav tzv. nové chudoby (viz první kapitola). **Nezaměstnaní příslušníci** domácnosti se nachází ve stavu **ohrožení chudobou až v 50 %**. (Budinová, 2012, s. 12)

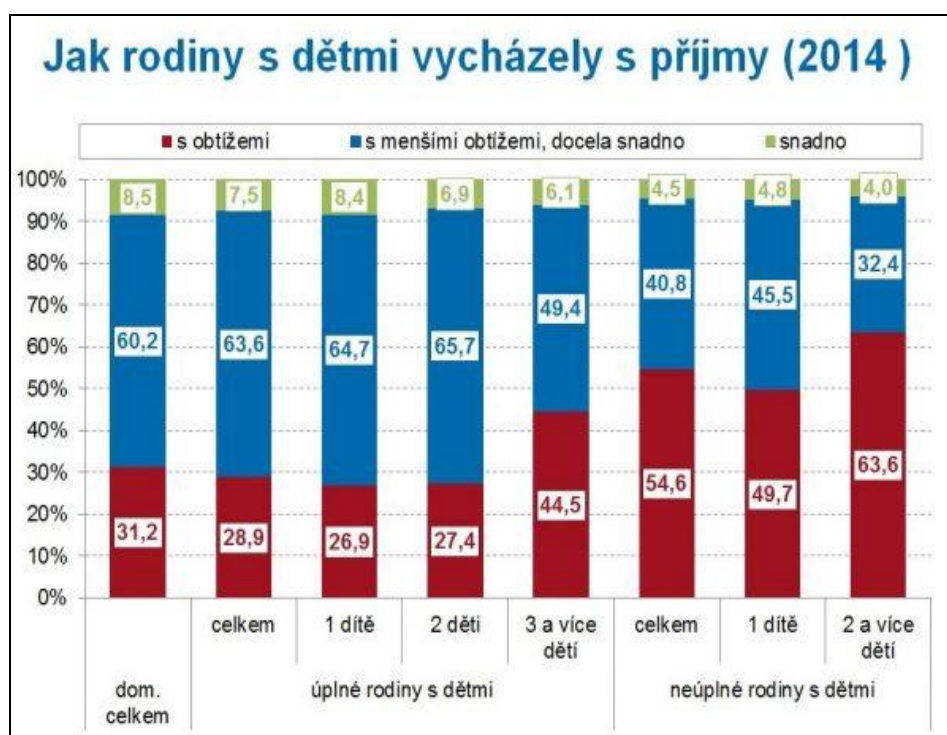
Dalšími ohroženými skupinami jsou:

- domácnosti žijící v sociálně vyloučené lokalitě,
- domácnosti s výskytem sociálně patologických jevů (závislosti, kriminalita),
- domácnosti potýkající se zdravotním postižením člena domácnosti.

Jedná se o domácnosti, kterým by měla být věnována zvláštní pozornost nejen z důvodu nízkého materiálního zabezpečení a omezeného přístupu ke zdrojům. Především je nutné zaměřit veškeré úsilí na rozvoj všech funkcí dětské osobnosti v rámci ochrany dětí, založené na sanaci primární rodiny.

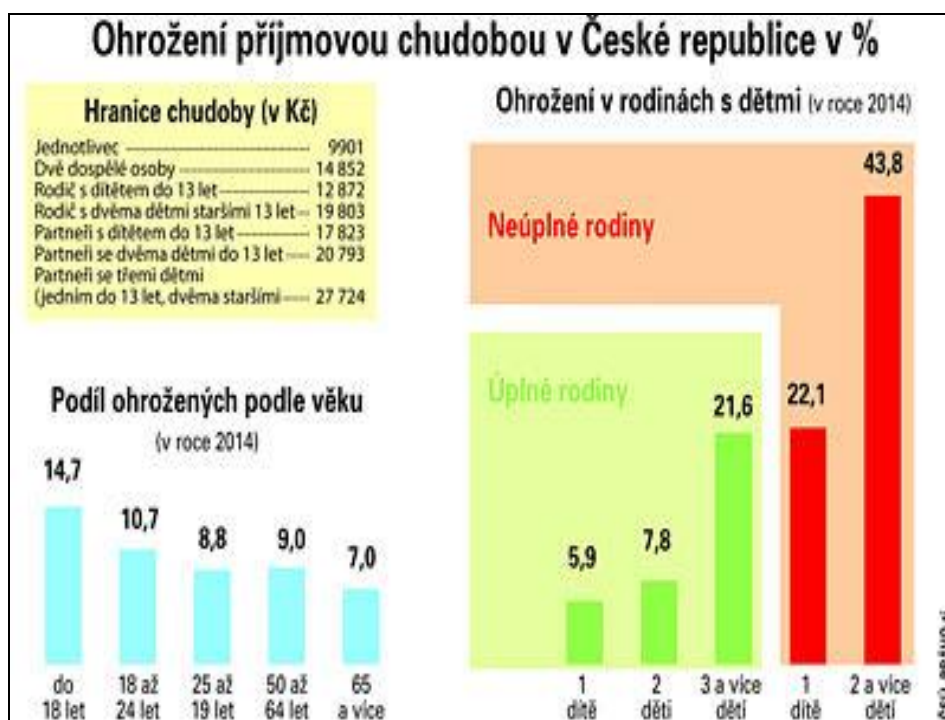
Gojová (2014, s. 21-23) poukazuje na skutečnost, kdy ani děti nejsou dostatečně chráněny před rizikem chudoby a sociálním vyloučením. V roce 2002 se dětská chudoba vyšplhala až na 15 %. Mareš (2006, s. 32) vidí řešení problematiky v kombinaci individuálního přístupu prostřednictvím individuální sociální práce a komplexního přístupu s důrazem na začleňování na trh práce, na adekvátní podporu příjmů a dostupnost vzdělání, bydlení a zdravotní péče.

Graf 1 Příjmy rodin 2014

Zdroj: Český statistický úřad, 2014.

Obr. 3 Ohrožení příjmovou chudobou v ČR 2014

Zdroj: ČSÚ, ti, Právo, 2014.

2.4 Nástroje pro podporu rodin s dětmi. Způsoby podpory rodin s dětmi.

Vzhledem k narůstajícímu finančnímu zatížení domácností jsou nejvýrazněji podporovány obvykle rodiny s dětmi, které nejsou samostatně výdělečně činné. Z hlediska vývoje rodiny v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení se uplatňují různé formy sociálních dávek. Kromě toho systém sociální politiky usiluje o zamezení zneužívání sociálních dávek a snaží se podporovat osobní odpovědnost nejen za sebe, ale i za ostatní členy rodiny v příbuzenském vztahu zvyšováním příjmů, a sice podporou zaměstnanosti a formou pojištění.

Dle Petráška (2014, s. 28) by mělo uplatnění v praxi fungovat na principu subsidiarity, což znamená odpovědnost a spoluodpovědnost odpovídající možnostem daného subjektu (jednotlivec, rodina, obec, kraj, stát). Podmínkou je srozumitelné informování veřejnosti, jež je umožněno prostřednictvím sociální doktríny České republiky, dostupné na www.mpsv.cz. Sociální politika je v praxi založena na:

- podpoře důstojnosti lidí a minimalizaci rizika sociálního vyloučení,

- pružnosti a přizpůsobení se potřebám zainteresovaných osob,
- kontrole velikosti nákladů ze strany plátců – občanů a státu,
- minimalizaci plýtvání prostředky a snaze zabránit zneužití těchto prostředků.

Zaměříme-li se na státem uplatňovaná opatření ve formě finanční podpory rodin s dětmi, Krebs a kol. (2005, s. 351 - 352) zmiňuje nástroje přímé a nepřímé podpory. Stěžejním ukazatelem pro určování rodinné podpory se stalo **ověřování příjmů rodiny**, aby podpora mohla být přesně situována tam, kde je jí nejvíce potřeba. Testování probíhá na základě stanovení **hladiny životního minima**, nebo konfrontace minimálních nákladů na život celé rodiny a jejich ostatních příjmů. Souhrnné ověření příjmových poměrů rodin je nutné pro cílené a účinné **poskytnutí státní sociální podpory**. Z dosud prováděných studií koncepce podpory a příjmové úrovně rodin lze vyvodit závěr, že nové pojetí mnohem více zohledňuje příjmovou i sociální situaci, jelikož v čím méně příznivé sociální situaci se rodina nachází, tím vyšší dávky si může nárokovat.

V celé střední Evropě se setkáváme s názory vycházejícími z nadnárodních studií, které shodně poukazují především na socioekonomické problémy a obecně nízkou podporu rodičovství ve společnosti. Oba tyto problémy považují Mitchell, Hamplová, Chaloupková, Kotýnková (2012, s. 20) za nejpalčivější.

V České republice je zajištění formální péče o děti nejen v předškolním věku stále otevřené a aktuální téma diskuse.

České rodiny upřednostňují finanční podporu (příspěvky) před ostatními nástroji pomoci rodiny. Přestože finanční podpora není samospasitelná, je důležitým zdrojem příjmů, především pro rodiny s dětmi v raném věku. Rodinné dávky především umožňují eliminovat existující i potenciální chudobu a pomáhají rovnoměrněji rozdělovat náklady na výchovu dětí mezi členy domácnosti (Mitchell, Hamplová, Chaloupková, Kotýnková, 2012, s. 20).

Vzhledem k tomu, že změna tradiční sítě rodiny, způsobuje změnu v sociální struktuře společnosti, je člověk více závislý nejen na zaměstnání, vzdělání, ale také i na podpoře státu.

Nejvýrazněji se tak podílí na podpoře rodin soustava sociálního zabezpečení. Informace představující členění sociálního systému čerpáme z internetových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí dostupné z: <http://www.mpsv.cz>.

2.4.1 Dávky sociálního systému

V 90. letech 20. století si ekonomický a sociální systém vyžádal mnoho zásahů do původního systému. Stávající systém se přetransformoval ve smyslu evropského sociálního standardu, pomocí kterého se realizovala reforma ekonomická i sociální. Prostřednictvím základní struktury se systém dále dělí na tři pilíře sociálního systému: **sociální pojištění, sociální podpora a sociální pomoc.**

První pilíř sociálního systému - sociální pojištění zahrnuje tři složky, a to:

- pojistné na nemocenské pojištění,
- pojistné na důchodové pojištění,
- příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Tyto složky zabezpečují po finanční stránce rodinné příslušníky při vzniku životních událostí, které lze předvídat např. mateřství, nemoc, stáří, invalidita. Z **nemocenského pojištění** se tak vyplácí dávky (nemocenské, peněžité pomoci v mateřství, ošetřovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství). Do **důchodového systému** je zahrnut starobní důchod (včetně tzv. předčasného starobního důchodu), invalidní důchod, vdovský, vdovecký a sirotčí důchod (MPSV, ©2015).

Kdežto pojem **státní sociální podpory**, který je **druhým pilířem sociálního systému** a vztahuje se jako cílená podpora státu směrem k rodinám. Pro nárok na dávky a výpočet dávek SSP se používá částky životního minima dle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Dávky jsou především orientované na rodiny s dětmi, jež se dostaly do státem uznané sociální situace, a tudíž část zodpovědnosti přebírá stát. Podle zákona 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů se poskytují dávky závislé a nezávislé na výši příjmu (Duková, Duka, Kohoutová, 2013, s. 106-108).

1. Dávky testované – závislé na výši příjmu

- Přídavek na dítě
- Příspěvek na bydlení
- Porodné

2. Dávky netestované – nezávislé na výši příjmu

- Rodičovský příspěvek
- Pohřebné

Společně posuzovanými osobami jsou i ty, které se zdržují přechodně mimo své bydliště z důvodu zdravotních, pracovních, či přípravy na budoucí povolání (Duková, Duka, Kohoutová, 2013, s. 105).

Do **třetího pilíře sociálního systému** patří systémem **sociální pomoci**, který zabezpečuje občany v základních životních potřebách v případě nedostatku hmotných potřeb, které nejsou schopni zvládnout vlastními silami, ani s pomocí rodiny. Jedná se o situace, kdy se občan nachází v **hmotné nouzi, v sociální nouzi, nebo jsou ohrožena jeho občanská práva**. Duková, Duka, Kohoutová, (2013, s. 112-116) popisuje možnosti využití podpůrných **nástrojů sociální pomoci takto:**

1. Dávky na ochranu proti chudobě – pomoc v hmotné nouzi

- Příspěvek na živobytí
- Doplatek na bydlení
- Mimořádná okamžitá pomoc

2. Péče pro občany těžce zdravotně postižené

- Příspěvek na mobilitu
- Příspěvek na zvláštní pomůcku

3. Péče o osoby při sociální potřebnosti

- Příspěvek na péči

Za stěžejní nástroj pomoci rodinám považujeme systém pomoci v hmotné nouzi. Jde o pomoc osobám s nedostatečnými příjmy spojené s nedostatečným zabezpečením základ-

ních životních potřeb přijatelných pro společnost. Dávky mají za cíl pomoci osobám nabídnout řešení nárazových nepříznivých životních situací. Současně jedince podpořit, aby se aktivně snažili svou životní situaci zlepšit tak, aby předešli případnému sociálnímu vyloučení ze společnosti.

Informace, které uvádíme, jsou z důvodu obšírnosti problematiky zjednodušené a zestručněné. V případě získání podrobnějších informací doporučujeme integrovaný portál MPSV, dostupné na: [http:// portal.mpsv.cz/soc/ssp/](http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/).

2.4.1 Sociální služby jako podpora členů domácností

Jedná se o velmi významný podpůrný nástroj, jenž se zaměřuje na kvalitu a zlepšení života jedince a tím i celé domácnosti. Hlavní snahou sociálních služeb je umožnit lidem v nepříznivé sociální situaci zůstat plnohodnotnými členy společnosti.

Na základě charakteristiky výše uvedeného pojmu Matoušek a kol. (2011, s. 11) popisuje službu jako pomoc poskytovanou lidem společensky znevýhodněným, jejímž cílem je zlepšení kvality života a začlenění do společnosti. Současně je orientována na ochranu společnosti, jako prevence nežádoucího chování, jehož se společensky znevýhodnění lidé mohou dopustit.

Právní úprava vychází ze zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Služby se dle tohoto zákona dělí na:

- sociální poradenství,
- služby sociální péče,
- služby sociální prevence.

Zákon dále dělí sociální služby dle délky a místa poskytování na pobytové (týdenní, měsíční, celoroční), ambulantní (denní stacionáře, kluby, nízkoprahová centra...) a terénní (MPSV, © 2015).

Sociální péče – má zajistit soběstačnosti po fyzické a psychické stránce jedincům se sníženou soběstačností. Primárním cílem je podpora života v přirozeném prostředí, začlenění do společnosti, nebo poskytnutí jiného vhodného prostředí co nejméně omezující. Rodinní příslušníci mohou využívat těchto služeb - osobní asistence, pečovatelská služba, tísňová péče, průvodcovské a předčitatelské služby, podpora samostatného bydlení, odleh-

čovací služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení, sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče.

Sociální prevence – pomáhají osobám překonat jejich sociální problémy a nepříznivé životní situace. Jde o prevenci sociálního vyloučení a zároveň odbourání a šíření nežádoucích sociálních jevů. Osoby mohou využívat služby rané péče, telefonické krizové pomoci, tlumočnické služby, azylové domy, domy na půli cesty, kontaktní centra, krizová pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy, sociální rehabilitace.

Sociální poradenství - sociální poradenství poskytuje osobám v nepříznivé sociální situaci potřebné informace přispívající k řešení jejich situace. **Základní sociální poradenství** je součástí všech druhů sociálních služeb. **Odborné sociální poradenství** zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřízpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory. Služba obsahuje poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezplatně.

Je třeba vzít na vědomí kvalitu života rodiny, jejich členů a její reálné ohrožení množstvím mimořádných výdajů jak při startu do nového života, tak i na konci životní trajektorie. Podpůrné posilující nástroje mohou sloužit jako účinná prevence před rozevírajícími se nůžkami nízkopříjmových rodin a rodin zaopatřených.

2.5 Shrnutí

Ve druhé kapitole jsme si osvojili základní pojmy týkající se rodiny s nezaopatřenými dětmi a sociální práce. Problematika efektivního řešení krizových životních situací je z odborného hlediska velmi široké téma, a tudíž bylo naší snahou vyzdvihnout aktuální informace a osvojit si základní principy, které v současnosti fungují v našem státě. Dozajista je nutné dostudovat širší souvislosti ovlivňující fungování celé sociální politiky a především se blíže seznámit s faktory, které mají stěžejní vliv na kvalitu úrovně rodin a domácností.

3 ROSTŘEDÍ JAKO FAKTOR OVLIVŇUJÍCÍ CHUDOBU

V této kapitole bychom rádi přiblížili pohled na chudobu v interakci s lokálním prostředím. Česká populace prošla v posledních desetiletích významnými demografickými změnami, především znatelným úbytkem nejmladší populace. Dalším zajímavým trendem je nárůst mladých rodin stěhující se mimo velká města. Přestože dochází postupně ke stírání rozdílů, v určitých aspektech se život ve městě a na vesnici stále liší. Zároveň se budeme snažit determinovat rozdíly lokálního a regionálního prostředí mající vliv na chudobu domácností v naší zemi.

Je zřejmé, že prostředí do, kterého se rodíme a vyrůstáme, nás do jisté míry ovlivňuje a mění. Často ovlivňuje naše jednání a my se snažíme vyrovnávat s podmínkami a situacemi od které se odvíjí míra naší úspěšnosti. Kraus (2008, s. 75) popisuje takové jednání jako **adaptace**. Skutečnost, kdy jedinci ba celé rodiny a domácnosti nejsou schopni vyrovnat se s životními podmínkami v prostředí, kde žijí, dochází k chudobě a snížení životních šancí v dané lokalitě. Neschopnost vyrovnat se s danými podmínkami, či situacemi Kraus (2008, s. 75) označuje jako **maladaptace**.

Za úvahu stojí, jaké prostředí je vlastně optimální a žádoucí pro rozvoj osobnosti.

3.1 Lokální a regionální prostředí a jeho funkce

Lokální a regionální prostředí si zaslouhuje pozornost především z důvodu, kdy představuje v našem pojetí trvalý a univerzální prvek v našem životě.

Tato prostředí jsou určována nejen přírodními a kulturně-společenskými faktory, ale také historicky. Kraus (2008, s. 94) determinuje prostředí těmito znaky:

- **demografické** – velikost, hustota zalidnění, struktura obyvatel – etnická i sociální,
- **komunikační síť** – propojenost prostředí s hromadnou dopravou, dostupnost masmédií, určuje mobilitu obyvatel a rychlost přenosu informací a její zpětná vazba,
- **ekonomické znaky** – ekonomický charakter regionu (zemědělství, průmysl, rekreační oblast),

- **věcně-prostorová stránka** – charakter zástavby, bytové poměry, výstavba obchodních center, průmyslové zóny, dětská hřiště,
- **společensko-kulturní charakter** – kulturní a vzdělávací instituce a její úroveň a způsob využití,
- **osobnostně-vztahová stránka** – rozčlenění obyvatel do sociálních skupin (věk, profese, zájmy).

Regionální prostředí zahrnuje více lokalit, jež označujeme jako regionální. Prostředí představuje seskupení obcí městského i venkovského typu, jejímž centrem je příslušná metropole. Každý region má mimo specifické přírodní podmínky i svou kulturu. Rovněž má své specifické problémy např. nezaměstnanost, devastace životního prostředí, sociálně-společenské problémy a jiné (Kraus, 2008, s. 97-98).

Lokální prostředí patří do života každého z nás. Knotová (2014, s. 39) uvádí, že je to prostředí, které tvoří skupina lidí žijící na organizovaném teritoriu s podobným stylem a způsobem života. Podléhá všem společenským procesům a změnám ve společnosti. Umožňuje uspokojovat základní životní potřeby. Probíhají v něm kulturně-sociální kontakty a vztahy založené na sousedství a příbuzenství.

Řčeno slovy Dany Knotové (2014, s. 39-40): *Jednotlivec ve svém společenském životě nikdy nepřestává „někam patřit,“ stále je členem určité lokální společnosti, v níž jsou mu předávány v rámci procesu socializace kulturní hodnoty dané společností.*

A právě postupný rozpad lokálního prostředí, který nám staletí předával místní kulturu, tradice, zvyky a normy daného regionu, ohrožuje jedince i celé skupiny sociálně negativními jevy a sociálním vyloučením.

3.1.1 Lokální prostředí a jeho struktura

Každý region má své specifické podmínky a prostředí. V posledních letech regiony zaznamenávají další proměny, které vedou k redukci infrastruktury, k úpravám v oblasti zdravotnických služeb i výchovně-vzdělávacích institucí.

Základními typy lokálního prostředí jsou prostředí venkovské, městské a lokality sídlištní. Kraus, Poláčková (2001, s. 126) se odkazují ve svém díle na charakteristiku T. Pilcha, který charakterizuje městské prostředí následujícími znaky:

- Účast obyvatel, mládeže, ve velkém počtu a v různých cílových a účelových skupinách.
- Dominance konzumního přístupu a povrchnost v charakteru mezilidských vztahů.
- Zánik tradičních autorit, nedostatek výrazných společenských autorit.
- Nefungující neformální společenská kontrola.
- Výrazná anonymita v životě, v činnostech a v lokalitě.
- Výrazný pokles institutu sousedství.
- Velká proměnlivost, rychlost změn v celém životě.
- Výrazná diferenciací v profesní struktuře a společenském rozvrstvení.

Vedle tradičního městského prostředí se vyskytuje specifická lokalita tak zvaná **sídlištní**. Jde o zvláštní typ městského prostředí, jímž je bydlení a život v sociálních vztazích bez tradic a někdy i s omezeným přístupem služeb, zdravotnických a kulturních institucí i škol. Kraus, (2008, s. 97) pokládá za základní problém nedostatek travnatých ploch, parků, sadů, tedy vyžití pro děti.

Z pozice sociální stratifikace zaznamenává Jiří Musil (1999, cit podle Urban, 2006 s. 274) proměnu vnitřního uspořádání městského prostředí následovně:

- soustředění lidí ve městech, kde sídlíště (původní zástavbu) je pro chudé a střední vrstvu (plošný nárůst městských regionů),
- vznik satelitních městeček osídlované bohatšími rodinami a postupné rozsidlování obyvatel,
- města a jejich centra čelí oslabenému přílivu obyvatel vzhledem k nárůstu bezpečnostním, ekologickým a sociálním rizikům,
- obnovené osídlování center měst, např. obnovené průmyslové areály, kde směřují ekonomicky nezávislý jedinci mladé generace zpravidla bez rodin.

Venkovské prostředí je determinováno v protikladech a klade důraz na blízkost k přírodě, uchování lidové kultury, folklóru, migrace a významnější role školy a pedagoga. Nicméně i při snaze o zachování tradičních hodnot venkova, čelí řada menších obcí finančnímu boji o zachování dostupnosti služeb, zdravotních, či výchovných institucí. Nepřispívá k tomu ani fakt, kdy dostupnost pracovních příležitostí je minimální. Tyto změny negativně ovlivňují charakter venkova a jeho vylidňování (Válka, 2011, s. 7)

Na základě srovnání současného města a venkova Kraus (2008, s. 96) konstatuje, že v posledních desetiletích se obě prostředí postupně sblížovala. Ráz vesnického života se radikálně změnil prostřednictvím masmédií, množstvím kulturních podnětů a vědeckotechnického pokroku. Další výraznou proměnou je mobilita venkovského obyvatelstva, kdy značná část dojíždí za zaměstnáním do měst a tudíž svým profesionálním zaměřením již nemá s venkovem nic společného. Tyto změny měly za následek sblížení vesnického a městského prostředí.

Nyní je na místě položit si otázku, kde se rodinám a domácnostem žije lépe. Rozdíly mezi venkovem a městem již nejsou takové, ale podle průzkumu Poštovní spořitelny se život na vesnici a ve městě pořád liší. Například ve velkých městech lidé utrácejí více v průměru o 5 000 Kč měsíčně (15 až 20 tisíc). Nejčastěji je schopna domácnost měsíčně ušetřit 2 až 5 tisíc, přičemž tuto částku nejčastěji uváděli lidé žijící na vesnici. Za zamyšlení stojí skutečnost, že 12 % obyvatel obcí neušetří nic a ve městě dokonce 14 % obyvatel. Průzkum ještě ukázal, že lidé z vesnice mají více času na své záliby, nebo ve městech si lidé vybírají peníze z bankomatu, na vesnicích si pro ně chodí na poštu. (Novinky.cz, ©2015)

3.2 Sociokulturní proměny vesnice a města

Stěžejními symboly moderní společnosti se stal růst měst a sociokulturní proměna venkova. Vzhledem k vývojovým trendům a šířící se industrializaci ovlivňuje proces urbanizace všechny složky našeho soudobého života a lze očekávat další zvyšování jejich významu.

Urbanizace je spojována s označením pro rozvoj měst a jeho okolí. Jedná se o proces přeměny venkovských oblastí na oblasti městské. Tudíž považujeme jednu z primárních podmínek urbanizace a současně i za její příčinu projev modernizace. Tato skutečnost sebou přináší vyšší koncentraci obyvatelstva nejen ve městě, ale i městských regionech, jenž má vliv na proměnu demografického chování, životní způsob, intenzitu sociální komunikace i rozvinutou dělbu práce. Od těchto aspektů se odvíjí stupeň vnitřní (jedinec – jedinec, jedinec – skupina, skupina – skupina) i vnější (venkov – město) závislosti, kterou určují teritoriální identitu rozvinutosti prostředí dle Urbana (2006, s. 273-274).

V souvislosti s výše uvedeným obsahem je pro některé z nás město a městský způsob života symbolem mnohých vymožeností civilizace, zdrojem lepšího a pohodlného uspo-

jování potřeb, kultury a kulturního dědictví. Pro jiné urbánní prostředí neodpovídá jejím životním představám a je tak synonymem koncentrace agrese, špatného životního prostředí, nedůvěřivých a lhostejných lidí s mnoha sociálními rozdíly. Existují mnohé další pohledy a pravdu mají jistě všichni, jen jde o úhel pohledu, jelikož to vše může město být.

Ovšem rozvoj měst a sociální změny ve společnosti ukazují určitou **míru závislosti** celého městského útvaru na importu zboží, politické stabilitě i hospodářské prosperitě. Urban (2006, s. 273) dodává, že *pokud jeden z uvedených předpokladů z této rovnice vypadá, město začíná stagnovat, ztrácet na významu a přitažlivosti.*

Úspěšnost města a regionu je závislá na jisté proměně koncentrace obyvatelstva, způsobu života a demografického chování. Jedním z aspektů je stěhování neboli **migrace**. Současná tendence obyvatel je stěhovat se z měst do vzdálenějších lokalit, nových obytných čtvrtí a předměstí. Stěhuje se především mladá a ekonomicky aktivní generace, nebo původní dobře ekonomicky zajištění obyvatelé. Významná je také pracovní motivace spojená s migrací do oblastí s dostatkem pracovních příležitostí a dobrými bytovými podmínkami (Urban, 2006, s. 276).

Venkovský způsob života doznal zásadních změn po roce 1989. Došlo k obnově samospráv a integrace obcí do přirozených mikroregionů. Změna sociální struktury vedla ke zvýšené míře přebírání městského způsobu života, ale určitá specifika venkovského života zůstala (Válka, 2011, s. 5).

Důsledkem proměny sociální struktury vesnice se tradiční rurální společnost proměnila díky snižování počtu pracujících v zemědělství a to má za následek nejen změnu životního stylu, který již není tolik spjat s přírodou, ale také orientace na průmyslové profese v zaměstnaneckém poměru a v některých regionech dokonce značný odliv produktivních obyvatelů. To naopak poskytuje možnost naplňovat životní představy chalupářů a alternativních jedinců. Postupně vesnice vyvíjejí aktivitu pro nové formy zemědělské výroby a rozvíjí se agroturistika. Účinnou a podporovanou koncepcí se stala péče o tradiční lidovou kulturu. Nové pohledy na problematiku identity venkova ukazují, že i přes silné globalizační tendence v současnosti si venkovské prostředí udržuje svá kulturní specifika, jež mají základy ve starých lokálních a regionálních tradicích (Válka, 2011, s. 6-7).

3.3 Zlínský kraj a jeho současný stav na regionální a lokální úrovni

V rámci České republiky prošel Zlínský region v uplynulých téměř dvaceti letech zásadními sociálními, politickými i ekonomickými změnami. V souvislosti se zlepšením sociálně-ekonomické stránky v zemi je snaha i o zvýšení kvality života ve Zlínském kraji.

Strategie rozvoje Zlínského kraje 2009 - 2020 přímo uvádí, že: *Zlínský kraj je příkladem regionu, kterému se otevírá globalizační příležitost využít v řadě ohledů již dnes značnou míru své otevřenosti, při zodpovědném postupu uchování svých tradičních hodnot, které představují jeho typickou charakteristiku i přednost.*

Existují i jistá rizika, kdy nárůst bohatství negativně ovlivňuje ekologické zdroje v regionu. Dále pak rizika spojená se sociální strukturou obyvatelstva, absencí lidské solidarity, oslabení celkové míry kultivace a soudržnosti, egoismus, i růst sociálně-patologických jevů vedoucí k izolaci obyvatel kraje (Strategie rozvoje Zlínského kraje 2009-2020, s. 11-12).

Obecně je Zlínský kraj dobré místo pro život. Nové studie prokazují, že zde žije nejméně sociálně znevýhodněných rodin a dětí. V lokalitě Luhačovic a přilehlých obcích žije dokonce nejméně sociálně vyloučených lidí v České republice. Podobně jsou na tom i ostatní místa v kraji. Vyšší koncentrace sociálně vyloučených lokalit, kde žijí převážně Romové, jsou jen na Vsetínsku, Valašskomeziříčsku a Bystřicku. Ovšem v porovnání s Moravskoslezským, Olomouckým nebo Ústeckým krajem je počet vyloučených lokalit minimální a patří do pásma hluboko pod průměrem Česka (Procházková, idnes.cz, ©2015)

Výše uvedené závěry studií nám přiblížili aktuální situaci v regionu, a ač se o Češích říká, že si rádi stěžují, zde se to nepotvrdilo. Rodiny a jejich současný sociální stav je jeden z nejvýraznějších ukazatelů spokojenosti ve Zlínském kraji.

3.4 Shrnutí

V této kapitole jsme se zaměřili na souvislost mezi lokální a regionální úrovní a současný stav sociální a rodinné spokojenosti rodin a domácností. Z hlediska demografických charakteristik domácností ve Zlínském kraji vyplývá, že se jedná v průměru o nejméně postiženou oblast sociálním vyloučením. Z historického hlediska si kraj zachoval svou podobu z důvodu, že zde rodiny mají své stálé „kořeny“ a ty ovlivňují rodinné chování a roli

rodiny v sociální společnosti. Sociální, ekonomické i demografické změny ovšem probíhají rychle a na rodinu a celé sociální skupiny mohou mít významný dopad.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Téma „*Chudoba a její vliv na rodiny s nezaopatřenými dětmi ve Zlínském kraji*“ bylo zvoleno záměrně. Sledovaným cílem daného výzkumného šetření je především zjistit jaké je subjektivní vnímání chudoby rodin žijících s nezaopatřenými dětmi ve městě a na vesnici. Teoretická část je zaměřena na teoretická východiska pojetí chudoby, na proměny současné rodiny a lokální prostředí v kontextu s chudobou.

4.1 Popis problému a zachycení dosavadního stavu poznání

V naší práci si klademe otázku se zaměřenou na problematiku vnímání chudoby a jejího vlivu na rodiny s nezaopatřenými dětmi s akcentem na lokální prostředí. Jde o téma, ve kterém se právě bydliště stává místem, kde se prolíná řada problémů dnešní společnosti. Jaké místo zaujímá chudoba a její potenciální rizika v preferencích českých rodin a domácností, které žijí ve městě a na vesnici? V čem spočívají specifika vnímání pojmu chudoby a jak ovlivňuje chudoba vnímání oslovených rodin? Na tyto a jim podobné otázky se snažíme nalézt odpověď, i když jsme si vědomi širokého záběru a složitosti problematiky.

Je historicky ověřené a doložené, že sociokulturní proměny obcí souvisí se společenským vývojem a politickou situací po roce 1948. Jak uvádí Válka (2011, s. 5) následná kolektivizace a společné hospodaření měly za následek zásadní změnu pro prostředí venkova. Nastaly změny sociální struktury a profesní skladby, které vedly k urbanizaci, ale jistá specifika venkovského života zůstala. V 90. letech minulého století značná část populace přijala urbánní styl života a většina dnešních obyvatel venkova je svázána s dojížděním za prací do města.

Příčiny a následky se spolu často prolínají. Tím máme na mysli sociální změny ve společnosti a vznikající rizika, která ovlivňují celou populaci. Příjmy domácností nižší sociální třídy stagnují, popřípadě klesají, a tak dochází k nárůstu společenské nerovnosti a tím i chudoby, zároveň však příjmy v kategorii bohatých prudce rostou – sociální nůžky se tak neúprosně rozevírají (MPSV. cz, ©2015)

V oblasti **výzkumů**, které byly uskutečněny v dané oblasti, tedy v oblasti životní úrovně domácností a s ní spojenými problémy (ohrožení chudobou a její zvládnutí), byla v časopise **Sociální práce** (roč. 14, č. 2, 2014) zveřejněna analýza výzkumu zabývajícího se chudobou a způsoby, jak domácnosti čelí ohrožení chudobou a jak se s ní případně vyrovnávají. Vý-

zkumem se zabývaly Alice Gojová, Vendula Gojová, Lindovská Eliška a Špiláčková Marie. Podotýkáme, že smyslem výzkumu bylo poznání, jak ohrožení chudobu lidé zvládají a jak tyto poznatky korespondují s inovací metod sociální práce.

Dalším zdrojem důležitých a cenných informací pro nás byly výzkumy Petra Mareše, který se dodnes aktivně účastní bádání v oblasti sociologie chudoby a nerovnosti.

Aktuálně ČSÚ poskytl analýzu sociálně vyloučených lokalit v ČR v porovnání s rokem 2006. Projekt potvrdil navýšení počtu obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách téměř o polovinu. Nejvíce sociálně vyloučených je v Ústeckém a Moravskoslezském kraji, kdy se vyloučené lokality rozpadají do většího počtu menších celků a sociálně diskvalifikovaní se stěhují, nebo jsou organizovaně sestěhováni do odlehlejších obcí s málo funkční ekonomickou i dopravní obslužností. Městské prostředí již nemá dominantní postavení v oblasti sociálního vyloučení (Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, 2015, s. 14-16)

Na problematiku chudoby se dá nahlížet z několika možných úhlů pohledu, je možné postihnout tento fenomén rozdílnými aspekty a dojít k tak odlišným závěrům a interpretacím. Uvědomujeme si, že není v našich silách postihnout problematiku chudoby v celém rozsahu.

4.2 Cíl výzkumu a výzkumný problém

Cílem výzkumu, který je nedílnou součástí diplomové práce, je zjistit a objektivně analyzovat názory na životní situaci a chudobu rodičů s nezaopatřenými dětmi žijících ve Zlínském kraji. Výzkumná část směřuje k poznání, jak rodiny a domácnosti s nezaopatřenými dětmi vnímají svou životní situaci a jak vnímají a chápou fenomén chudoby promítající se do jejich rodinného života z hlediska místa bydliště. Vyhodnocené interpretace budou následně konfrontovány s existujícími závěry výzkumů a analýz věnujících se problematice chudoby v České republice. Jedná se o výzkumný problém popisný i vztahový.

Výzkumným problémem, který jsme si stanovili, zjišťujeme v domácnostech s nezaopatřenými dětmi názory na vliv chudoby na rodiny s nezaopatřenými dětmi (závisle proměnná). Zajímá nás, zda může být chudoba ovlivněna druhem lokálního prostředí, ve kterém rodiny žijí (nezávisle proměnná).

Za domácnosti a rodiny s nezletilými dětmi považujeme rodiny úplné i neúplné.

Jsme si vědomi rozsáhlosti problematiky fenoménu chudoby a složitosti tématu. Jedná se o velmi široké spektrum, které nejsme schopni v rozsahu této práce zcela postihnout a definovat všechny zásadní souvislosti. Přesto je téma natolik aktuální a zcela jistě by si v budoucnosti zasloužilo další detailní rozpracování.

4.3 Hlavní a dílčí výzkumné otázky

Na základě empirického výzkumu jsme si stanovili **hlavní výzkumnou otázku**:

Jaké názory na vliv chudoby zaujímají ve Zlínském kraji rodiče nezaopatřených dětí z pohledu lokálního prostředí?

Dílčí výzkumné otázky:

- Liší se názory na vliv chudoby u rodičů nezaopatřených dětí z městského a venkovského prostředí v závislosti na místě bydliště? (otázka 12, 14, 16)
- Jaké názory na vliv chudoby zaujímají rodiče nezaopatřených dětí z hlediska počtu vychovávaných nezaopatřených dětí? (otázka 4, 19, 20)
- Jaké názory na vliv chudoby zaujímají rodiče nezaopatřených dětí z hlediska finančních rezerv rodiny? (otázka 8, 9, 18, 21, 22)
- Jaké názory na vliv chudoby zaujímají rodiče nezaopatřených dětí z hlediska životního standardu? (7, 10, 11, 13, 17)
- Jaké názory na vzdělání zaujímají rodiče nezaopatřených dětí ve vztahu k chudobě? (otázka 5, 6, 23, 24)
- Liší se názory na vliv chudoby u rodičů nezaopatřených dětí z hlediska institucionální pomoci? (otázka 25, 26, 27)

4.4 Stanovení hypotéz

Vzhledem ke stanoveným výzkumným otázkám jsme stanovili následující hypotézy:

- H1: Existují rozdíly v názorech rodičů na chudobu v závislosti na místě bydliště, kdy se s chudobou setkávají rodiče častěji na vesnici. (Předpokládáme, že názory rodičů na chudobu v domácnostech se liší v závislosti na místě bydliště).
- H2: Existují rozdíly v názorech rodičů z městského a venkovského prostředí na vliv chudoby vzhledem k počtu vychovávaných nezaopatřených dětí, kdy s narůstajícím po-

čtem dětí se chudoba prohlubuje. (Předpokládáme, že názory rodičů na vliv chudoby v domácnostech se liší v závislosti na počtu vychovávaných nezaopatřených dětí).

- H3: Existují rozdíly v názorech rodičů z městského a venkovského prostředí na chudobu a její vliv z hlediska finanční situace domácností, kdy vyšší finanční status mají domácnosti ve městě. (Předpokládáme, že názory rodičů na chudobu a její vliv se liší v závislosti na finanční situaci domácnosti).
- H4: Existují rozdíly v názorech rodičů z městského a venkovského prostředí na vliv chudoby v závislosti na životním standardu, kdy nižší standard dosahují rodiny na venkově. (Předpokládáme, že názory rodičů na vliv chudoby v domácnostech se liší v závislosti na životním standardu).
- H5: Existují rozdíly v názorech rodičů z městského a venkovského prostředí na vzdělání ve vztahu k chudobě, kdy obě skupiny rodičů vnímají aspekt vzdělání stejně. (Předpokládáme, že rodiče z města i venkova vnímají aspekt vzdělání ve vztahu k chudobě stejně).

4.5 Výzkumná strategie a technika sběru dat

Pro splnění výzkumné strategie byla zvolena metoda kvantitativního výzkumu, která nám umožní získat data, jejichž vyhodnocením odpovíme na výzkumné otázky. Důvodem zvolení je formulace výzkumného problému a použití techniky anonymního dotazníkového šetření. Následné vyhodnocení a porovnání názorů námi zkoumané oblasti jsme doplnili o grafické zpracování a komentář.

Inspirací pro sestavení dotazníku nám byl výzkum Alice Gojové, Venduly Gojové a Elišky Lindovské, který proběhl v rámci projektu ESF OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost a zabýval se způsoby zvládání chudoby a ohrožení chudobou v domácnostech rodin s nezletilými dětmi (2014). Při sestavování dotazníku jsme kladli důraz na srozumitelnost a jednoduchost otázek s cílem předejít zbytečným nejasnostem. V úvodní části dotazníku byli rodiče informováni s cílem naší práce a seznámeni o účelu dotazníku a jeho anonymitě. Celková struktura dotazníku nám pro svou srozumitelnost a časovou nenáročnost měla zjednodušit získání velkého množství dat ze základních škol ve Zlínském kraji.

Dotazník má 27 otázek a je složen z uzavřených, polouzavřených i otevřených otázek, u nichž rodiče mohou uvést vlastní odpověď. Otázky jsou stejné pro základní školy ve městě i na vesnici.

Při ověření či vyvrácení stanovených hypotéz bude použit test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, který rozhodne, zda můžeme danou hypotézu přijmout, či nikoliv. Přijetím, či odmítnutím hypotézy předkládáme dosažené výsledky a zdůvodňujeme případné rozdíly (Chráska, 2007, s. 19).

4.6 Předvýzkum

Před zahájením samotného faktického výzkumu metodou dotazníkového šetření byl z důvodu srozumitelnosti dotazníku proveden předvýzkum. Dotazníky byly předány 4 rodičům žijícím ve městě a 4 rodičům z malé obce ve Zlínském kraji, přičemž na základě věcných připomínek a následné diskuze s rodiči byly některé otázky přeformulovány. Závěrečným zjištěním pro nás byla jednotná odpověď rodičů, že se nepovažují za chudé domácnosti. Ovšem odpovědi z hlediska lokálního prostředí se začaly rozcházet se spokojeností životního standardu, příjmů i vzdělání ve prospěch městského prostředí.

4.7 Výzkumný soubor

Základní soubor výzkumného vzorku tvoří rodiče nezaopatřených dětí ze Zlínského kraje. Nezaopatřeným dítětem se považuje dle zákona o státní sociální podpoře č. 117/1995 Sb. § 11 dítě do skončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26. roku věku.

Výběrový soubor respondentů pak tvoří základní školy z městského a venkovského prostředí ve Zlínském kraji (jedná se především o základní školy v okolí města Zlína a Kroměříže, tedy oblast dostupnou v rámci našich mobilních možností), přičemž klíčovou informací je velikost obce, města a vymezení hranice počtu obyvatel v zákonu o obcích č. 128/2000 Sb., § 3. Za hranici označující prostředí jako venkovské považujeme obce do cca 2000 obyvatel, vyšší počet obyvatel řadíme do prostředí městského.

Způsob výběru jsme zvolili záměrně, na základě předem určených kritérií (rodiče s dětmi, Zlínský kraj, základní školy). Jedná se tedy o druh záměrného výběru, jelikož nás zajímá vliv chudoby na rodiny a domácnosti s nezaopatřenými dětmi.

4.8 Realizace dotazníkového šetření

V první fázi byl dotazník elektronicky distribuován prostřednictvím služby www.mojeanketa.cz na regionální webové stránky „Rodina ve Zlíně.“ Z důvodu velmi malé účasti 26 respondentů jsme se rozhodli oslovit základní školy v okolí Zlína a Kroměříže. Fyzicky bylo rozdáno 260 kusů dotazníků. Vyplněné dotazníky byly předány zpět do ředitelny a odtud vyzvednuty. Celkem jsme použili pro výzkumné účely 179 dotazníků.

Jsme si vědomi rizika: nevýhodou dotazníkového šetření je obtížnost ověření platnosti a správnosti odpovědí, kdy subjektivní hodnocení rodičů může znamenat něco jiného si myslet (dělat) a něco jiného říci (napsat).

5 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A INTERPRETACE DAT

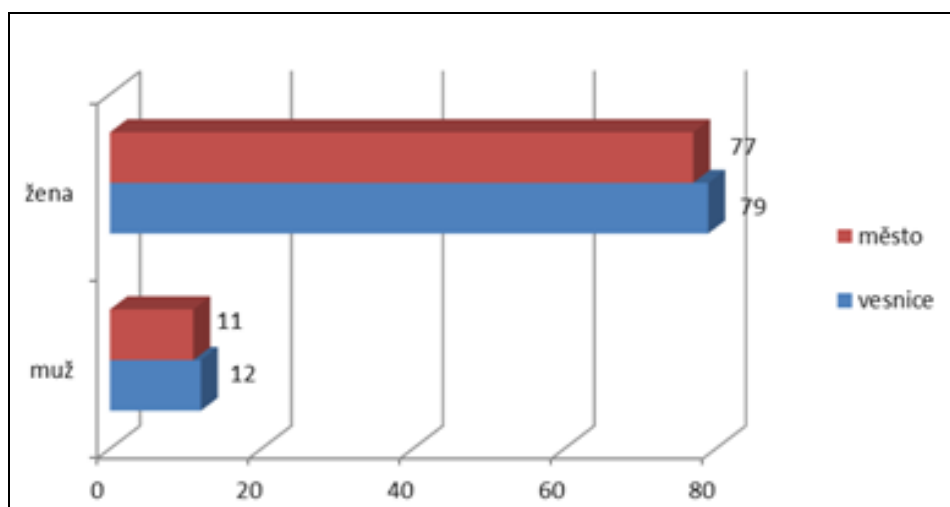
Vyhodnocení výsledků výzkumu jsme rozdělili do dvou částí. První část zjišťuje rozčlenění pozorovaného vzorku dle demografických údajů o respondentech (pohlaví, velikost obce, města a typ rodiny). Druhá část dotazníku obsahuje vyhodnocení výroků především v souvislosti s příčinami a důsledky vnímání chudoby rodin a domácností s nezaopatřenými dětmi. Poslední otázka poskytuje rodičům prostor pro vlastní názor a určitou formu nápravy při řešení chudoby obecně. S některými iniciativními názory se seznámíme v závěru empirické části.

Hodnoty dosažené při měření byly uspořádány a vloženy do tabulky v programu Excel. Následně jsme na základě dosažených hodnot sestavili grafické znázornění různých typů grafů, jež jsme doplnili o interpretaci výsledků.

5.1 Sociodemografické údaje výzkumného vzorku

V úvodní části dotazníku byly zahrnuty sociodemografické údaje. Tyto údaje jsou pro nás důležité pro ilustraci výzkumného vzorku i jako kritérium v další kapitole pro vztahovou analýzu.

Graf 2 Pohlaví

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 179 rodičů ze Zlínského kraje. Z celkového počtu dotazovaných bylo 156 (87 %) žen a 23 (13 %) mužů, jak dokumentuje výše uvedený graf 2 vypovídající o odpovědích na první otázku – pohlaví rodičů. Největší zastoupení měly ženy, a to ve velmi těsném poměru město – vesnice. Nejpočetnější skupinou byly ženy z venkovského prostředí 79 (87 %), podíl mužů na venkově byl jen 12 (13 %). Ženy z města jsou zastoupeny 77 respondenty (88 %) a muži 11 respondenty (12 %).

Tabulka 2 je zaměřena na demograficky orientovanou třetí otázku týkající se velikosti a místa bydliště respondentů. Tyto hodnoty nám poslouží i jako podklad pro vztahovou analýzu.

Tab. 2. Velikost Vaší obce, města

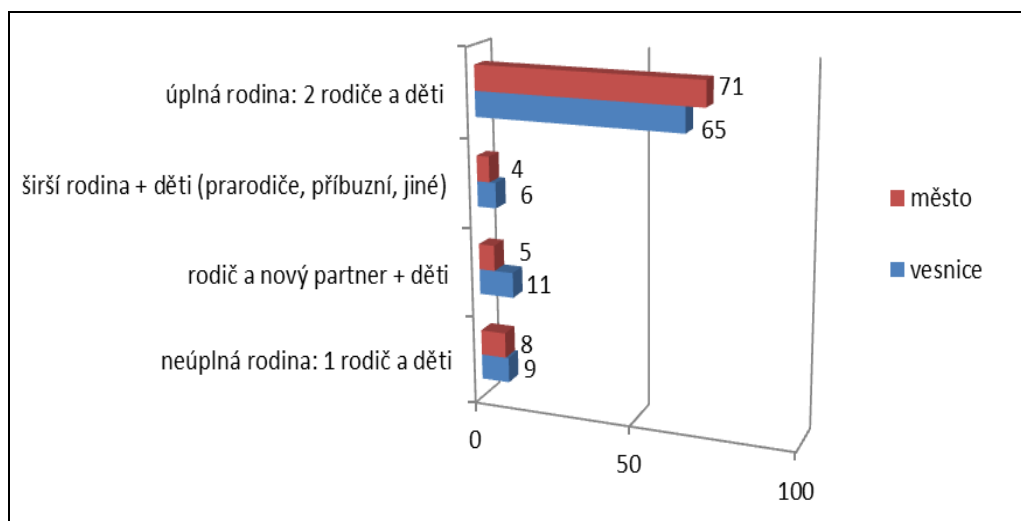
velikost obce/města na počet obyvatel	počet respondentů
100	7
500	24
1000	27
2000	33
5000	22
20 000	10
50 000	0
75 000	56

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Výzkumný vzorek je zastoupen 91 (51 %) respondenty žijícími na vesnici a 88 (49 %) respondenty žijícími ve městě.

Graf č. 3 znázorňuje odpovědi na otázku, v jakém svazku respondent žije.

Graf 3 Typ rodiny

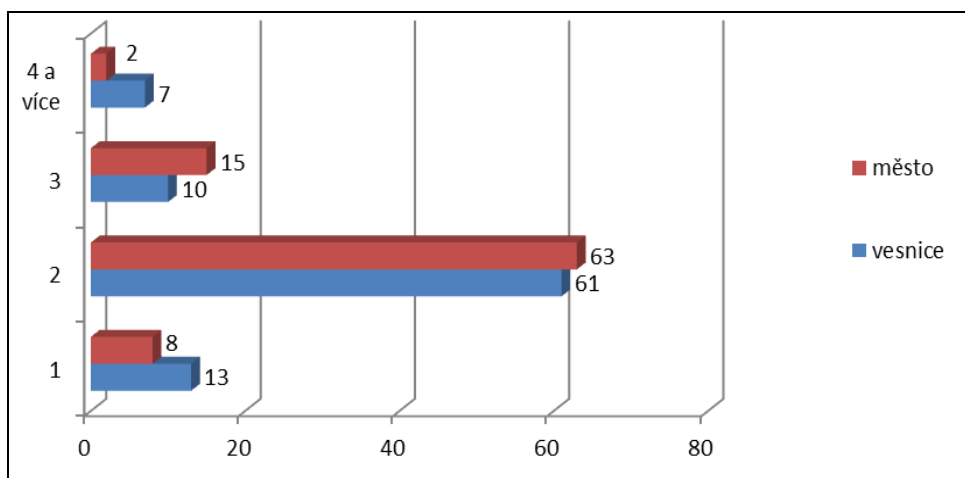
Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Z odpovědí vyplývá, že nejvíce městských rodičů s nezaopatřenými dětmi žije v úplných rodinách 71 (81 %), na vesnici pak 65 (71 %) rodičů s dětmi. Širší rodinu s dětmi ve městě zastupují 4 respondenti (4 %), na vesnici 6 (7 %). Nového partnera v rodině uvádí ve městě 5 (6%) respondentů a na vesnici 11 (12 %). Neúplnou rodinu s jedním rodičem prezentuje 8 (9 %) respondentů ve městě a 9 (10 %) na venkově. Podíváme-li se na podíl neúplných rodin v závislosti na místu bydliště (město/vesnice), Hamplová, Šalamounová, Šamanová (2006, s. 197-198) uvádí, že výzkumy potvrzují rostoucí podíl neúplných rodin s rostoucí velikostí obce, což se v našem výzkumu nepotvrdilo.

Další demografická otázka (č. 4) zjišťovala počet nezaopatřených dětí v rodině (součást analýzy druhé dílčí výzkumné otázky).

I zde jsou jen nepatrné rozdíly. Nejčastěji uvedený počet dětí je dvě, což odpovídá i poznatkům výzkumu ideálního počtu dětí v české rodině (Sirovátka, Hora, 2008, s. 256-257). Takový počet dětí se zdá být ideální pro 63 (72 %) respondentů z města a 61 (67 %) respondentů z venkova. Z výzkumu je i dobře patrná souvislost s nejvyšším dosaženým vzděláním. Čím vyšší vzdělání, tím je reálný vyšší počet dětí v rodině.

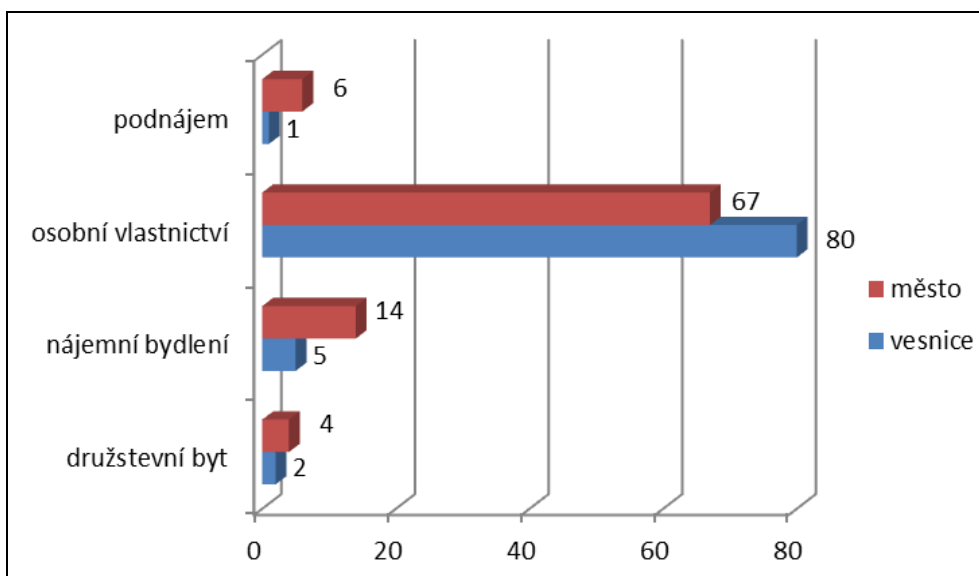
Graf 4 Počet nezaopatřených dětí

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Pro celkovou představu struktury bydlení oslovených rodičů poskytuje informace graf 5.

Graf 5 Druh Vašeho bydlení

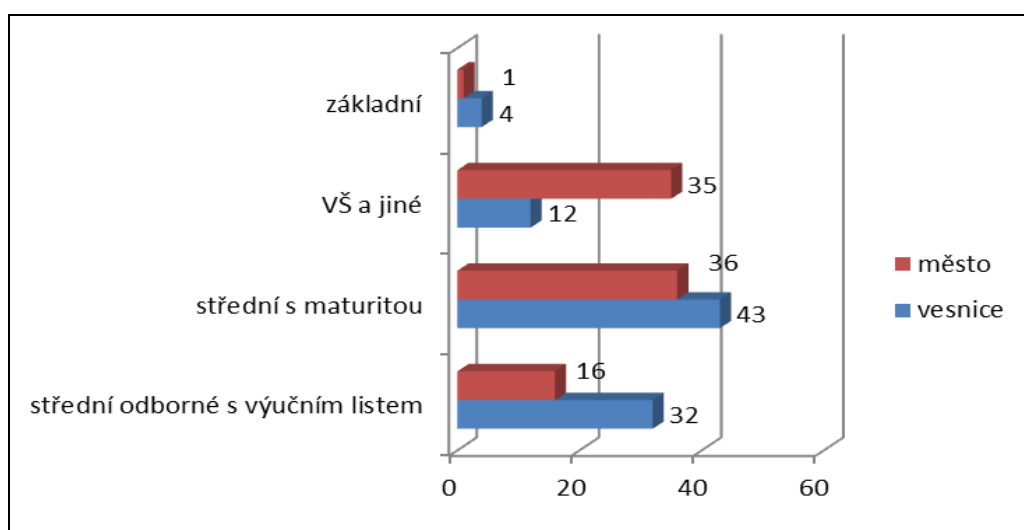
Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Je třeba konstatovat velmi vyrovnané skóre v oblasti bydlení, kde u rodičů převládá forma bydlení osobní vlastnictví. O málo vyšší podíl je na vesnicích, kde 80 (91 %) rodičů uvádí formu osobního vlastnictví, ve městě je to 67 (74 %) rodičů. Nájemní bydlení má 14 (15 %) rodičů ve městě a 5 (6 %) na venkově. Jen 6 (7 %) rodičů ve městě uvádí podnájem

jako formu bydlení a na venkově 1 rodič. Družstevní byt využívají ve městě 4 rodiny (4 %) a na venkově 2 rodiny (2 %) z celkového počtu.

Následující otázka, zaměřená na nejvyšší dosažené vzdělání, přinesla očekávané rozdíly mezi oběma skupinami respondentů. Otázka zahrnuta do analýzy 5. dílčí výzkumné otázky.

Graf 6 Nejvyšší dosažené vzdělání

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Největší zastoupení respondentů tvoří středoškolsky vzdělaní lidé: na vesnici 43 (47 %), ve městě pak 36 (41 %) respondentů. Největší rozdíly jsou však patrné u vysokoškoláků, kde je 35 (40 %) rodičů z městského prostředí a jen 12 (13 %) v zastoupení na vesnici. Střední odborné vzdělání s maturitou uvedlo 32 (35 %) rodičů na vesnici a ve městě 16 (18 %). Základní vzdělání ukončili na vesnici 4 (5 %) a ve městě 1 respondent (1 %). Analýzu vzdělanostní struktury a její hodnocení popisují Potůček, Mašková a kol. (2009, s. 228-234), kteří poukazují na výsledky mezinárodního srovnání, kdy populace v České republice dosahuje vysokého podílu středoškolského vzdělání, které se potvrdilo i v našem výzkumu. Současné patří Česká republika k zemím s nejsilnější vazbou mezi dosaženým stupněm vzdělání a výší příjmů. Podobně silný vztah je i mezi dosaženým vzděláním a ohrožením nezaměstnaností.

5.2 Popisná statistika

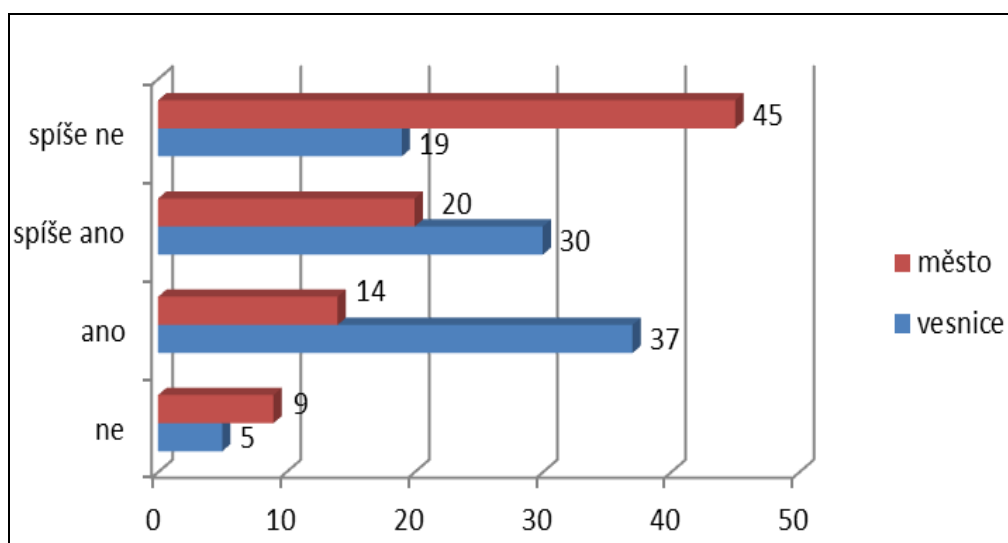
Otázkami v této části bylo zkoumáno, jaký mají rodiče nezaopatřených dětí názor na svou životní úroveň, zda vnímají riziko chudoby více domácnosti na venkově, nebo ve městě. Statistické údaje jsou prezentovány na základě šesti okruhů tvořící dílčí výzkumné otázky, jež vycházejí z našeho dotazníkového šetření.

- **Výzkumná otázka 1** - Liší se názory na vliv chudoby u rodičů nezaopatřených dětí z městského a venkovského prostředí v závislosti na místě bydliště? (otázka 12, 14, 16)

První výzkumnou otázkou jsme zkoumali, jak rodiče hodnotí vnímání chudoby v minulosti a nyní, zda se s chudobou setkávají v současnosti častěji. Rovněž nás zajímalo, kde se domácnostem lépe žije.

Ke zjištěným výsledkům otázky 12 uvádíme, že domácnosti ve městě 45 (51 %) se nesetkávají s negativními vlivy chudoby častěji než před 10 lety (na vesnici 19 [21 %]). O to výrazněji riziko chudoby v současnosti vnímají více domácnosti na venkově 37 (41 %), ve městě jen 14 (16 %). S chudobou se taktéž častěji setkává na vesnici 30 (33 %) a ve městě jen 20 (23 %) domácností. Z hlediska porovnání vnímání chudoby v závislosti časového horizontu 10 let se s chudobou častěji setkávají domácnosti na venkově.

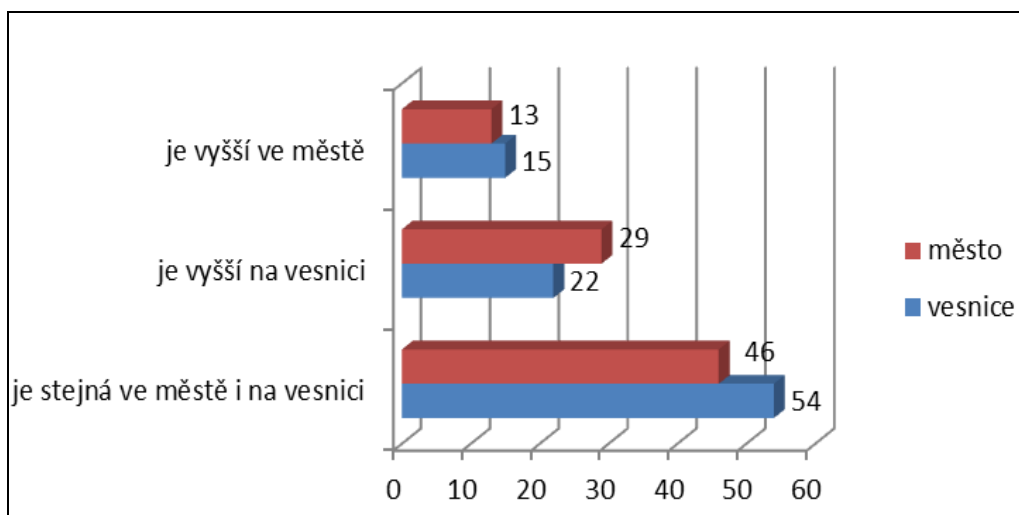
Graf 7 Setkáváte se s chudobou častěji než před 10 lety?

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Údaje o výskytu chudoby pohledem rodičů dokládají informace v následujícím grafu.

Graf 8 Kde se podle Vás vyskytuje chudoba častěji – město/vesnice?

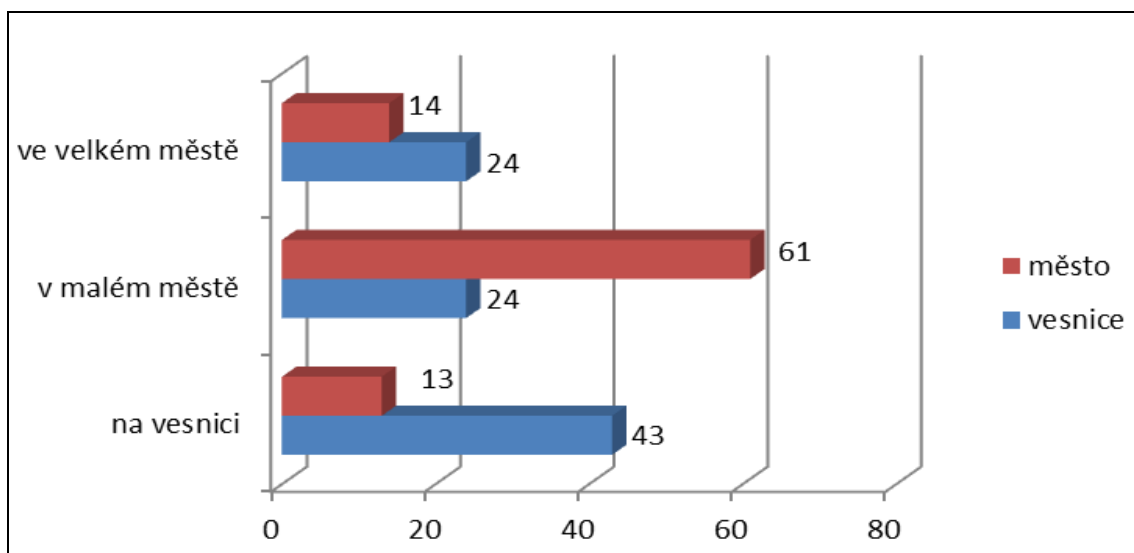

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Chudoba bývá zpravidla spjata s venkovem. Podle subjektivních metod měření nebyly nalezeny statisticky významné rozdíly mezi městem a venkovem. U objektivního hodnocení výzkumného šetření existují rozdíly, ale jen v malé míře – ve městech o velikosti 10-50 tisících, kde byla potvrzena 2 % obyvatel pod hranici minimálního příjmu. V obcích s 1-5 tisíci to je 1,2 % obyvatel pod hranici minimálního příjmu a v obcích do 1 tisíce je to 1,3 % obyvatel. Je nutno podotknout rychle se měnící vývoj v socioekonomické sféře, tzn. vývoj nezaměstnanosti, menší příjmy na venkově související především s rizikem zvyšování chudoby na venkově (Analýza venkova, ©2012, s. 11-12). V našem výzkumu nejčastěji respondenti odpovídali rodiče z města 46 (52 %) a rodiče z venkova 54 (59 %), že chudoba se vyskytuje stejně ve městě i na vesnici. Naopak 29 (33 %) rodičů z města zastává názor vyšší chudoby na vesnici. U rodičů z vesnic je podíl 22 (24 %). Chudobu ve městě odhaduje 13 (15 %) rodičů z města a 15 (17 %) rodičů z vesnice.

Odpovědi, zda se žije rodinám lépe na vesnici, malém či velkém městě nabízí graf 9.

Graf 9 Kde se podle Vás lépe žije?

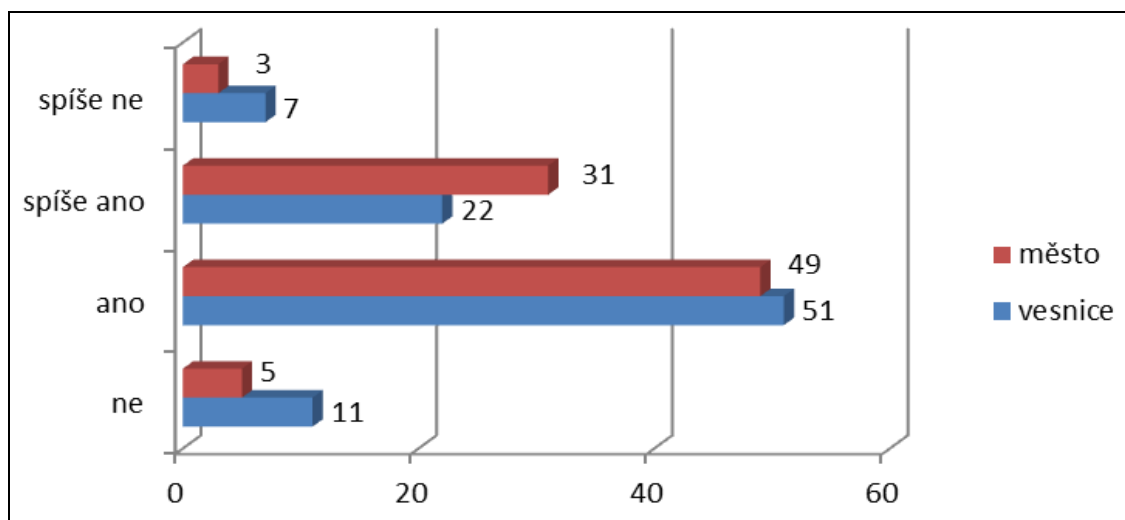
Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Pro porovnání uvádíme výsledky průzkumu, který vznikl v rámci celorepublikového výzkumu Poštovní spořitelny 2015 uvedeného na <http://www.kurzy.cz/zpravy/380388-mesto-jako-vesnice-nespokojeny-cech-je-mytus/> se zaměřením na porovnání kvality života na venkově a ve městě. Průzkum nepotvrdil „pověstnou nespokojenost“ Čechů a jejich negativního postoje v souvislosti se spokojeností bydlení. Zajímavé je, že přes 80 % respondentů uvedlo, že je se svým životem spokojeno. Další podstatnou informací také je, že rozdíly ve spokojenosti mezi obyvateli měst a venkova jsou minimální. Podobný trend lze sledovat i v níže uvedeném grafu, kdy spokojenost s bydlením v malém městě uvádí 61 (69 %) rodin z města a 43 (47 %) rodin z venkova. Podle 24 (27 %) venkovských rodin se lépe žije v malém městě, 13 (15 %) rodin z města, si myslí, že lepší život je na vesnici. Ve velkém městě spatřuje výhodu 14 (16 %) rodin z města a 24 (27 %) rodin z venkova.

- **Výzkumná otázka 2** - Jaké názory na vliv chudoby zaujímají rodiče nezaopatřených dětí z hlediska počtu vychovávaných nezaopatřených dětí? (otázka 4, 19, 20)

V této oblasti výzkumu jsme se zaměřili na hodnocení zvyšující se zátěže s přibývajícím počtem nezaopatřených dětí. Při subjektivním posuzování, jak situaci vnímají rodiče, výsledky potvrdily předpoklad, že čím více dětí v rodině, tím se zřetelně zvýší finanční výdaje.

Graf 10 Finanční zátěž s přibývajícím počtem dětí

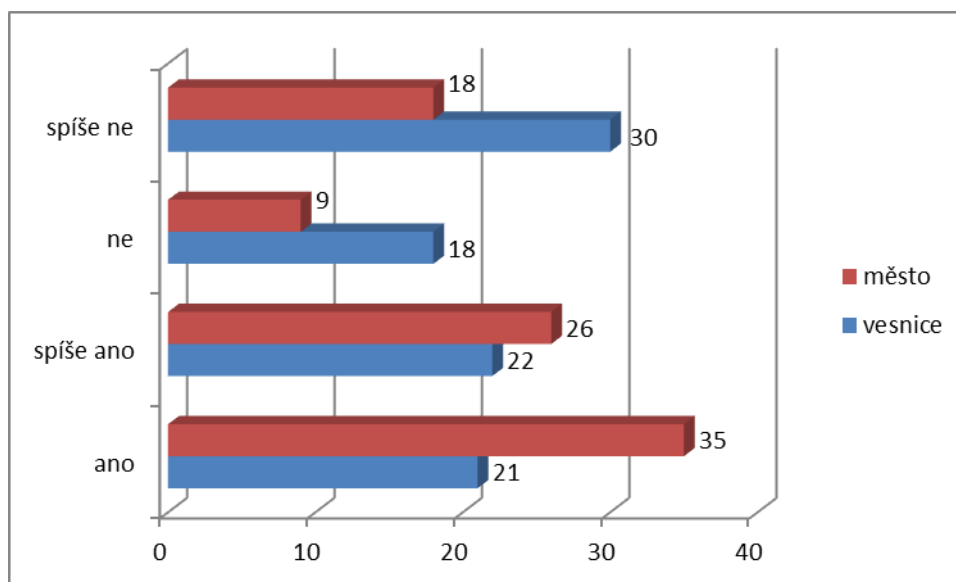

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Na základě provedeného výzkumu představuje přibývajícím počtem dětí vyšší finanční zátěž pro 49 (56 %) domácností z města a současně pro 51 (56 %) rodin z venkova. K předpokladu, že se výdaje zvýší při větším počtu dětí, se přiklání 31 (35 %) městských rodičů a 22 (24 %) rodičů z venkova. Naproti tomu 11 (12 %) rodičů z vesnice a 5 (6 %) rodičů z města nepředpokládá zvýšení nákladů. Pro zajímavost dle Hamplové, Šalamounové a Šamanové (2006, s. 278) uvádíme skutečnost, že neméně významnou okolností kromě počtu dětí a jejich vyživování je struktura domácnosti, to znamená přítomnost, či absence rodiče (např. rodič samoživitel, rozvedená manželství).

Graf 11 nám ukazuje srovnání názorů rodičů na společenský život ve srovnání s finanční situací.

Graf 11 Pokryjí Vaše finance potřeby na kulturu, sport, cestování, společenský život?

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

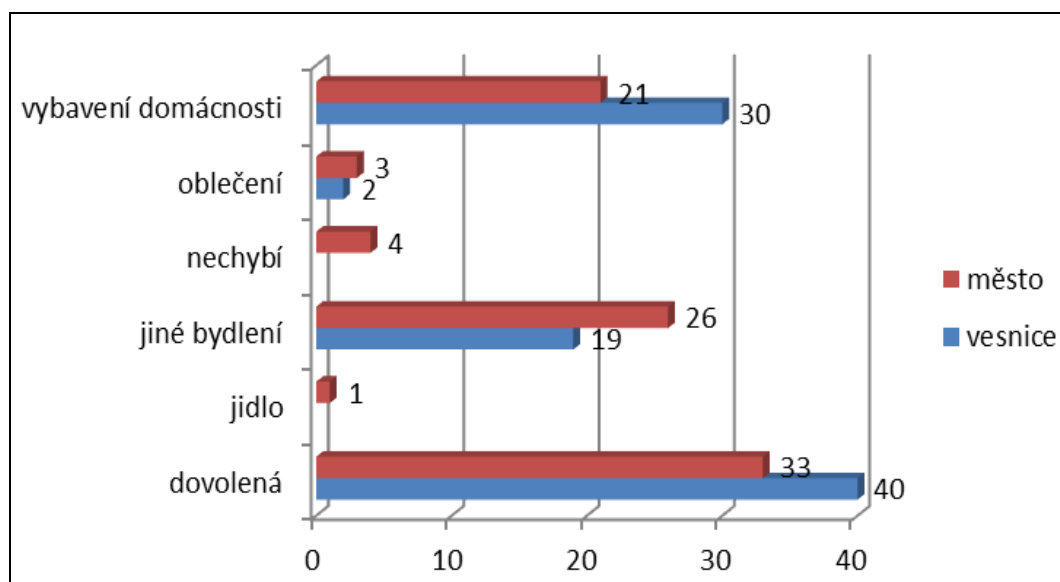
Na základě této výzkumné otázky usuzujeme, že díky své finanční situaci jsou rodiče schopni provozovat alespoň nějakou rekreační činnost. Pravděpodobnost lepší finanční situace je u 35 (40 %) domácností ve městě, především v souvislosti s bohatším společenským a kulturním životem. Negativně tuto situaci hodnotí 9 (10 %) městských rodičů a u odpovědi „spíše ne“ 18 (20 %) rodičů. Prudký pokles jsme zaznamenali u 30 (33 %) domácností na vesnici, kterým finanční prostředky nedovolují dostatečně pokrýt kulturní a společenský život. Naopak kulturní a společenský život se daří uspokojit zcela jen 21 rodičům (23 %). Zde dochází k výrazným rozdílům v hodnocení společenského života z hlediska místa bydliště ve prospěch města.

- **Výzkumná otázka 3** - Jaké názory na vliv chudoby zaujímají rodiče nezaopatřených dětí z hlediska finančních rezerv rodiny? (otázka 8, 9, 18, 21, 22)

V této oblasti průzkumu nám výsledky ukazují, jak svou ekonomickou úroveň hodnotili respondenti reprezentující domácnosti z městského a venkovského prostředí. Zajímavá

zjištění, zda domácnostem stačí měsíční příjem a jsou schopni vytvořit finanční rezervy v rámci místa bydliště, nám dokládá následující oblast průzkumu.

Graf 12 Na co Vám nejvíce schází finance?

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

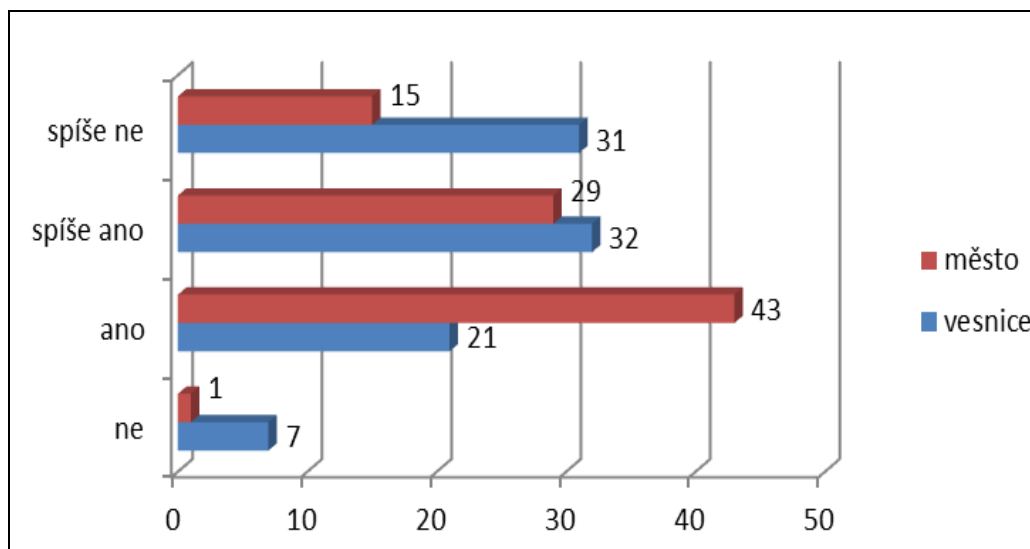
Údaje ve výše uvedeném grafu 12 znázorňuje hodnocení rodičů vidících „slabé místo“ v rozpočtu, a tudíž jim zbývá nejméně financí na realizaci uspokojení svých potřeb. Ukázalo se, že významná část respondentů shledává absenci financí na realizaci dovolené, a to u 33 (37 %) rodičů z města a 40 (44 %) rodičů z venkova. Dále velký finanční deficit vnímají městští rodiče 26 (30 %) na pořízení jiného bydlení. U rodičů z venkova se tato odpověď vyskytla v 19 případech (21 %). Třetí výrazný deficit se týká vybavení domácnosti, a to u 30 (33 %) rodičů na vesnici a 21 (24 %) rodičů ve městě. Navzdory tomu však na uspokojení základních životních potřeb (jídlo, ošacení) chybí jen v ojedinělých případech.

Ekonomické situace domácností z pozice místa bydliště se týká i další otázka, jejíž výsledky jsou vyhodnoceny v grafu 13.

Výsledky subjektivního hodnocení finanční situace v rodinách jsou rozdílné především v situaci, kdy v městském prostředí vychází s příjmem 43 (49 %) rodičů, na venkově 21

(23 %). Naopak spíše nevychází s příjmy 31 (34 %) rodičů z venkova, kdežto ve městě jen 15 (17 %).

Graf 13 Vycházíte s Vaším rodinným příjmem?

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Výsledky subjektivního hodnocení finanční situace v rodinách jsou rozdílné především v situaci, kdy v městském prostředí vychází s příjmem 43 (49 %) rodičů, na venkově 21 (23 %). Naopak spíše nevychází s příjmy 31 (34 %) rodičů z venkova, kdežto ve městě jen 15 (17 %).

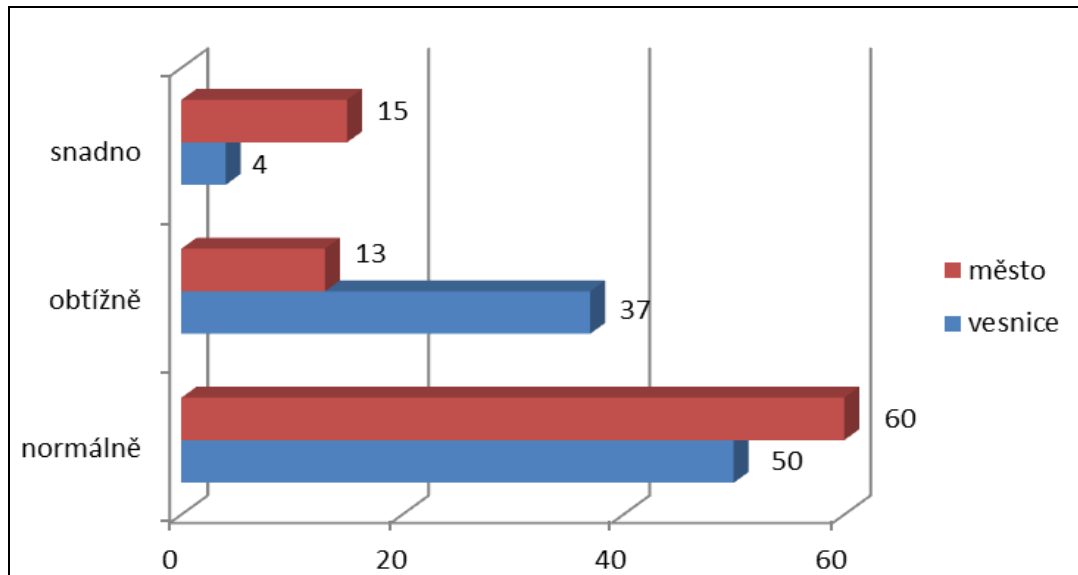
Rádi bychom náš výzkum opět doplnili pro zajímavost výsledky Jiřího Večerníka a Martiny Mysíkové (2015, s. 20) ze sociologického ústavu Akademie věd ČR. Téměř desetina (9,7 %) domácností v Česku vychází jen obtížně se svými příjmy, tedy zhruba milion obyvatel. Z toho čtyřem z deseti lidí hrozí příjmová chudoba, tedy mají problém vyjít s příjmem. Česká republika je tak v EU na desátém místě za západními státy.

Následující graf 14 znázorňuje vyhodnocení kontrolní otázky vztahující se k hodnocení příjmové úrovně rodin.

Výsledky potvrzují předpoklad, že subjektivní hodnocení vyjít celkově s příjmy za měsíc nedělá problémy, tedy vychází normálně s příjmy 60 (68 %) rodičů z města a 50 (55 %)

z venkova. Obtížně pak na konci měsíce vychází 37 (41 %) rodičů z venkova a 13 (15 %) z města.

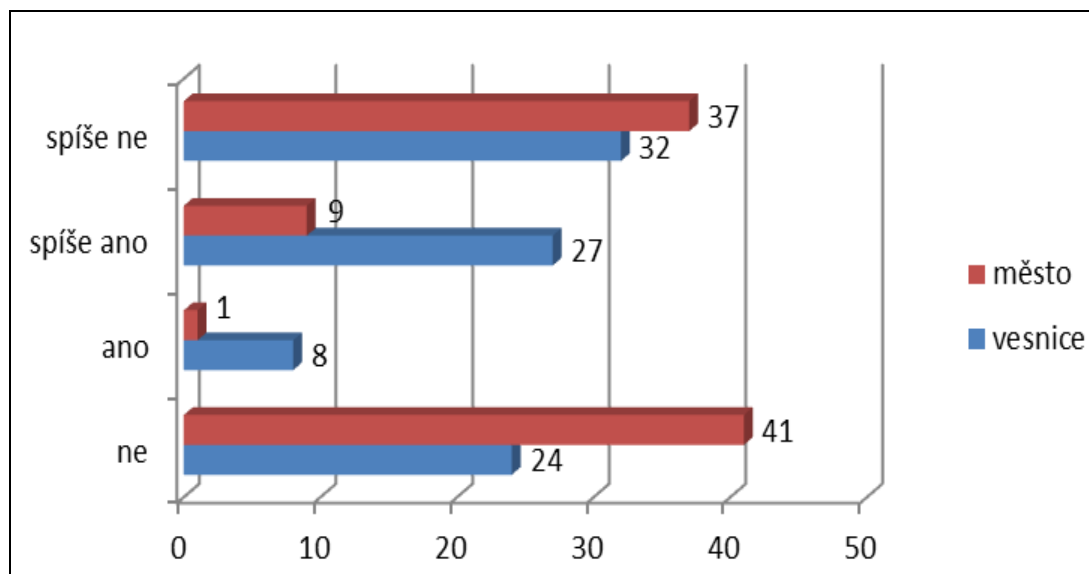
Graf 14 Vycházíte na konci měsíce celkově s příjmy?

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Vnímání ohrožení chudobou a pohled rodičů na chudobu jako rizikový faktor ohrožující rodinu naznačuje graf 15.

Graf 15 Spadá Vaše rodina do rizikové skupiny ohrožené chudobou?

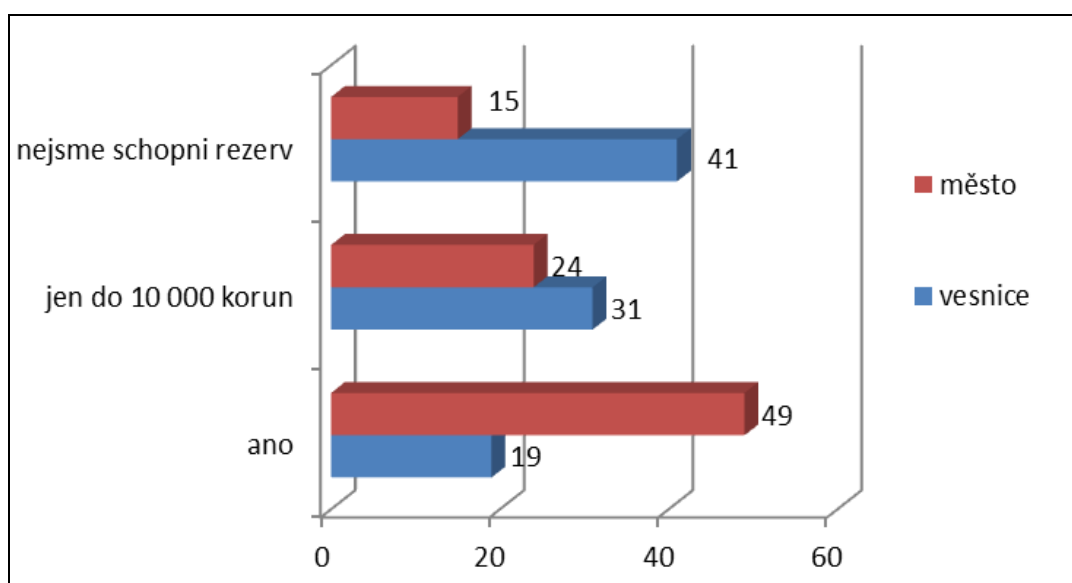

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Podobně jako v předešlých otázkách sledujeme, jak rodiče nahlíží na problematiku chudoby, a to i ve svém životě. Dle názorů rodičů se domníváme, že v dnešní době lidé dokážou zařadit chudobu do významných společenských problémů, které mohou postihnout i je samotné. Nejméně se cítí být ohroženi rizikem chudoby rodiče z města 41 (47 %), na venkově se necítí být ohroženo 32 (35 %) rodičů. I přes skutečnost, že se velká část rodičů z města necítí být ohrožena chudobou, na venkově je dle výzkumu situace poněkud jiná. Zde se cítí spíše ohroženo 27 (30 %) rodičů, kdežto z města jen 9 (10 %).

V následujícím grafu 14 se dostáváme k důležitému ukazateli, který znázorňuje, zda jsou rodiče a jejich domácnosti schopni vytvořit finanční rezervu, např. pro nenadále výdaje. Dá se říci, že zhruba polovina rodičů z města 49 (56 %) je schopna vytvořit finanční rezervy, aby v případě potřeby nevznikl finanční deficit. Na vesnici je to jen 19 (21 %) rodičů. Rezervu do 10 000 korun je schopno vytvořit 24 (22 %) rodičů z města a 31 (34 %) z venkova. Za alarmující skutečnost vnímáme neschopnost vytvoření finančních rezerv u 41 (45 %) rodičů na vesnici a 15 (17 %) ve městě. Lze se jen domnívat, že se může jednat o domácnosti, které mohou řešit existenční problémy různého charakteru (zajištění bydlení, nemoc, absence zaměstnání). Zde se nabízí myšlenka, jakou cestu, metodu zvolit pro potlačení chudoby a zvýšení životní úrovně obyvatel.

Graf 16 Jste schopni vytvořit finanční rezervu?

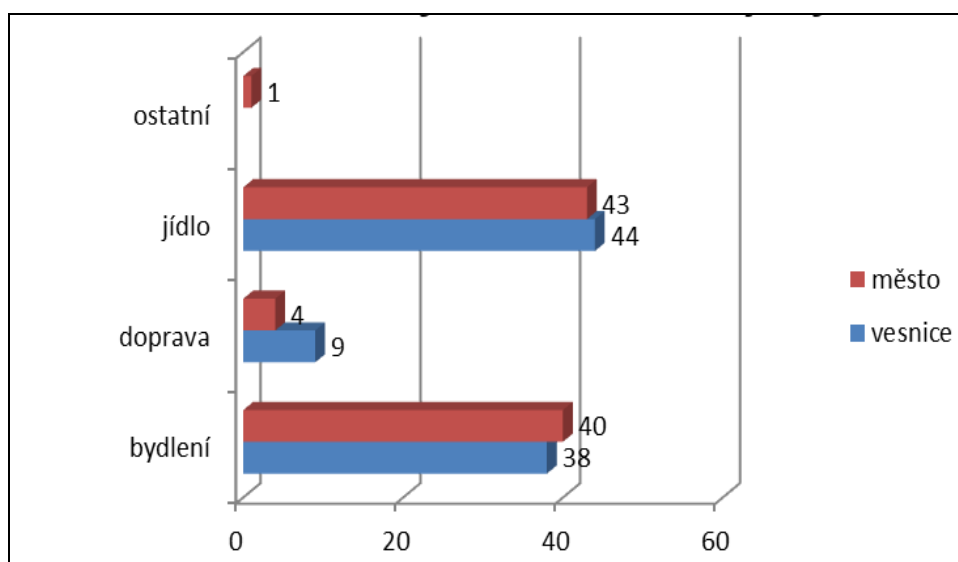
Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

- **Výzkumná otázka 4** - Jaké názory na vliv chudoby zaujímají rodiče nezaopatřených dětí z hlediska životního standardu? (7, 10, 11, 13, 17)

Životní standard se díky malé inflaci zvyšuje. Dokonce je nám nakloněna i vyšší zaměstnanost, což umožňuje lidem dovolit více utrácet. Podívejme se tedy, za co rodiny v současnosti nejvíce vynakládají finanční prostředky.

Porovnání ukazatelů v grafu 17 nám nabízí možnost vyhodnotit, za co domácnosti nejvíce platí.

Graf 17 Vaše největší finanční výdaje

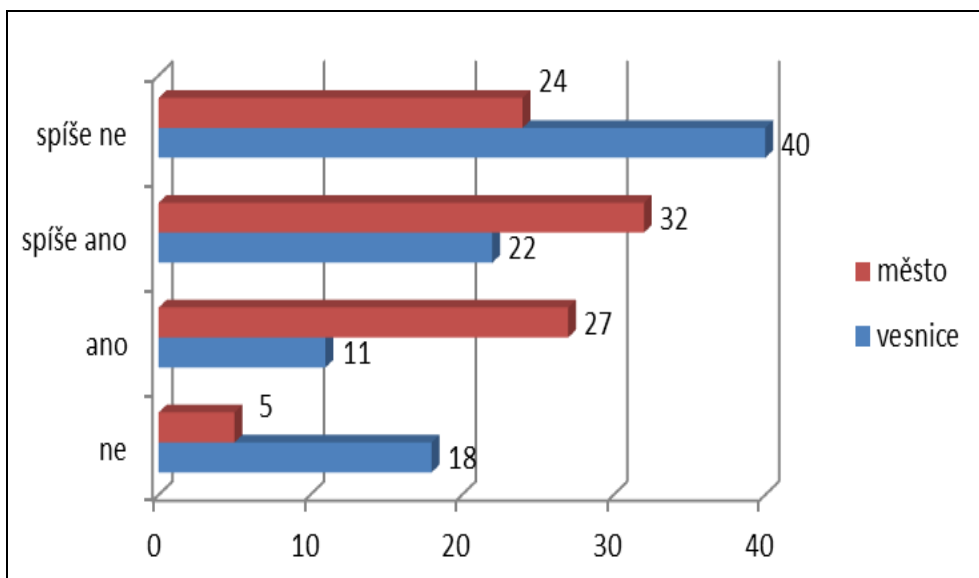
Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Výsledky rodičů z města i vesnic jsou velmi vyrovnané a potvrdily předpoklad, že největší finanční výdaje jsou za jídlo u 44 (48 %) rodičů z venkova a u 43 (49 %) rodičů z města. Druhá nejvyšší finanční položka je za bydlení u 40 (45 %) městských rodičů a 38 (42 %) rodičů z venkova. Za dopravu mají největší výdaje 9 (10 %) rodičů z venkova a 4 rodiny z města (5 %).

Zde měli rodiče možnost kromě uvedených kategorií odpovědi možnost vypsát i svou vlastní a nejčastěji uváděli výdaje za dovolenou, vybavení domácnosti, záliby. V souvislosti s výsledky tuto skutečnost potvrzuje i Český statistický úřad, jenž uvádí, že

lidé nejvíce investovali do potravin a domácnosti, ale také je zřetelný vyšší nárůst cestování a nákup luxusního zboží (Český statistický úřad, ©2015).

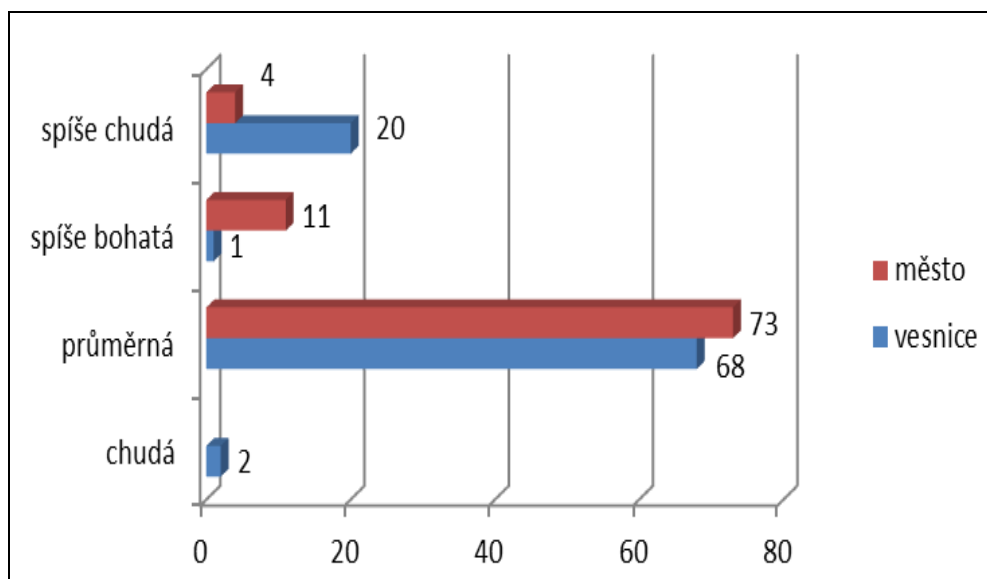
Graf 18 Jste spokojeni se svým ekonomickým rodinným zajištěním?

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

32 (36 %) městských rodičů je spíše spokojeno se svým ekonomickým rodinným zajištěním. Na vesnici je tomu tak jen u 22 (24 %) rodičů. Citelně horší postavení je na vesnici, kdy 40 (44 %) rodičů spíše není spokojeno a pravděpodobně výrazně tato situace ovlivňuje jejich životní úroveň. Ve městě je tomu tak v 24 případech (27 %). V případě naprosté nespokojenosti se jedná o 18 (20 %) rodičů z venkova a 5 (6 %) rodičů z města.

Graf 19 Patří Vaše domácnost k chudým?

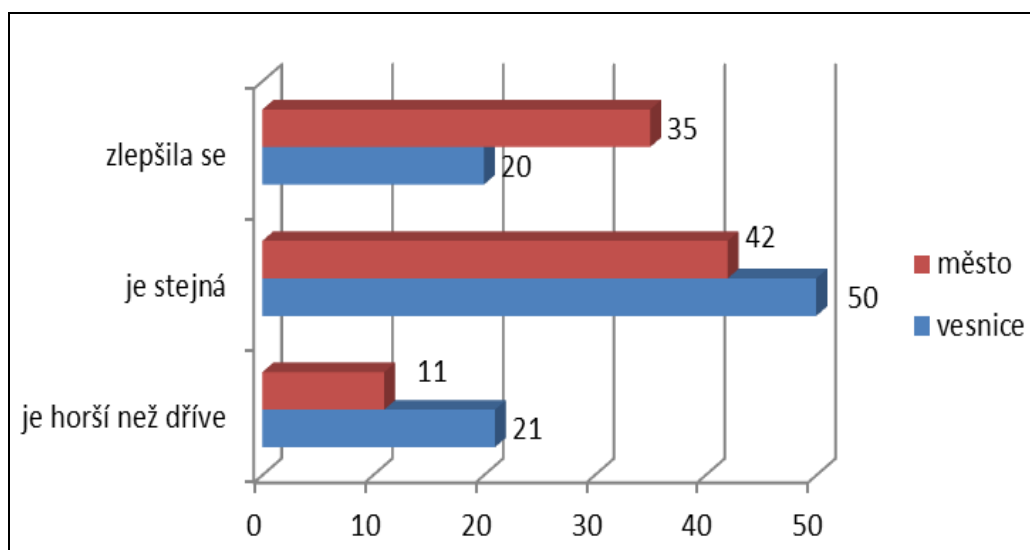

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Porovnání výsledků v grafu 19 nám sděluje velmi malý kontrast mezi chudými a „nechudými“, který není výrazný. Nejvíce rodičů považuje svou domácnost za průměrnou. Za spíše chudé se považuje 20 (22 %) rodičů z vesnice a 4 (5 %) z města. Naopak bohatých je 10 (12 %) městských rodičů a na vesnici jen 1 domácnost. Za průměrné domácnosti v těsném poměru odpovídalo 73 (83 %) rodičů z města a 68 (75 %) rodičů z vesnice.

V návaznosti na předchozí otázku nyní zjišťuje, zda se v posledních letech ekonomická situace v domácnostech zlepšila, či nikoliv. Srovnání názorů rodičů z venkova a města nám poskytuje graf 20.

Graf 20 Zlepšila se v posledních letech Vaše ekonomická situace?

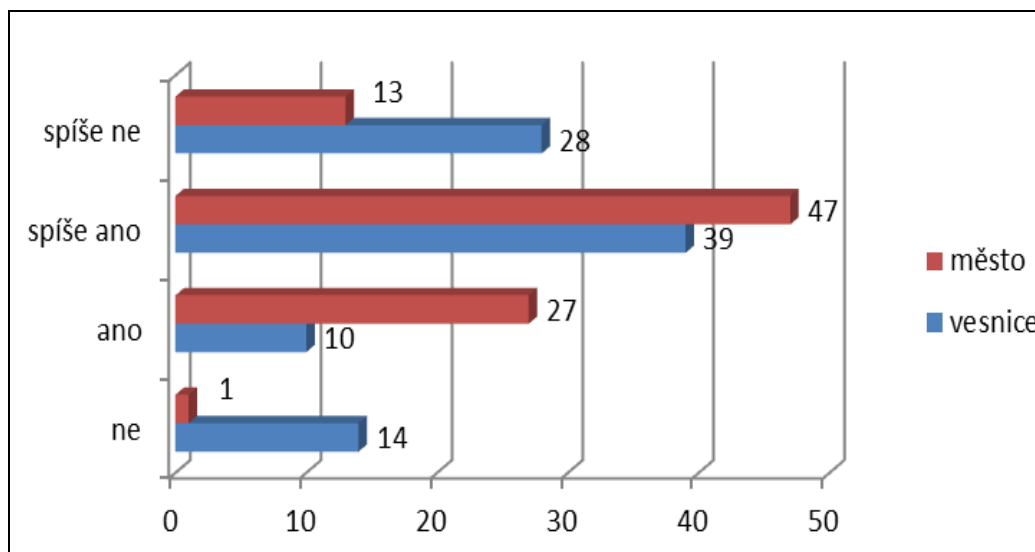
Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Provedeme-li porovnání jednotlivých parametrů u těchto dvou skupin, překvapivě nenajdeme markantní rozdíly, které by se daly předpokládat. Ekonomická situace je stejná u 50 (55 %) rodičů z venkova a 42 (48 %) rodičů z města. Lze se domnívat, že skutečnost je způsobená narůstajícími požadavky a uspokojením potřeb ve prospěch dětí, což může přinášet rodičům nemalé starosti. Pozitivní dopad na ekonomickou situaci shledává 35 (40 %) rodičů z města a 20 (22 %) z venkova. Horší ekonomickou situaci než v minulosti vidí 21 (23 %) rodičů z venkova a 11 (12 %) z města.

Údaje v grafu 21 opět zkoumáme názory rodičů, jak jsou spokojeni se svým životním standardem.

Názorové rozdíly jsou patrné především u odpovědi „spíše“ nespokojeni u 28 (31 %) rodičů z venkova a 13 (15 %) rodičů z města. Naprostá nespokojenost je u 14 (15 %) venkovských rodičů a 1 rodiče z města. Spíše spokojeno je 47 (53 %) městských rodičů a 39 (43 %) rodičů z venkova. Naprostá spokojenost je u 27 (31 %) městských rodičů a 10 (11 %) venkovských. Dohromady tyto preference tvoří zhruba dvě třetiny z celkové oslovených rodičů. Vyšší spokojenost se prokázala ve prospěch města. Domníváme se, že spokojenost roste úměrně s vyšší životní úrovní a finančními příjmy (dále také hrají roli další faktory, jako nezaměstnanost, osamělí rodiče, vzdělání).

Graf 21 Jste spokojeni se svým životním standardem?

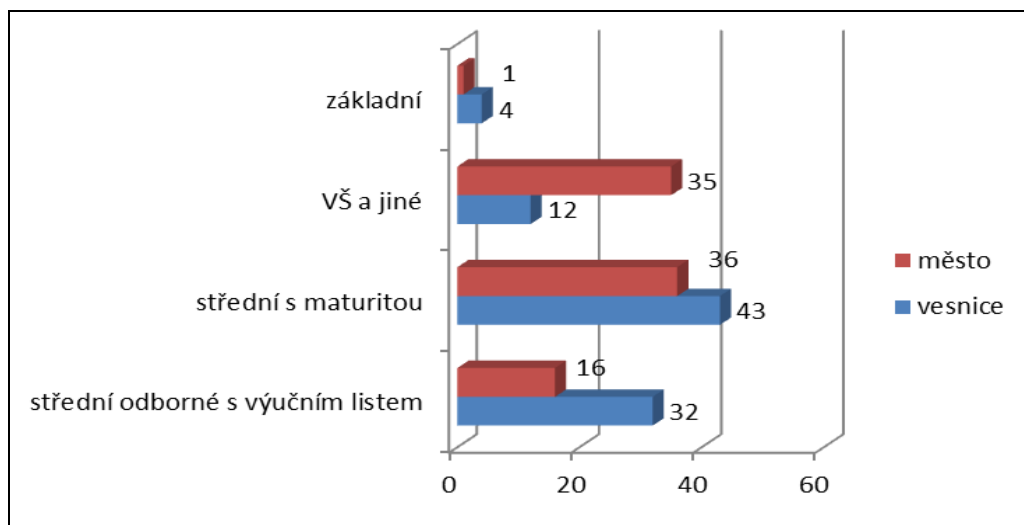

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

- **Výzkumná otázka 5** - Jaké názory na vzdělání zaujímají rodiče nezaopatřených dětí ve vztahu k chudobě? (otázka 5, 6, 23, 24)

Následující výzkumná otázka vyhodnocuje pohled respondentů na vliv chudoby z pohledu dosaženého vzdělání. Nabízí se odpověď, že čím vyšší vzdělání, tím vyšší šance na trhu práce. Odpovědi respondentů dokumentuje graf 22.

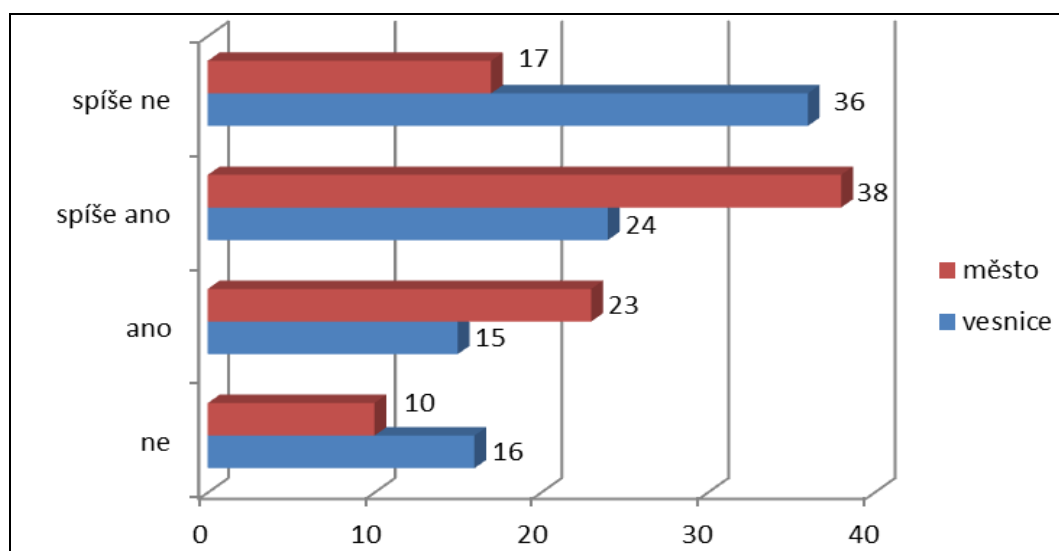
Graf 22 Nejvyšší dosažené vzdělání

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Největší zastoupení respondentů mají středoškolsky vzdělaní lidé (na vesnici 43 [47 %], ve městě pak 36 [41 %] respondentů). Největší rozdíly jsou však patrné u vysokoškoláků, kde je 35 (40 %) rodičů z městského prostředí a jen 12 (13 %) v zastoupení na vesnici. Střední odborné vzdělání s maturitou uvedlo 32 (35 %) rodičů na vesnici a ve městě 16 (18 %). Základní vzdělání ukončili na vesnici 4 respondenti (5 %) a ve městě 1 respondent (1 %). Analýza vzdělanostní struktury a její hodnocení popisují Potůček, Mašková a kol. (2009, s. 228-234), kteří poukazují na výsledky mezinárodního srovnání, kdy populace v České republice dosahuje vysokého podílu středoškolského vzdělání, což se potvrdilo i v našem výzkumu. Současně patří Česká republika k zemím s nejsilnější vazbou mezi dosaženým stupněm vzdělání a výší příjmů. Podobně silný vztah je i mezi dosaženým vzděláním a ohrožením nezaměstnaností.

Graf 23 S vyšším vzděláním se snižuje riziko chudoby

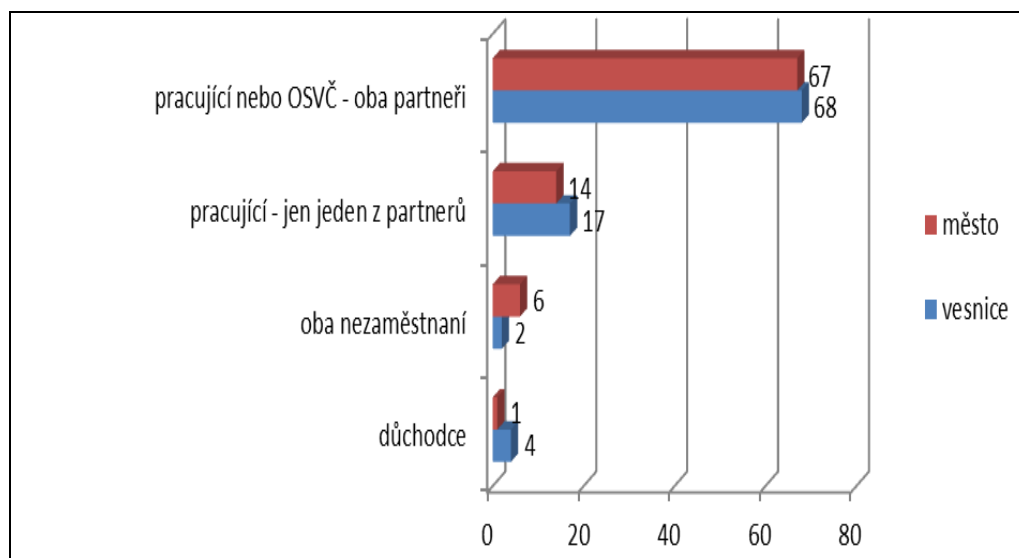
Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Ve výše uvedeném grafu se seznámíme s pohledem respondentů, zda považují vzdělání za důležitý aspekt snižující riziko chudoby. 38 (43 %) rodičů z města se domnívá, že stupeň vzdělání může mít vliv na snižování rizika chudoby. Na vesnici je téhož názoru 24 (26 %) rodičů. Ačkoliv odpověď „ano“ potvrzuje 24 (26 %) rodičů z města, na vesnici jen 15 (16 %). Na druhou stranu se ukázalo a výsledky vykazují opačnou odpověď „spíše ne“ především u 36 (40 %) rodičů z venkova a 17 (19 %) z města. Naprosto nesouhlasí s tímto tvrzením 16 (18 %) rodičů z venkova a 10 (12 %) z města.

V šetření provedeném ve studii, kterou zpracoval Výzkumný ústav práce a sociálních věcí a Národní centrum sociálních studií (2013), je jedním ze zkoumaných jevů vliv vzdělání rodičů na ohrožení chudobou jejich dětí. Na základě výzkumu bylo potvrzeno, že čím vyšší vzdělání, tím vyšší šance uplatnění na trhu práce. Česká republika totiž patří k zemím, kde jsou děti rodičů bez VŠ ohroženy chudobou podstatně více než v ostatních zemích Evropy.

Z následujícího grafu 24 je patrné, jaký mají rodiče vztah v městském a venkovském prostředí k zaměstnání.

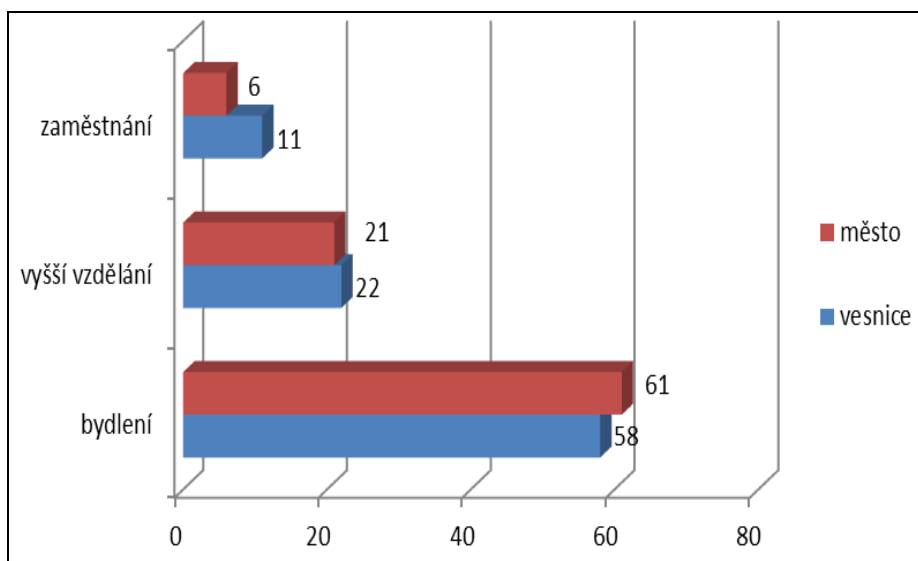
Graf 24 Vztah k zaměstnání

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Zjištění, které vidíme v grafickém znázornění, je překvapivě velmi podobné jak ve městě, tak i na vesnici. Velmi pozitivní je při tom zjištění, že většina rodičů má zaměstnání, respektive tak hodnotí svou aktivní účast na trhu práce. Na vesnici je tomu tak u 68 (75 %) rodičů a ve městě u 67 (76 %) rodičů. Na vesnici pak je jen 17 (19 %) rodičů majících jeden příjem a ve městě 14 (16 %). Zcela bez příjmů je ve městě 6 (7 %) rodičů a na vesnici 2 (2 %). Důchod pobírá na vesnici 4 (4 %) rodičů a ve městě 1 rodič.

Graf 25 Znesnadňují podle Vás chudé poměry především získat

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Ve výše uvedeném grafu 25 zjišťujeme pohled rodičů na riziko chudoby a její omezení v reálném životě.

Na základě výsledků eurobarometru (ec.europa.eu., ©2010), které zveřejnila Evropská komise v roce 2010 v souvislosti s Evropským rokem proti chudobě v EU, podotýkáme, že se jako největší problém u 52 % lidí ukázala vysoká míra nezaměstnanosti, dále 26 % obyvatel mezi výrazné ukazatele řadilo náklady spojené s bydlením a na nedostatečné vzdělání a odbornou přípravu a dovednosti poukazuje 37 % dotazovaných.

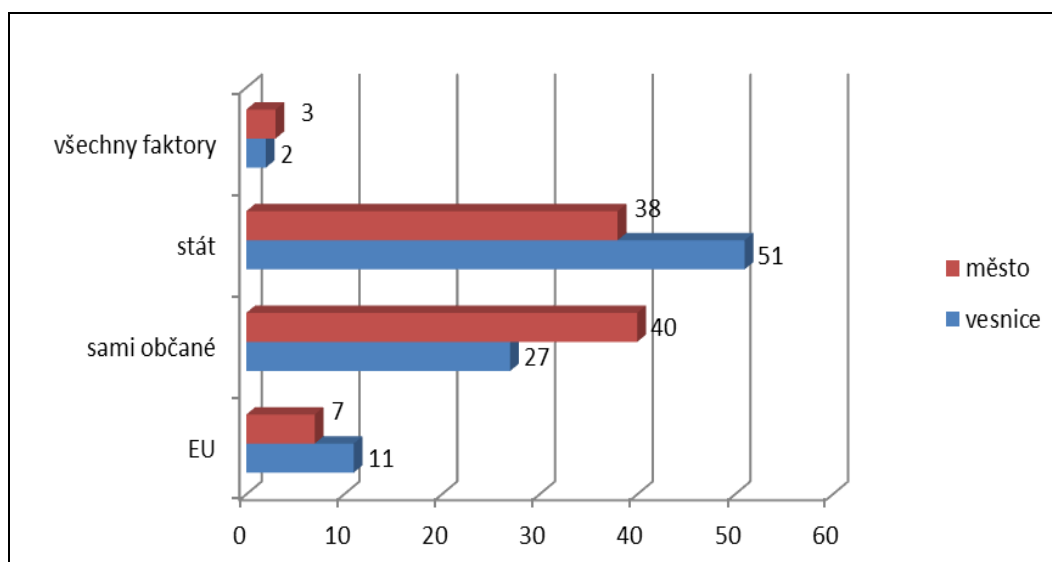
V porovnání s našimi současnými výsledky zjišťujeme, že největší problém spatřují rodiče se zajištěním bydlení. V protikladu s výzkumem uvádí 61 (69 %) rodičů z města a 58 (64 %) rodičů z venkova jako prioritní získat možnost „střechy nad hlavou.“ Druhou největší skupinu tvořilo 22 (24 %) rodičů z venkova a 21 (24 %) rodičů z města, kteří zastávají názor, že chudé poměry znemožňují získat dostatečné vzdělání a jen 11 (12 %) rodičů z venkova a 6 (7 %) rodičů z města považují získání zaměstnání kvůli riziku chudoby za problematické. Takovýto trend podle nás souvisí se současným ekonomickým růstem a malou mírou nezaměstnanosti, tudíž lidé pravděpodobně nevnímají získání zaměstnání za až tak akutní problém. Otázkou ale je, zda jedince profese uspokojuje i v socioekonomických poměrech.

- **Výzkumná otázka 6** - Liší se názory na vliv chudoby u rodičů nezaopatřených dětí z hlediska institucionální pomoci? (otázka 25, 26, 27)

V dané části výzkumu nám položky nabízí pohled rodičů v oblasti zajištění odpovědnosti za snižování (předcházení) chudoby. Jak nám ukazuje graf, rodiče nejsou jednoznačně přesvědčeni o fungování státu, který plní funkci „sociálního štítu“ a pružně reaguje na vývoj ve společnosti.

Odpovědnosti za snižování chudoby přisuzuje státu 51 (56 %) rodičů na vesnici, kteří nejsou přesvědčeni o fungování státu a jeho odpovědnosti při předcházení chudoby, a ve městě 38 (43 %) rodičů. Názor, že odpovědnost za snižování chudoby mají lidé sami, předpokládá 40 (46 %) rodičů z města a 27 (30 %) rodičů z vesnice. 7 (8%) rodičů z města a 11 (12 %) rodičů z venkova se přiklání k názoru, který uvádí, že předcházení chudobě by se měla více věnovat Evropská unie. Jen 3 městské domácnosti (3 %) a 2 venkovské (2 %) si myslí, že odpovědnost za snižování chudoby mají všechny zmíněné faktory.

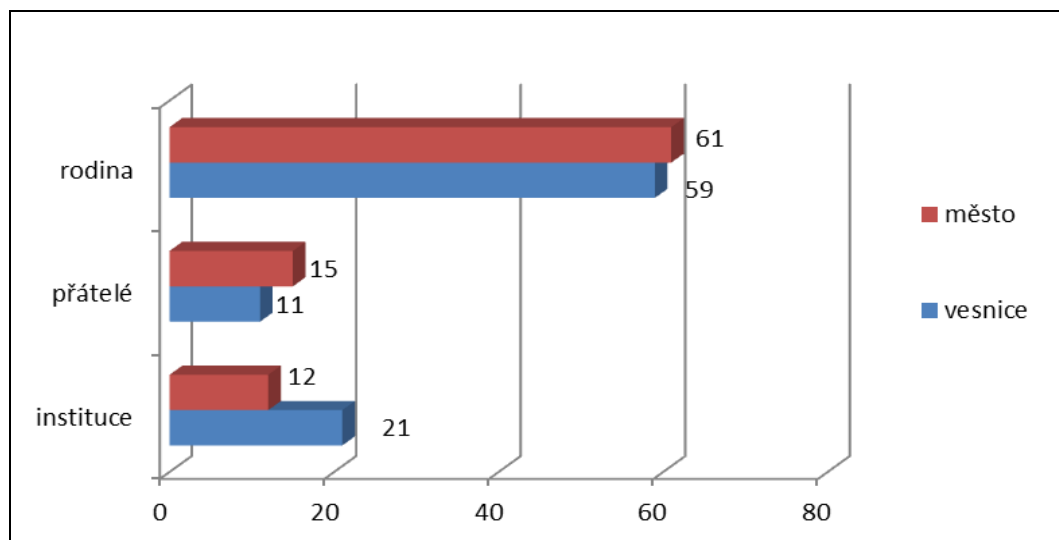
Graf 26 Kdo má podle Vás odpovědnost za celkové snižování chudoby?

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Za zajímavost stojí také názory rodičů na samotné řešení chudoby: U koho by hledali pomoc?. To je patrné z grafu 27.

Graf 27 U koho byste hledali pomoc při řešení chudoby?

Zdroj: Vlastní výzkum 2015/2016

Usuzujeme, že domácnosti, které by byly postiženy rizikovými faktory chudoby, zareagují na situaci dle svých dostupných možností. Z grafu je patrné, že nejvíce respondentů by požádalo o pomoc rodinné příslušníky 61 (69 %) rodičů z města a 59 (65 %) rodičů z venkova. Na instituci by se obrátilo 21 (23 %) venkovských rodičů a 12 (14 %) městských rodičů. Nejnižším ukazatelem se stali přátelé, na které by se obrátilo 15 (17 %) rodičů z města a 11 (12 %) z vesnice.

Na závěrečnou otevřenou otázku mohli rodiče reagovat svými podnětnými návrhy a přicházet s názory na způsob řešení chudoby. Toto možnost využilo 58 rodičů. Zcela logicky vycházeli ze svých životních zkušeností a palčivých problémů naší společnosti. Některé zajímavé a podnětné názory a návrhy si dovoluujeme prezentovat (z důvodu zachování anonymity neuvádíme autora).

Návrh 1

Je třeba klást důraz na ekonomickou stabilizaci, případně mírný rozvoj ekonomiky, tak aby došlo ke vzniku stabilního pracovního trhu a byl zajištěn výběr daní takovým způsobem, aby celková společenská situace vedla ke snížení chudoby.

Návrh 2

Větší podpora rodin od státu, motivace pro to mít děti. Ale také podpora trvalých vztahů-manželství, kdy rodinu živí dva lidé. Odejít na mateřskou je dnes velké riziko – následuje znevýhodnění na trhu práce, velký propad příjmů a nárůst výdajů. Spousta rodin nemá vlastní bydlení a musí to řešit hypotékou. Pokud však čekají rodinu a jejich příjmy se sníží, dostanou se do finanční tíže, jelikož již na hypotéku vydělává pouze jeden.

Návrh 3

Nižší daně z příjmu i nižší DPH, podmínky pro získávání dávek od státu – např. příspěvky jen do počtu 3-4 dětí, aby jistá skupina obyvatel si z dětí nedělala „živnost“, vyšší minimální mzdu, aby kvůli ní stálo za to chodit do práce a nebýt na dávkách.

Návrh 4

Dávat vyšší příspěvky pracujícím rodičům na děti, a ne jen přispívat těm, kteří nemají nic priznaného a nikdy nepracovali. Pak jsou na tom ve výsledku stejně ti, kteří jsou nezaměstnaní, i ti, kteří si vydělají životní minimum a jsou každý den v práci.

Návrh 5

Rozumné hospodaření s financemi, plánování výdajů, vytváření finančních rezerv, pojištění pro případ nemoci, úrazu, zbytečně se nezadlužovat, celoživotní vzdělávání, v případě ztráty zaměstnání aktivní účast při hledání nového místa.

Návrh 6

Vyšší podpora rodin s dětmi ze strany státu, podpora seniorů, možnost částečného úvazku pro matky s dětmi.

Návrh 7

Zvýhodnění rodin s více dětmi (nižší daně), více pracovních příležitostí pro matky s dětmi. Strategie sladění vnějších a vnitřních politik, liberalizaci podmínek obchodu stanovené normami Evropské unie. Prosazení domácí produkce (zemědělství).

Návrh 8

Vyšší příjmy v sociální oblasti, vyšší nabídka pracovních příležitostí matkám (lépe finančně hodnocená).

Návrh 9

Vyšší mzdy, pomáhat lidem finanční výpomocí – těm, kteří se podílejí nebo podíleli aktivní činností (zaměstnáním).

Návrh 10

Snížení daňové zátěže, cílenější sociální program, podpora rodin s dětmi, nový zákon o soc. zabezpečení, podpora dětem i důchodcům. Navýšení finančních prostředků chudým.

Za pozornost stojí následné porovnání názorů, v nichž se promítá na jedné straně současné vnímání ekonomické a sociální situace a na straně druhé představa o přístupu státu k proměně sociálního systému a sladění rodinného života s politikou zaměstnanosti, tudíž získání dostatečných příjmů pro plnohodnotné fungování domácností. Domníváme se, že je třeba doplnit skutečnost, kdy spokojenosti jedinec dosáhne především svou vnitřní motivací a aktivním přístupem k danému problému. Usuzujeme, že pravděpodobnost univerzálního návodu a ideálního sociálního konceptu jak se zavděčit všem, bohužel neexistuje.

5.3 Zpracování hypotéz

Hlavním zdrojem pro vyhodnocení statistických hypotéz bylo stanovení výzkumného cíle. Ve výzkumném vztahovém problému jsme zjišťovali, zda existuje vztah mezi zkoumanými jevy a jak je tento vztah těsný. V rámci zpracování dat jsme přistoupili ke sloučení kladných odpovědí „ano“ a „spíše ano“ a dále sloučení záporných odpovědí „ne“ a „spíše ne.“

Hypotéza 1

Předpokládáme, že rodiče z venkova se setkávají s chudobou častěji než rodiče z města.

H_0 : Názory na setkávání s chudobou jsou u rodičů obou skupin stejné.

H_A : Názory na setkávání s chudobou jsou u rodičů obou skupin rozdílné.

Tab. 3 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 1)

	ANO	NE	Σ
RODIČE M	34	54	88
RODIČE V	67	24	91
	101	78	179

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 179 \cdot \frac{(34 \cdot 24 - 54 \cdot 67)^2}{(34 + 54) \cdot (34 + 67) \cdot (54 + 27) \cdot (67 + 24)} = \underline{\underline{22,471}}$$

$$\chi^2 = 22,471$$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Nulovou hypotézu budeme testovat na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočtem jsme zjistili, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 22,471$ je větší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu s pravděpodobností chyby 5 %. Vztah mezi odpověďmi rodičů z vesnice a města byl na základě hypotézy prokázán. To znamená, že **mezi odpověďmi rodičů na uvedenou otázku existují statisticky významné rozdíly**.

Statisticky významně se ukazuje, že rodiče z vesnice se setkávají s chudobou častěji než rodiče z venkovského prostředí.

Hypotéza 2

Předpokládáme, že rodiče z města vnímají finanční zátěž s přibývajícím počtem dětí více než rodiče na venkově.

H₀: Vnímání finanční zátěže s přibývajícím počtem nezaopatřených dětí v rodinách je stejná.

H_A: Vnímání finanční zátěže s přibývajícím počtem nezaopatřených dětí v rodinách je rozdílná.

Tab. 4 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 2)

	ANO	NE	Σ
RODIČE M	80	8	88
RODIČE V	73	18	91
	153	26	179

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 179 \cdot \frac{(80 \cdot 18 - 8 \cdot 73)^2}{(80 + 8) \cdot (80 + 73) \cdot (8 + 18) \cdot (73 + 18)} = \underline{\underline{4,117}}$$

$$\chi^2 = 4,117$$

$$\text{Kritická hodnota } \chi^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Nulovou hypotézu budeme testovat na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočtem jsme zjistili, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 4,117$ je větší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu s pravděpodobností chyby 5 %. Vztah, ač v poměrně těsné souvislosti mezi odpověďmi rodičů z vesnice a města, byl na základě hypotézy prokázán. To znamená, že **mezi odpověďmi rodičů na uvedenou otázku existují statisticky významné rozdíly**.

Statisticky významně se ukazuje, že rodiče z města více zaznamenávají finanční zátěž s přibývajícím počtem dětí než rodiče z venkovského prostředí.

Hypotéza 3

Předpokládáme, že rodiče z města mají vyšší finanční status než rodiče na venkově.

H_0 : Výše finančního statusu je u rodičů s nezaopatřenými dětmi stejná.

H_A : Výše finančního statusu je u rodičů s nezaopatřenými dětmi rozdílná.

Tab. 5 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 3)

	ANO	NE	Σ
RODIČE M	72	16	88
RODIČE V	53	38	91
	125	54	179

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 179 \cdot \frac{(72 \cdot 38 - 16 \cdot 53)^2}{(72 + 16) \cdot (72 + 53) \cdot (16 + 38) \cdot (53 + 38)} = \underline{\underline{11,803}}$$

$$\chi^2 = 11,803$$

$$\text{Kritická hodnota } \chi^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Nulovou hypotézu budeme testovat na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočtem jsme zjistili, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 11,803$ je větší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu s pravděpodobností chyby 5 %. To znamená, že **mezi odpověďmi rodičů na uvedenou otázku existují statisticky významné rozdíly.**

Statisticky významně se ukazuje, že rodiče z venkovského prostředí mají méně finančních prostředků, a tudíž i méně finančních rezerv na nenadálé výdaje než rodiče z městského prostředí.

Hypotéza 4

Předpokládáme, že rodiče na venkově jsou méně spokojeni s životním standardem než rodiče ve městě.

H_0 : Spokojenost se svým životním standardem je u obou skupin rodičů stejná.

H_A : Spokojenost se svým životním standardem je u obou skupin rodičů rozdílná.

Tab. 6 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 4)

	ANO	NE	Σ
RODIČE M	74	14	88
RODIČE V	49	42	91
	123	56	179

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 179 \cdot \frac{(74 \cdot 42 - 14 \cdot 49)^2}{(74 + 14) \cdot (74 + 49) \cdot (14 + 42) \cdot (49 + 42)} = \underline{\underline{19,036}}$$

$$\chi^2 = 19,036$$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Nulovou hypotézu budeme testovat na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočtem jsme zjistili, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 19,036$ je větší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu s pravděpodobností chyby 5 %. To znamená, že **mezi odpověďmi rodičů na uvedenou otázku existují statisticky významné rozdíly.**

Statisticky významně se ukazuje, že rodiče z venkovského prostředí jsou méně spokojeni se svým životním standardem, což může mít souvislost s životní úrovní a vyššími příjmy a dalšími faktory, jako je např. občanská obslužnost, doprava, zaměstnání.

Hypotéza 5

Předpokládáme, že rodiče z venkova vnímají aspekt vzdělání ve vztahu k chudobě stejně jako rodiče z města.

H₀: Názory na aspekt vzdělání ve vztahu k chudobě jsou u obou skupin rodičů stejné.

H_A: Názory na aspekt vzdělání ve vztahu k chudobě jsou u obou skupin rodičů rozdílné.

Tab. 7 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 5)

	ANO	NE	Σ
RODIČE M	61	27	88
RODIČE V	39	52	91
	100	79	179

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$\chi^2 = 179 \cdot \frac{(61 \cdot 52 - 27 \cdot 39)^2}{(61 + 27) \cdot (61 + 39) \cdot (27 + 52) \cdot (39 + 52)} = \underline{\underline{12,726}}$$

$$\chi^2 = 12,726$$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$

Nulovou hypotézu budeme testovat na hladině významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočtem jsme zjistili, že vypočítaná hodnota $\chi^2 = 12,726$ je větší než hodnota kritická $\chi^2_{0,05}(1) = 3,841$, a proto odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu s pravděpodobností chyby 5 %. To znamená, že **mezi odpověďmi rodičů na uvedenou otázku existují statisticky významné rozdíly.**

Statisticky významně se ukazuje, že aspekt vzdělání ve vztahu k chudobě ovlivňuje rodiče z hlediska místa bydliště. To znamená, že rodiče z města přisuzují vzdělání ve vztahu k chudobě větší význam než rodiče z venkovského prostředí.

Dodatečně bychom rádi upozornili na možná omezení, která mohou být příčinou zkreslení výzkumu a která je zároveň třeba brát v úvahu při vyvozování závěrů. Jedním z důvodů by mohl být počet respondentů, který nepokrývá celoplošně Zlínský kraj, ale jen okolí Zlínska a Kroměřížska z důvodů reálné dostupnosti a komunikace s institucemi. Čet-

nost údajů tak mohla ovlivnit výsledky ve vztahové statistice a zkreslit tak závěrečné vyhodnocení.

Jsme si vědomi, že z výše uvedených důvodů nelze naše výstupy plně zobecnit. Ovšem i přes tato omezení se domníváme, že názory rodičů z venkovského a městského prostředí na chudobu a její vliv může zprostředkovat pohled na danou problematiku, a tak umožnit prostor pro hlubší bádání.

6 SHRNUÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI SE ZAMĚŘENÍM NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Hlavním záměrem provedeného výzkumu bylo zjistit, zda existují rozdíly v názorech rodičů s nezaopatřenými dětmi na problematiku chudoby, včetně provedeného dalšího srovnání vzhledem k místu bydliště rodin z městského a venkovského prostředí. Abychom dosáhly stanoveného cíle, byly stanoveny dílčí výzkumné otázky, vycházející z dotazníkového šetření. Celkově se výzkumu zúčastnilo 179 respondentů ze Zlínského kraje.

Nejprve porovnejme otázky vztahující se k sociodemografickým aspektům. Ty vypovídají o skutečnosti, že častěji odpovídaly ženy žijící v úplných rodinách se dvěma dětmi. Většina rodičů uváděla střední vzdělání s maturitou. Výsledky výzkumu však ukazují rozdíl mezi odpověďmi rodičů z města a venkova. Na vesnici převládá u rodičů 43 (47 %) středoškolské vzdělání, ve městě pak 36 (41 %). Patrné rozdíly nastávají u vysokoškolsky vzdělaných rodičů, kdy je 35 (40 %) rodičů z města a jen 12 (13 %) rodičů z vesnice.

Zvolená první dílčí výzkumná otázka byla zaměřena na názory rodičů a jejich pohled na vliv chudoby z hlediska místa bydliště, zda se s fenoménem chudoby setkávají častěji v současnosti, či nikoliv. Odpovědi nám přinesly následující zjištění: rodiče z města se setkávají s chudobou v současnosti méně než rodiče na venkově. Na základě této otázky jsme provedli testování hypotézy a podle výsledků můžeme říci, že rodiče z městského prostředí se setkávají s chudobou v současné době méně často než rodiče z vesnice. Předpokládáme, že tuto skutečnost lze přičíst dobré infrastruktuře lokality a také se předpokládá, že čím větší město, tím zpravidla lepší životní úroveň.

Celkově výsledky naznačují, že lépe se žije rodinám s dětmi v menším městě, kde je dobrá sociální a dopravní obslužnost, což je pro rodiče velmi příznivé a může mít rozhodující vliv na hodnocení místa bydliště. Rozdílné názory jsme zaznamenali u rodičů z venkova, ač připouští vyšší riziko chudoby v současnosti, upřednostňují bydlení na vesnici. Lze usuzovat, že tento fakt může úzce souviset s jistou sociální soudržností a přátelských vazeb, což může být podnětem k dalšímu průzkumu.

Cílem druhé výzkumné otázky bylo zjistit názory rodičů na chudobu a její vliv z hlediska přibývajících počtu dětí v rodině. Tady se rodiče z města i venkova v odpovědích téměř shodují (56 %) a uvádí nárůst rizika chudoby se zvyšujícím se počtem dětí v rodině. Obecně tedy platí: čím více dětí, tím hrozí větší riziko příjmovou chudobou. Náš předpoklad, že

rodiče z města vnímají vyšší finanční zátěž s přibývajícím počtem dětí než rodiče z venkova, se potvrdil. Jako vysvětlení se lze domnívat, že čím větší město, tím vyšší investice na živobytí.

Podle průzkumu Českého statistického úřadu (2014) zhruba 31 % domácností s dětmi jen velmi obtížně vychází se svými příjmy. Lépe jsou na tom úplné rodiny s 1 dítětem, problém se týká 26,9 % z nich. Při 3 a více dětech je problém vyjít s příjmy už pro 44,5 % těchto rodin. V případě neúplných rodin mají problém s hospodařením 54,6 % neúplných rodin, jejichž počet neúprosně stoupá s narůstajícím počtem dětí v domácnostech (Holánová, 2015, www.biznys.ihned.cz).

Pohledu rodičů na finanční situaci svých domácností a na pohlížení na ni ve vztahu k ohrožení chudobou, se věnuje třetí výzkumná otázka. Zde jasně vyplynulo, že městským rodičům nejvíce chybí finance na pořízení jiného bydlení. Rodiče z venkova by uvítali nové vybavení domácnosti a také více prostředků na dovolenou.

Co se týče příjmové situace rodin a vycházení s rodinným příjmem, byly zjištěny výsledky velmi rozdílné. Vyjít s rodinným příjmem zatěžuje mnohem více rodiče na venkově, u kterých se příjmy s výdaji kryjí, to znamená, že měsíčně svými příjmy pokryjí nezbytné náklady, ale žádné finance nešetří. Zda a nakolik se subjektivní hodnocení přibližuje objektivnímu, se lze jen domnívat. Usuzujeme, že jedna z možností by bylo získání dat o příjmech a výdajích domácností v rámci statistiky rodinných účtů, a tak získání obrazu životní úrovně domácností. Každopádně si tato problematika zasloužila vlastní šetření, ve kterém se ukázaly významné statistické rozdíly, kdy názory rodičů z venkova uvádí na základě subjektivního hodnocení nižší finanční status oproti rodičům z města.

V souvislosti s chudobou a rizikem vzniku opět více zatěžuje rodiče na vesnice a řadí chudobu k významným společenským problémům, jež mohou představovat překážky spojené se změnou životní úrovně. S poklesem životní úrovně je spojena jak finanční situace, tak i ne/schopnost vytvářet rezervy pro nenadálé události. Celkově se dá k vytváření rezerv říct, že rodiče z města jsou mnohem lépe vybaveni záložními finančními zdroji pro případ existenčních problémů než rodiče z vesnic, kde téměř polovina rodičů uvádí, že není schopna rezerv, což může být zapříčiněno subjektivním vnímáním chudoby. Předpokládáme, že mezi domácnostmi, které nemají téměř žádné rezervy, budou především neúplné rodiny s dětmi nebo matky samoživitelky.

Na čtvrtou dílčí výzkumnou otázku, jak rodiče vidí vliv chudoby z hlediska životního standardu, odpověděly obě skupiny velmi podobně. Největším pravidelným výdajem u obou kategorií domácností jsou výdaje na jídlo a bydlení v téměř stejném polovičním poměru, což nám potvrzuje i výše uvedená skutečnost z Českého statistického úřadu.

Ještě lépe rodiče posuzovali význam spokojenosti s ekonomickým rodinným zajištěním. Hodnoty v grafech nám potvrdily kladnou vazbu mezi spokojeností s rodinným zajištěním a rodiči z města. Ovšem rodiče z venkova již tak pozitivně nereagovali a u více jak 50 % shledáváme nespokojenost. Jako vysvětlení lze uvést, že jedním z aspektů mohou být nižší platy a v průměru větší počet dětí.

Podíváme-li se na subjektivní hodnocení vnímání chudoby, zjišťujeme, že se obě kategorie rodičů vyhýbají statusu „chudý“ a označují se jako „průměrně“ žijící rodina. Výrazně nic nenasvědčuje ani tomu, že by se v posledních 10 letech životní situace výrazně zlepšila. Z toho, co jsme zjistili, je patrné, že polovina respondentů z vesnic i měst vykazuje stagnaci životní úrovně. Reakce nám mohou být dobrým ukazatelem: vyšší míru zlepšení lze sledovat jen u části městských rodičů a naopak zhoršení u části venkovských rodin.

V předposlední dílčí otázce, zda vzdělání může potlačit riziko vzniku chudoby, nám výsledky výzkumu říkají, že vzdělání a jeho význam ve vztahu k chudobě preferují častěji rodiče (43 %) z městského prostředí. Součástí šetření bylo porovnat právě vztah mezi rodiči z města a venkova s aspektem vzdělání. Náš předpoklad se nepotvrdil a prokázal statisticky významný rozdíl mezi názory obou skupin rodičů a zájmem o vzdělání ve vztahu k chudobě.

Otázku chudoby a vzdělání lze chápat z různého úhlu pohledu, na jedné straně vzdělání dovede chudobu potlačit, ale za určitých nepříznivých životních situací i chudoba dokáže potlačit vzdělání. Z nižšího zájmu o vzdělání z řad rodičů z venkova lze usuzovat, že ne vždy a za všech okolností je pro některé vzhledem k profesnímu zaměření vyšší vzdělání nutné. V některých oblastech zaměstnání toto nemusí platit.

Poslední dílčí otázka byla zaměřená na specifika institucionální pomoci z pohledu rodičů. Z odpovědí respondentů je možné v tomto směru pozorovat názorovou nejednotnost o správném fungování státu jakožto fenoménu současné doby. Především rodiče z venkova (56 %) by očekávali větší angažovanost a starost o rodiny s dětmi tak, aby dokázali zvládnout stav ohrožení či předcházení chudoby. Zřetelně více rodičů z města (46 %) si naopak

myslí, že je třeba se více spoléhat na sebe a svépomocí zvládnout případná rizika ohrožující jejich životní úroveň.

V případě ohrožení a řešení důsledků chudoby by dvě třetiny rodičů z obou skupin nejčastěji požádali o pomoc rodinné příslušníky. Zřejmě z nedostatečné informovanosti by se na instituce obrátilo jen 14 % rodičů z města a 23 % rodičů z venkova.

Hodnotili jsme také jednotlivé odpovědi, jež nám potvrdily, že problematiku vlivu chudoby a její řešení vnímají rodiče jako řešitelný problém (viz návrhy v 6. výzkumné otázce). Příčinu rodiče vidí především ve vývoji společnosti – nastavení systému (nízká motivace k práci, k založení rodiny, lenost, omezená práva zaměstnance). Fungování státu v souvislosti s pomocí chudým však rodiče v zájmu řešení dané problematiky hodnotili spíše negativně, což může korespondovat se snahou přesunout tento sociální problém na někoho jiného – tím může být právě stát.

6.1 Diskuse

Diplomová práce si neklade za úkol přehltit čtenáře informacemi, ale naopak naší snahou je, aby nabídla podněty k zamyšlení, poskytla aktuální informace a umožnila konfrontaci s již provedenými výzkumy. Kolektiv českých sociologů a odborníků – Mareš, Sirovátka, Večerník, Mysíková, Keller a další zpracovávají otázky dané problematiky a náš text by měl fungovat spíše jako srovnání a nabídka subjektivních názorů očima rodičů na otázky vnímání vlivu chudoby v rodinách s nezletilými dětmi.

V diplomové práci zaměřené na chudobu a její vliv na rodiny s nezaopatřenými dětmi ve Zlínském kraji jsme se v teoretické části zabývali komplexně problematikou fenoménu chudoby jako sociálního problému. Druhá část práce byla věnována rodinám a domácnostem s nezaopatřenými dětmi. Zajímalo nás, zda a jakým způsobem vnímají vliv chudoby ve vztahu k místu bydliště – město, vesnice. Ke zpracování jsme využili dostupnou vědeckou literaturu, statistiky ČSÚ a odborné studie. Naši práci jsme pojali tak, aby každý, kdo ji bude číst, v ní našel to, co ho zajímá.

Důvodem pro zvolení tématu je fakt, kdy se častěji setkáváme se sociálně-ekonomickými problémy v rodinách s dětmi, ke kterým dochází v důsledku ekonomické nestability nejen u nás, ale i ve světě. Pro porovnání jsme si vybrali lokální prostředí. Říká

se, že místo bydliště je jeden z aspektů, který je spjat s životní úrovní obyvatel v dané lokalitě a názory rodičů nám poskytly malý exkurz na tuto aktuální záležitost.

V současné době uskutečněné sociologické studie ukazují, že chudoba ohrožuje především nejzranitelnější část populace, a tou jsou děti. Ač je zatím celkový podíl domácností s dětmi žijící v chudobě v ČR relativně nízký (16-18 %), studie UNICEF varuje před celkovým nárůstem chudých rodin, čímž jsou nejvíce ohroženy především děti rodičů majících nízké vzdělání, tudíž zpravidla nižší příjmy (UNICEF, ©2012).

V opozici k výše uvedenému názoru stojí studie Sociologického ústavu Akademie věd ČR – Chudoba v České republice v čele s Jiřím Večerníkem, který upozorňuje na porovnání dvou ukazatelů, tedy mezi tím, kolik lidí je skutečně ohroženo chudobou (9,7 %) a kolik z nich má problém vyjít s příjmy (9,3 %). Oba ukazatele se prolínají a prezentují zastoupení především osob bez zaměstnání nebo domácnosti s jedním rodičem. V roce 2014 se chudoba a sociální vyloučení týkaly jen 14,8 % českých rodin, což bylo nejméně ze států EU. Studie současně také upozorňuje na ohrožení chudobou a sociálním vyloučením u 19,5 % osob do 17 let. Řádově jsou z hlediska regionálního nejvíce ohroženi obyvatelé Moravskoslezského, Olomouckého a Ústeckého kraje (Aktuálně.cz, ©2015).

Na základě našeho výzkumu týkajícího se vnímání chudoby z pozice místa bydliště se domníváme, že v případě námi oslovených rodin jsou nerovnosti finanční situace domácností dané (kromě vzdělání a počtu dětí) především regionem a mírou zaměstnanosti (Zlínsko, Kroměřížsko). Jsme si vědomi regionálním omezením, myslíme si, že by výsledky průzkumu byly objektivnější v případě průzkumu celého Zlínského kraje.

6.2 Doporučení pro praxi

Z našeho výzkumu vyplývá, že byly potvrzeny rozdíly v názorech rodičů na vnímání vlivu chudoby z pozice místa bydliště. Z toho usuzujeme, že rodiče i přes postupné stírání rozdílů života na venkově a ve městě mají odlišný pohled na problematiku chudoby. Častěji vnímají negativní vliv chudoby rodiče na venkově. A aby mohli předejít neblahým důsledkům ovlivňující celou domácnost, je vhodné vyhledat pracovníka v sociální oblasti, jenž je schopen řešit sociální problémy vhodným sociálním poradenstvím, pomocí terénních sociálních programů, které se zaměřují na vyhledávání osob v krizových situacích, ale

i vhodnými preventivními programy pro širokou veřejnost (např. finanční gramotnost). Chudoba v rodinách je způsobena zpravidla finančním deficitem, na kterém se podílejí různé faktory (zdraví, nezaměstnanost, rodičovská dovolená), proto je třeba posilovat sociální systém, např. v podpoře bydlení pro sociálně slabé rodiny, podporovat mimoškolní aktivity pro děti, možnost zkrácených úvazků pro matky po rodičovské dovolené, tak aby nezůstaly dlouho bez prostředků. To je právě jedna z úloh sociálního pedagoga, který může v těchto klíčových oblastech působit preventivně nebo cíleně a zabránit tak dalšímu prohlubování sociálních problémů. Současně tak napomáhá lidem, aby se učili svoji nelehkou životní situaci zvládnout a opět se začlenili do společnosti.

7 ZÁVĚR

Diplomová práce přináší pohled na problematiku chudoby v rodinách s nezletilými dětmi ve Zlínském kraji. Cílem práce bylo porovnat názory rodičů na vliv chudoby, a to z pohledu místa bydliště.

Získané výsledky výzkumu jsou v mnohých ohledech zajímavé. Náš předpoklad o existenci statisticky významného rozdílu v názorech na chudobu a její vliv z hlediska místa bydliště se potvrdil. Platí tedy, že reakce rodičů z městského a venkovského prostředí jsou rozdílné. Znamená to, že rodiče z venkova více vnímají vliv chudoby způsobené především sníženou infrastrukturou, vyšší nezaměstnaností, dojížděním do zaměstnání a podobně. Riziko vzniku chudoby přisuzují rodiče především nízké motivaci k práci, špatně nastavenému sociálnímu systému a nerovným příležitostem. Chudoba také vzniká kvůli nedostatečné a špatné morálce a lenosti lidí – v tomto případě hovoříme o chudobě zasloužené.

Předpokládali jsme, že zkoumaný soubor městských rodičů bude oproti rodičům z venkova vykazovat vyšší finanční zátěž s přibývajícími dětmi. Zde se statisticky významný rozdíl prokázal a předpokládáme, že tento fakt může být způsoben celkově nákladnějším životem ve městech.

Vnímání chudoby především ve spojení s nedostatkem financí se nám potvrdilo. Množství finančních prostředků, kterým je určován finanční status – pozice rodiny ve společnosti, je nepochybně jedním z důležitých atributů prevence proti chudobě. Náš předpoklad potvrdil existenci statisticky významného rozdílu, kdy rodiče z města častěji uvádějí větší finanční spokojenost, kdy jsou častěji schopni odkládat část příjmu a vytvořit si rezervu na nenadálé výdaje.

Rodiče nám též potvrdili předposlední hypotézu, „spokojenost se svým životním standardem,“ kde byl prokázán statisticky významný rozdíl. Celkově lze hovořit o rozdílnosti v názorech, kdy rodiče z venkova jsou méně spokojeni se svou životní úrovní než rodiče z města. Tyto tendence lze připisovat různým vlivům, jako je například typ bydlení, struktura obyvatelstva, vzdělanostní struktura, dopravní infrastruktura a sociální obslužnost. Zároveň však názory rodičů nastiňují vliv chudoby ve vztahu k domácnostem: průměrně 70 % rodičů z města i vesnice hodnotí své domácnosti jako průměrné, tedy ani bohaté, ani chudé, což v podstatě koresponduje s výše uvedenými sociologickými výzkumy J. Večer-

níka. Zhruba polovina rodičů v obou skupinách uvádí, že je u nich ekonomická situace stejná.

Otázka vlivu vzdělání jako prevence vzniku chudoby byla hlavní nosnou myšlenkou poslední hypotézy, kdy jsme vyslovili předpoklad, že mezi názory rodičů na dosažené vzdělání neexistují rozdíly. Při vyhodnocování jsme očekávali stejné nebo podobné výsledky, avšak překvapili nás rozdíly mezi oběma skupinami rodičů. Zjistili jsme určitou názorovou vyhraněnost: více jak polovina rodičů z města si uvědomuje důležitost dosaženého stupně vzdělání jako prevence vzniku chudoby, kdežto rodiče z venkova častěji uvádí, že vzdělání není všechno a není pro ně až tak prioritní. Lze se domnívat, že tato skutečnost může pramenit z určitého vlivu rodinného prostředí, tradičních hodnot, manuální zručnosti a víry ve své schopnosti a dovednosti. Příčinou ale také může být například honba za penězi, které jsou v dnešní uspěchané době nejen hlavním zdrojem obživy, ale i některých nedůležitých potřeb.

Připouštíme-li, že chudoba je především sociální problém, řešící především vztahy mezi lidmi, jejich nerovnost, pak se nabízí otázka, zda a jakými nástroji zmírňovat tento jev, aby byl všem obyvatelům naší republiky zajištěn lidský a důstojný životní standard.

Dnešní obor sociální pedagogika se opírá o poznatky související se společenskými změnami a problémy, jež vznikají v souvislosti s chudobou, nezaměstnaností, sociálním vyloučením a podobně. I zdánlivě stabilní domácnost se může díky nenadálým finančním výdajům dostat přechodně do situace, kdy bude potřebovat odbornou pomoc sociálního pracovníka, ať již pouze formou informací a poradenství, nebo cíleného plánování a realizaci individuálního plánu prostřednictvím terénní sociální pracovnice. Sociálně-pedagogické prostředí je místem, kde je možné uplatňovat moderní přístupy ke zlepšení kvality života lidí i sociálních skupin, které vedou ke změně postoje a následně rozvíjení plného potenciálu každého jedince ve společnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

AKTUÁLNĚ, ©2015. Většina lidí ohrožených chudobou nemá velký problém vyjít s příjmy. *zpravy.aktualne.cz* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/finance/chudoba-v-cr-studie-sociologickeho-stavu/r~302d0f1a9f2a11e5979c0025900fea04/>.

ANALÝZA VENKOVA, ©2012. Podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje ve venkovských oblastech. *apic-ak.cz* [online]. [cit. 2015-08-24]. Dostupné z: http://www.apic-ak.cz/data_ak/12/d/VenkovAn.pdf.

ARMÁDA SPÁSY, ©2013. Rodiny ohrožené chudobou jsou v České republice na vzestupu! *armadaspasy.cz* [online]. [cit. 2015-07-27]. Dostupné z: <http://www.armadaspasy.cz/praha/narodni-ustredi/rodiny-ohrozene-chudobou-jsou-v-ceske-republice-na-vzestupu>.

BUDINOVÁ, Adriena, 2012. *Rizika chudoby žen postižených domácím násilím a jejich dětí*. Praha: profem. ISBN 978-80-904564-2-6.

ČESKO. Zákon č. 117 ze dne 26. května 1995 o státní sociální podpoře. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 31, s. 1637. Dostupný také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

ČESKO. Zákon č. 128 ze dne 12. dubna 2000 zákon o obcích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2000, částka 38. Dostupný také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>.

ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 37, s 1257 – 1274. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s 1119 – 1123. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, ©2015. Statistika rodinných účtů – Metodika. *czso.cz* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statistika-rodinnych-uctu-metodika>.

DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivana KOHOUTOVÁ, 2013. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3880-2.

DVOŘÁK, Jan et al., 2013. *Občanské právo hmotné*. Díl první. Obecná část. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-326-5.

EDUIN, ©2015. Jaký je vztah mezi nezaměstnaností a stupněm dosaženého vzdělání? *Datová žurnalistika.cz* [online]. [cit. 2015-07-08]. Dostupné z:

<http://www.eduin.cz/clanky/datova-zurnalistika-jaky-je-vztah-mezi-ohrozenim-chudobou-a-vzdelanim-rodicu-v-cr-vyznamny/>.

ELIÁŠ, Karel, 2007. Domácnost. *Notářský časopis*. Praha: Notářská komora ČR, roč. 13, č. 3/2007 [online]. [cit. 2015-10-03]. ISSN 1211-0558. Dostupné z: http://www.nkr.cz/doc/adnotam/2007_3.pdf.

EVROPSKÁ KOMISE, ©2009. Devět z deseti Evropanů chce okamžitá opatření proti chudobě. *ec.europa.eu* [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/091585_cs.htm.

MPSV, ©2015. Sociálně štedré Česko. *mpsv.cz* [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/22693>.

FIALA, Josef a Milan KINDL a kol., 2009. *Občanský zákoník. Komentář I. díl*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-395-9.

GAC, ©2015. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR. *gac.cz* [online]. [cit. 2015-07-26]. Dostupné z:

http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf.

GOJOVÁ, Alice, Vendula GOJOVÁ a Marie ŠPILÁČKOVÁ EDS, 2014. *O způsobech zvládání chudoby z perspektivy rodin - podněty pro sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-492-4.

HAMPLOVÁ, D., P. ŠALAMOUNOVÁ a G. ŠAMANOVÁ (eds.). 2006. *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-7330-082-6.

HOLANOVÁ, Tereza, 2015. Až třetina rodin s dětmi má problémy s nízkými příjmy. Čísla ukazují, komu hrozí chudoba. *byznys.ihned.cz* [online]. [cit. 2015-07-31]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-64081490-az-tretina-rodin-s-detmi-ma-problemy-s-nizkymi-prijmy-cisla-ukazuji-komu-hrozi-chudoba>.

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, ©2015. Až třetina rodin s dětmi má problémy s nízkými příjmy. *byznys.ihned.cz* [online]. [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-64081490-az-tretina-rodin-s-detmi-ma-problemy-s-nizkymi-prijmy-cisla-ukazuji-komu-hrozi-chudoba>.

HRUŠÁKOVÁ, Milana et al., 2014. *Občanský zákoník II. Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-503-9.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978—80-247-1369-4.

IDNES, ©2015. Zlínský kraj je protipól Ústeckého. Žije se v něm dobře, říká studie. *zlin.idnes.cz* [online] [cit. 2015-08-24]. Dostupné z: http://zlin.idnes.cz/pruzkum-ukazal-ze-skolky-ve-zlinskem-kraji-nejsou-plne-pit-/zlin-zpravy.aspx?c=A150709_2175888_zlin-zpravy_ppr.

KELLER, Jan, 2010. *Tři sociální světy – sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-031-5.

KELLER, Jan, 2011. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-059-9.

KNOTOVÁ, Dana a kol., 2014. *Úvod do sociální pedagogiky. Studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7077-6.

KOTÝNKOVÁ, Magdalena, 2007. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-7367-868-5.

KRAUS, Blahoslav, POLÁČKOVÁ, Věra a kol., 2001. *Člověk, prostředí, výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

KREBS, Vojtěch et al., 2005. *Sociální politika*. Vyd. 3. Praha: ASPI. ISBN 80-735-7050-5.

MAHDALOVÁ, Kateřina, 2014. *Českým dětem hrozí chudoba výrazně víc než jinde v EU*. *Datová žurnalistika.cz* [online]. [cit. 2015-07-06]. Dostupné z: <http://www.datovazurnalistika.cz/ceskym-detem-hrozi-chudoba-vyrazne-vic-nez-jinde-v-eu/>.

MAREŠ, Petr, 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-61-3.

MAREŠ, Petr, 2000. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2000, roč. 36, č. 3. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_ChudobaMarginalizaceSocialni_vyloucení.pdf.

MAREŠ, Petr, 2006. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. ISBN 80-87007-15-8.

MAREŠ, P., M. HORÁKOVÁ a M. RÁKOCZYOVÁ, 2008. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. ISBN 978-80-7416-014-1.

MASÁKOVÁ, Václava, 2011. *Rodiče, děti a jejich problémy. Sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. ISBN 978-80-904920-0-4.

MATOUŠEK, Oldřich et al., 2011. *Sociální služby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0041-3.

MEDIAFAX, ©2013. Velké srovnání: Bydlení ve městě nebo na vesnici. *Kurzy.cz* [online]. [cit. 2015-07-06]. Dostupné z: <http://www.kurzy.cz/zpravy/357277-velke-srovnani-bydleni-ve-meste-nebo-na-vesnici-vime-kde-je-zivot-drazsi/>.

MITCHELL, Eva, Dana HAMPLOVÁ, Jana KLÍMOVÁ CHALOUPKOVÁ a Magdalena KOTÝNKOVÁ, 2012. *Kdo se (po)stará?: dítě mezi rodinou, státem a trhem*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 978-80-7330-216-0.

MOŽNÝ, Ivo, 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Slon. ISBN 978-80-86429-87-8.

NEDOMOVÁ, Eva a Marie ŠPILÁČKOVÁ, 2014. Chudoba, definování a možnosti jejího měření. *Fórum sociální politiky*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. roč. 8, č. 1, s. 2-7. ISSN 1803-7488.

NOVINKY, ©2015. Kde se žije lépe, ve městě, nebo na vesnici? *novinky.cz* [online] [cit. 2015-08-23]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/369870-kde-se-zije-lepe-ve-meste-nebo-na-vesnici.html>.

NOVINKY, ©2015. Desetina Čechů jen těžko vyjde s příjmem. *novinky.cz* [online]. [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/388917-desetina-cechu-jen-tezko-vyjde-s-prijmem.html>.

PETRÁŠEK, Josef, 2014. *Sociální politika*. Praha: UNIVERZITA J. A. Komenského Praha. ISBN 978-80-7452-33-4.

POTŮČEK, Martin a Miroslava MAŠKOVÁ, 2009. *Česká republika- trendy, ohrožení, příležitosti*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1655-1.

PROCHÁZKOVÁ, Petra, 2015. Zlínský kraj je protipól Ústeckého. Žije se v něm dobře, říká studie. *Zlin.idnes.cz* [online]. [cit. 2015-07-27] Dostupné z: http://zlin.idnes.cz/pruzkum-ukazal-ze-skolky-ve-zlinskem-kraji-nejsou-plne-pit-/zlin-zpravy.aspx?c=A150709_2175888_zlin-zpravy_ppr.

ROOM, G., 1990 cit podle MAREŠ, Petr, 2000. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2000, roč. 36, č. 3. ISSN 0038-0288. Dostupné z: http://is.muni.cz/el/1423/podzim2011/SOC713/um/8875127/MARES_ChudobaMarginalizaceSocialni_vyloucení.pdf.

SCIENCE JOURNALS, 2013. Poverty Impedes Cognitive Function. *warwick.ac.uk* [online]. [cit. 2015-07-12]. Dostupné z: http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/amani/mani_science_976.full.pdf.

SEKERA, Ondřej, 2010. *Rodina v nečase*. Praha: Powerprint. ISBN 978-880-86995-29-8.

SIROVÁTKA, Tomáš a kol. 2006. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Blansko: ALBERT. ISBN 80-7326-104-9.

SIROVÁTKA, Tomáš a Ondřej HORA, 2008. *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Praha: Albert. ISBN 978-80-7326-140-5.

SIROVÁTKA Tomáš a Jiří WINKLER, 2010. Význam „nových sociálních rizik“ v současné společenské vědě. *Sociální studia.cz*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2010, roč. 7, č. 2, s. 7-21. ISSN 1214-813X. Dostupné z: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/101025114401.pdf>.

STRATEGIE SOCIÁLNÍHO ZAČLEŇOVÁNÍ 2014 – 2020, 2014. *mpsv.cz* [online]. [cit. 2015-07-08]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf.

ŠŤASTNÁ, Anna, 2009. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. ISBN 978-80-7416-038-7.

ŠUSTOVÁ, Šárka, 2015. Proč chudoba roste, když rostou příjmy? *statistika & my.cz* [online]. [cit. 2015-07-22]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2015/07/proc-chudoba-roste-kdyz-rostou-prijmy/>.

TOWNSEND, Peter, 1993 cit podle MAREŠ, Petr, 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-61-3.

UNICEF, ©2012. Dvě tváře chudoby dětí ve vyspělých zemích. *unicef.cz* [online]. [cit. 2016-03-03]. Dostupné z: <http://www.unicef.cz/aktualne/54005-dve-tvare-chudoby-deti-ve-vyspelych-zemich-studie-unicef?stranka=35>.

URBAN, Lukáš, 2006. *Sociologie*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-45-7.

VÁLKA, Miroslav, 2011. *Sociokulturní proměny vesnice: moravský venkov na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Masarykova univerzita. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-3908-7.

VEČERNÍK, Jiří a Martina MYSÍKOVÁ, 2015. *Chudoba v České republice. Kritický pohled na evropské ukazatele*. ISBN 978-80-7330-283-2.

ZAHRADNÍK, Petr a Jan JEDLIČKA, 2009. *Strategie rozvoje Zlínského kraje 2009-2020*. [online]. [cit. 2015-11-30]. Dostupné z: [file:///C:/Users/IBM/Downloads/srzk-2009-2020-aktualizace-final-2-0%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/IBM/Downloads/srzk-2009-2020-aktualizace-final-2-0%20(1).pdf).

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
č.	číslo
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
Kč	Korun českých
kol.	kolektiv
max.	maximálně
např.	například
ObčZ	Občanský zákoník
Sb.	sbírka
s.	strana
tj.	to je
tzn.	to znamená
tzv.	tak zvaný
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1 Past sociálního vyloučení</i>	24
<i>Obr. 2 Mapa s výskytem sociálně vyloučených lokalit na území ČR</i>	28
<i>Obr. 3 Ohrožení příjmovou chudobou v ČR 2014</i>	36

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1 Změny počtu sociálně vyloučených lokalit v jednotlivých krajích</i>	27
<i>Tab. 2. Velikost Vaší obce, města</i>	57
<i>Tab. 3 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 1)</i>	82
<i>Tab. 4 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 2)</i>	83
<i>Tab. 5 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 3)</i>	84
<i>Tab. 6 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 4)</i>	85
<i>Tab. 7 Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí kvadrát (hypotéza 5)</i>	87

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1 Příjmy rodin 2014</i>	35
<i>Graf 2 Pohlaví</i>	56
<i>Graf 3 Typ rodiny</i>	58
<i>Graf 4 Počet nezaopatřených dětí</i>	59
<i>Graf 5 Druh Vašeho bydlení</i>	59
<i>Graf 6 Nejvyšší dosažené vzdělání</i>	60
<i>Graf 7 Setkáváte se s chudobou častěji, než před 10 lety</i>	61
<i>Graf 8 Kde se podle Vás vyskytuje chudoba častěji-město/vesnice</i>	62
<i>Graf 9 Kde se podle Vás lépe žije</i>	63
<i>Graf 10 Finanční zátěž s přibývajícím počtem dětí</i>	64
<i>Graf 11 Pokryjí Vaše finance potřeby na kulturu, sport, cestování, společenský život</i>	65
<i>Graf 12 Na co Vám nejvíce schází finance</i>	66
<i>Graf 13 Vycházíte s Vaším rodinným příjmem</i>	67
<i>Graf 14 Vycházíte na konci měsíce celkově s příjmy</i>	68
<i>Graf 15 Spadá Vaše rodina do rizikové skupiny ohrožené chudobou</i>	68
<i>Graf 16 Jste schopni vytvořit finanční rezervu</i>	69
<i>Graf 17 Vaše největší finanční výdaje</i>	70
<i>Graf 18 Jste spokojeni se svým ekonomickým rodinným zajištěním</i>	71
<i>Graf 19 Patří Vaše domácnost k chudým</i>	72
<i>Graf 20 Zlepšila se v posledních letech Vaše ekonomická situace</i>	73
<i>Graf 21 Jste spokojeni se svým životním standardem</i>	74
<i>Graf 22 Nejvyšší dosažené vzdělání</i>	74
<i>Graf 23 S vyšším vzděláním se snižuje riziko chudoby</i>	75
<i>Graf 24 Vztah k zaměstnání</i>	76
<i>Graf 25 Znesnadňují podle Vás chudé poměry především získat</i>	77
<i>Graf 26 Kdo má podle Vás odpovědnost za celkové snižování chudoby</i>	78
<i>Graf 27 U koho byste hledali pomoc při řešení chudoby</i>	79

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO RODIČE.....	108
---------------------------------------	-----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO RODIČE

DOTAZNÍK

- 1. Pohlaví:**
 - muž
 - žena
- 2. Velikost vaší obce, města:**
100, 500, 1000, 2000, 5000, 20000, 75 000
- 3. Typ rodiny:**
 - úplná rodina: 2 rodiče a děti
 - neúplná rodina: 1 rodič a děti
 - rodič a nový partner + děti
 - širší rodina + děti (prarodiče, příbuzní, jiné)
- 4. Počet nezaopatřených dětí-závislých na rodičích (nezaopatř. dítě - osoba v soustavné přípravě na budoucí povolání do 26 let).**
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4 a více
- 5. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:**
 - základní
 - střední odborné s výučním listem
 - střední s maturitou
 - VŠ a jiné
- 6. Vztah k zaměstnání:**
 - pracující + OSVČ
 - osoba v domácnosti
 - nezaměstnaný
 - důchodce
- 7. Vaše největší finanční výdaje jsou za:**
 - bydlení
 - jídlo
 - doprava
 - jiné
- 8. Na co Vám schází nejvíce finance:**
 - jiné bydlení
 - vybavení domácnosti
 - dovolená
 - oblečení
 - jiné
- 9. Vycházíte s Vaším příjmem za měsíc:**
 - ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
- 10. Jste spokojeni se svým ekonomickým zajištěním/měsíčním příjmem:**
 - spíše ano
 - ano
 - spíše ne

- ne

11. Myslíte si, že patří Vaše domácnost mezi chudé:

- chudá
- spíše chudá
- průměrná
- spíše bohatá
- bohatá

12. Setkáváte se s chudobou ve svém okolí častěji, než před 10 lety:

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

13. Zlepšila se v posledních letech Vaše ekonomická situace:

- je stejná
- zlepšila se
- je horší
- pokud je horší, tak v čem

14. Myslíte si, že se chudoba vyskytuje více ve městech, či na vesnicích:

- je stejná ve městě i na vesnici
- je vyšší na vesnici
- je vyšší ve městě

15. Druh Vašeho bydlení:

- osobní vlastnictví
- družstevní byt
- podnájem
- nájemní bydlení
- ubytovna, jiný typ bydlení

16. Kde se podle Vás lépe žije:

- ve velkém městě
- v malém městě
- na vesnici

17. Jste spokojeni se svým životním standardem:

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

18. Jste schopni na konci měsíce celkově vyjít s příjmy:

- snadno
- normálně
- obtížně

19. Umožňuje Vám Vaše finanční situace pokrýt potřeby na kulturu a společenský život, sport, cestování, dovolená:

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

20. Myslíte si, že finanční zátěž se zvyšuje s přibývajícím počtem dětí v rodině:

- ano
- spíše ano
- spíše ne

- ne

21. Myslíte si, že Vaše rodina spadá do rizikové skupiny ohrožené chudobou:

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

22. Jste schopni si vytvořit finanční rezervu pro nenadálé výdaje:

- ano
- jen do 10 000 korun
- nejsme schopni rezerv

23. Myslíte si, že s vyšším vzděláním se snižuje riziko chudoby v domácnostech:

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne.

24. Znesnadňují podle Vás chudé poměry především získat:

- bydlení
- vyšší vzdělání
- zaměstnání
- jiné.....

25. Kdo má podle Vás odpovědnost za celkové snižování, nebo předcházení chudobě:

- stát
- sami občané
- EU

26. U koho byste hledali pomoc, kdo by Vám pomohl řešit situaci chudoby:

- instituce
- přátelé
- rodina

27. Jaké byste navrhovali řešení?

.....